

I. gimnazija v Celju
Kajuhova 2
3000 Celje

LITERARNI POTEPI PO CELJSKIH ULICAH

RAZISKOVALNA NALOGA

SLOVENSKI JEZIK IN KNJIŽEVNOST

Avtorja:
Liza Pekošak,
Aljaž Brezovšček

Mentorica:
Vesna Gubenšek Bezgovšek, prof.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2017

I. gimnazija v Celju
Kajuhova 2
3000 Celje

LITERARNI POTEPI PO CELJSKIH ULICAH

RAZISKOVALNA NALOGA
SLOVENŠČINA

Avtorja:
Liza Pekošak,
Aljaž Brezovšček

Mentorica:
Vesna Gubenšek Bezgovšek, prof.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2017

Zahvala

Zahvaljujema se mentorici, profesorici Vesni Gubenšek Bezgovšek, za pomoč, strokovno svetovanje in popravljanje napak.

Iskrena hvala gospe Boženi Orožen, upokojeni profesorici slovenščine in ruščine, ki si je vzela čas in nama posredovala veliko informacij o delovanju književnikov v Celju – bila je prava "zakladnica" znanja.

Hvala ravnatelju I. gimnazije v Celju, dr. Antonu Šepetavcu, ki je sodeloval pri intervjuju, in profesorjem za razumevanje ter strpnost.

Hvala sošolki Katji Kolar za gradivo o Antonu Martinu Slomšku in uslužbencem Osrednje knjižnice Celje, ki so nama pomagali pri iskanju literature.

Zahvaljujema se tudi vsem anketirancem in drugim, ki ste na kakršen koli način pomagali pri nastajanju raziskovalne naloge.

Hvala vam, brez vas nama ne bi uspelo!

Povzetek

Književniki imajo velik pomen pri ohranjanju slovenskega jezika in kulture. Celje je mesto, iz katerega izhajajo številni ustvarjalci, ki so se tukaj rodili, šolali ali kulturno delovali. Na njihovo povezanost z mestom nas opozarjajo obeležja, ki jih na žalost ljudje ne opazijo. V raziskovalni nalogi sva se poglobila v življenje književnikov, preučila njihovo povezanost s Celjem in raziskala podatke o postavitvi spomenikov ter spominskih plošč. Z anketo sva ugotavljala, kakšno je splošno znanje o celjskih literarnih obeležjih in kako je to znanje odvisno od statusa in kraja bivanja anketirancev. Prišla sva do zaključka, da Celjani za spoznanje bolje poznajo spomenike kot drugi prebivalci in da učitelji slovenščine precej izstopajo iz povprečja, saj so anketo najbolje rešili. Splošen vtis pa je slab, kajti ugotovila sva, da vprašani obeležja zelo slabo poznajo. Izvedla sva tudi intervjuja z gospo Boženo Orožen in ravnateljem I. gimnazije v Celju, dr. Antonom Šepetavcem. Oba sta poudarila pomen izobraževanja in poznavanja svojega kraja. Zaradi slabe seznanjenosti anketirancev z raziskovalnim problemom pa sva se odločila izdelati učno pot, ki bi približala književnike in njihova obeležja širši množici. Z raziskovalno nalogo želiva opozoriti na problem kulturne apatičnosti in spodbuditi raziskovanje literarne zgodovine v drugih slovenskih mestih.

Kazalo vsebine

1	Uvod.....	1
1.1	Namen in cilj raziskave	2
1.2	Hipoteze.....	2
1.3	Potek in metode dela.....	3
2	Teoretični del	5
2.1	O življenju in delu celjskih književnikov	5
2.1.1	Anton Aškerc (1856–1912).....	5
2.1.2	Karel Destovnik - Kajuh (1922–1944).....	9
2.1.3	Alma Karlin (1889–1950)	13
2.1.4	Vladimir Levstik (1886–1957).....	18
2.1.5	Rudolf Maister (1874–1934).....	20
2.1.6	Anton Novačan (1887–1951).....	24
2.1.7	Vatroslav Oblak (1864–1896).....	26
2.1.8	Fran Roš (1898–1976).....	27
2.1.9	Johann Gabriel Seidl (1804–1871).....	30
2.1.10	Anton Martin Slomšek (1800–1862).....	31
2.1.11	Primož Trubar (1508–1586).....	35
3	Raziskovalni del.....	39
3.1	Spomeniki literatov.....	39
3.1.1	Anton Aškerc.....	39
3.1.2	Zanimivosti.....	42
3.1.3	Karel Destovnik - Kajuh	46
3.1.4	Alma Karlin.....	49
3.1.5	Vladimir Levstik	52
3.1.6	Rudolf Maister.....	56
3.1.7	Anton Novačan.....	58
3.1.8	Vatroslav Oblak.....	65
3.1.9	Fran Roš	66
3.1.10	Johann Gabriel Seidl	68
3.1.11	Anton Martin Slomšek	69
3.1.12	Primož Trubar	72
3.2	Povezanost intelektualcev v prostoru in času	74
3.3	Intervjuja.....	77

3.3.1	Intervju z Boženo Orožen	77
3.3.2	Intervju z dr. Antonom Šepetavcem.....	80
3.4	Analiza ankete in predstavitev rezultatov.....	83
3.5	Literarna učna pot.....	93
4	Zaključek.....	96
6	Viri in literatura.....	98
6.1	Viri in literatura po izvoru	98
6.1.1	Knjižni viri	98
6.1.2	Časopisni viri.....	98
6.1.3	Internetni viri.....	100
6.1.4	Viri slik.....	101
6.2	Viri in literatura po literatih.....	102
6.2.1	Anton Aškerc.....	102
6.2.2	Karel Destovnik - Kajuh	102
6.2.3	Alma Kariln.....	102
6.2.4	Vladimir Levstik	103
6.2.5	Rudolf Maister.....	103
6.2.6	Anton Novačan.....	103
6.2.7	Vatroslav Oblak.....	103
6.2.8	Fran Roš	104
6.2.9	Johann Gabriel Seidl	104
6.2.10	Anton Martin Slomšek	104
6.2.11	Primož Trubar	105
6.2.12	Ostalo	106
7	Priloge	107

Kazalo slik

Slika 1: Anton Aškerc	8
Slika 2: Kajuh in Mladina	10
Slika 3: Nasmejani Kajuh.....	11
Slika 4: Portret Alme Karlin.....	16
Slika 5: Vladimir Levstik kot prvošolec	18
Slika 6: Levstik v zrelih letih	19
Slika 7: Rudolf Maister z družino – ob njem žena Marija, spredaj mama Frančiška ter sinova Hrvoj in Borut	21
Slika 8: Anton Novačan	24
Slika 9: Vatroslav Oblak	26
Slika 10: Fran Roš.....	28
Slika 11: Johann Gabriel Seidl	30
Slika 12: Anton Martin Slomšek.....	34
Slika 13: Trubarjeva rojstna hiša v Rašici.....	35
Slika 14: Cerkev sv. Maksimiljana	37
Slika 15: Spomenik Antona Aškercera	40
Slika 16: Spominska plošča Alfredu Jensenu	41
Slika 17: Utrakvistna gimnazija	42
Slika 18: Kip Karla Destovnika - Kajuha.....	46
Slika 19: Spomenik Alme Karlin	50
Slika 20: Spominska plošča Almi Karlin	50
Slika 21: Spomenik Vladimirja Levstika	52
Slika 22: Nagrobnik Vladimirja Levstika	53
Slika 23: Levstikova hiša	54
Slika 24: Spominska plošča Rudolfu Maistru	56
Slika 25: Rojstna hiša Antona Novačana	58
Slika 26: Novačan s kipom.....	59
Slika 27: Spomenik Antona Novačana v skladišču knjižnice	59
Slika 28: Celjska bitka.....	62
Slika 29: Grob Vatroslava Oblaka	65
Slika 30: Spomenik Frana Roša	66
Slika 31: Spominska plošča Franu Rošu	66
Slika 32: Spominska razglednica s Seidlovo spominsko ploščo.....	68
Slika 33: Pri Seidlovi fontani	68
Slika 34: Kip Antona Martina Slomška	69
Slika 35: Spomenik Primoža Trubarja	72
Slika 36: Intervju z gospo Boženo Orožen.....	79
Slika 37: Dr. Anton Šepetavc	82
Slika 38: Literarna učna pot	93
Slika 39: Literarna pot po centru.....	96

Kazalo diagramov

Diagram 1: Status anketirancev	83
Diagram 2: Kraj bivanja anketirancev	84
Diagram 3: Obeležja v Celju – prebivalci	85
Diagram 4: Obeležja v Celju – status	87
Diagram 5: Spomenik Karla Destovnika - Kajuha in spomenik Alme Karlin	89
Diagram 6: Literarna učna pot	90
Diagram 7: Nova obeležja	91
Diagram 8: Slike literatov	92

Kazalo prilog

Priloga 1: Anketni vprašalnik	107
Priloga 2: Aškerčeva pesnitev Primož Trubar	109
Priloga 3: Aškerčeva pisma Otonu Župančiču – odlomki	119
Priloga 4: Zgibanka učne poti »Literarni potep po celjskih ulicah«	122

1 Uvod

Književniki, ki so mesto Celje močno zaznamovali in so se uveljavili tudi v širšem slovenskem ali celo svetovnem prostoru, ki so zaslužni za naš kulturni razvoj, za krepitev naše narodne zavesti, ostajajo med ljudmi žal neopaženi. Naši koraki hitijo mimo bakrenih ali kamnitih obrazov brez ustavljanja, brez očesnega stika. Upodobljeni velikani slovenske književnosti pa stojijo na dežju, snegu, žgočem soncu in jih razjeda čas. V preteklosti, v njihovem življenju jim niso naklonil slave, nam v sodobnosti pa po navadi tudi čas ne dopušča, da bi se za trenutek ustavili in se ozrli na svet okoli sebe. To je samo pogost izgovor, verjetnejše je dejstvo, da hodimo po svetu z le navidezno odprtimi očmi in spregledamo vse, na kar nismo posebej opozorjeni.

Upava si trditi, da se je vsakemu izmed vas že zgodilo nenavadno odkritje. Ni se vam mudilo in že stotič ste šli po isti poti, ki ste jo dobro poznali ali vsaj mislili ste tako, ozrli ste se okoli sebe in zaobjeli svet, ki se vam je nenadoma zdel drugačen. Opazili ste, da so zaprli trgovino, ki je na tem mestu stala, odkar pomnite, da ima neka hiša na balkonih čudovite rože, da je na steni hiše pritrjena spominska plošča, za katero vam nihče ni povedal ... Čudili ste se, zakaj tega niste nikoli opazili. Tokrat ste resnično imeli odprte oči in ste bili dovzetni za okolico.

Ko sva s sošolko začela obiskovati srednjo šolo v Celju, sva ugotovila, da je najino znanje o mestu omejeno na nekaj zgodovinskih dejstev in na pesnika Karla Destovnika - Kajuha. Kmalu pa sva se potolažila, da tudi znanje Celjanov ni dosti boljše. Zakaj je tako? Problem vidiva v tem, da so učni načrti za vso Slovenijo enotni in zajemajo ključne osebnosti ter dogodke na narodni ravni, poudarka na zgodovini in kulturi domačega kraja pa praktično ni, zato se že v šolah pokaže pomanjkanje znanja o tem. V gimnaziji smo si sicer enkrat organizirano in vodeno ogledali Celje, vendar se nama je to zdelo premalo, da bi zadovoljivo spoznala kulturno in zgodovinsko plat knežjega mesta. Ko sva tako vsak dan z avtobusom prihajala v šolo, sva se večkrat vprašala, zakaj v Celju stoji spomenik Primoža Trubarja. Ob sproščenih pohajkovanjih po mestu pa sva ugotovila, da se celjske ulice bohotijo še z več spomeniki, ki so posvečeni književnim ustvarjalcem. Vprašanja v povezavi z njimi so se znova in znova porajala, zato sva se odločila, da se lotiva raziskave o literarnih obležjih v Celju. Prišla sva do zanimivih izsledkov, ki jih želiva predstaviti širši javnosti. Hkrati pa se nama je porodila ideja o literarni učni poti, ki bi vodila od spomenika do spomenika. Upava, da se bo po njej sprehodilo veliko ljudi z odprtimi očmi.

1.1 Namen in cilj raziskave

Namen raziskovalne naloge je raziskati literarna obeležja v Celju, zato sva si zastavila naslednje cilje:

- Ugotoviti, zakaj so literarna obeležja postavljena na danem mestu, kdaj so bila postavljena, kdo je njihov avtor in predvsem kakšna je povezanost književnikov z mestom Celje.
- Poiskati odlomke iz umetnostnih besedil, ki so neposredno ali posredno povezana z raziskovanimi književniki, in zanimive zgodbe iz njihovega življenja.
- Ugotoviti, kakšno je poznavanje anketirancev o spomenikih in spominskih ploščah književnikov v Celju in kako na to vpliva kraj bivanja ter starost oziroma izobrazba vprašanih.
- Raziskati, kdo od celjskih književnikov bi si po mnenju anketirancev in intervjuvancev še zaslužil spomenik ali spominsko ploščo.
- Izdelati načrt učne poti *Literarni potep po celjskih ulicah*.

1.2 Hipoteze

Zastavila sva si pet hipotez, ki jih bova preverjala z anketo. Po analizi jih bova ovrgla ali potrdila.

Najine hipoteze so:

1. *Celjani bolje poznajo literarna obeležja v Celju kot drugi anketiranci.*

Predvidevava, da prebivalci Celja bolje poznajo literarna obeležja v mestu, saj se večkrat srečujejo z njimi in so bili verjetno večkrat nanje opozorjeni. Prebivalci iz drugih krajev pa slabše poznajo Celje in posledično tudi spomenike ter spominske plošče v njem.

2. *Učitelji slovenščine bolje poznajo literarna obeležja v Celju kot dijaki.*

Prepričana sva, da učitelji slovenščine bolje poznajo obeležja od dijakov, saj sodi poznavanje književnikov v njihovo strokovno področje.

3. *Anketiranci bolje poznajo kip Alme Karlin kot kip Karla Destovnika - Kajuha.*

Ker kip Alme Karlin stoji na vidnejši lokaciji, v središču mesta na Krekovem trgu, meniva, da ga bodo anketiranci poznali bolje kot kip Karla Destovnika - Kajuha, ki stoji pred I. gimnazijo v Celju. Do tega sklepa sva prišla, ker nameravava anketirati naključno izbrane iz Celja in tudi od drugod.

4. *Večina anketirancev podpira idejo literarne učne poti po Celju.*

Meniva, da se večina anketiranih zaveda pomena kulturne in književne vzgoje, zato bodo podprli idejo o literarni učni poti, ki bi bila zagotovo pomembna v izobraževalne in turistične namene.

5. *Manj kot polovica anketiranih prepozna sliko Vladimirja Levstika.*

Vladimir Levstik je eden izmed književnikov, ki ga ni v učnem načrtu, zato ga v šoli ne obravnavamo, na prevajalce pa tudi žal nismo dovolj pozorni. Na osnovi tega dejstva sklepava, da bo zelo malo anketiranih prepoznalo njegovo fotografijo.

1.3 Potek in metode dela

V nalogi sva uporabila naslednje raziskovalne metode:

- metodo preučevanja literature in virov,
- metodo povzemanja strokovnega gradiva,
- metodo opisovanja in primerjanja,
- induktivno metodo,
- metodo ankete,
- metodo intervjuja,
- metodo fotografiranja,
- metodo sinteze.

Najino delo se je začelo oktobra 2016, ko se je nama porodila ideja za raziskovalno nalogo. Sprva nisva vedela, kje začeti, a nama je z mentorico uspelo zasnovati načrt dela in postaviti raziskovalne hipoteze. Nekje je bilo treba začeti, zato sva se odločila, da najprej raziščeva, katera spominska obeležja v počastitev književnikom so sploh v Celju. Pridobljeni podatki so nama služili kot osnova za nadaljnje raziskovanje.

Takoj sva začela iskati vire in literaturo ter pisati teoretični del raziskovalne naloge. Postala sva dnevna obiskovalca Osrednje knjižnice v Celju. Sprva je šlo počasi, prebijala sva se skozi življenjepise literatov, preučila veliko monografij, literarnih leksikonov, spominov, prispevkov v različnih zbornikih ... in pisala izvlečke, ki sva jih vključila v teoretični del.

Nato je sledil raziskovalni del. Prelistala sva ogromno starih časopisov in revij ter ostalo koristno gradivo, da bi izvedela čim več o obeležjih, njihovem nastanku in odkritju. Pri književnikih sva poudarila njihovo povezanost s Celjem. Dodala sva tudi njihova dela oziroma posamezne odlomke, ki se nanašajo na Celje. Za pomoč sva poprosila gospo Boženo Orožen, upokojeno profesorico, ki se je v preteklosti veliko ukvarjala s kulturno in literarno zgodovino slovenskih krajev, in z njo napravila intervju. Sledil je tudi intervju z ravnateljem I. gimnazije v Celju, dr. Antonom Šepetavcem, ki je prav tako veliko pisal o nekdanjih uglednih gimnazijcih in znanih celjskih književnikih. Hkrati pa sva že v več krajih (Celje, Šentjur, Slovenske Konjice, Rogaska Slatina) in različni populaciji (učenci, dijaki, profesorji ...) razdelila anketne vprašalnike o raziskovani temi. Na osnovi pridobljenih rezultatov iz vrnjenih anketnih vprašalnikov sva induktivno sklepala in posplošila rezultate na večjo populacijo. Odpravila sva se tudi na sprehod po Celju in fotografirala literarna obeležja.

Po opravljenem raziskovanju sva zbrala vse informacije in jih zapisala v raziskovalni del naloge. Ta je sestavljen iz štirih pomembnih delov. Najprej sva predstavila gradivo o spomenikih. Drugi del predstavljata oba intervjuja. V tretjem delu sva predstavila rezultate ankete, s katerimi sva tudi potrdila oziroma ovrgla najine hipoteze. Zadnji del naloge pa vključuje literarno učno pot, ki je hkrati tudi kratek povzetek raziskovalne naloge.

Vire za raziskovalni del sva pridobila tudi na Domoznanskem oddelku Osrednje knjižnice v Celju in obiskala Zgodovinski arhiv Celje. Veliko ur sva presedela za računalnikom in brskala po spletu ter iskala koristne informacije. Vse uporabljene vire in literaturo sva dosledno zapisala. Pri navajanju sva imela nekaj težav pri časopisnih virih, saj pri nekaterih člankih avtor ni bil naveden ali sta bili zapisani le začetnici imena in priimka. Kljub manjkajočim podatkom sva pri navajanju obdržala enotno zaporedje. Glede na temo raziskovalne naloge sva se tudi odločila, da književnike tako v teoretičnem kot raziskovalnem delu predstaviva po abecednem

zaporedju. Vire in literaturo na koncu naloge sva navedla na dva načina. Najprej sva napravila abecedni seznam vseh uporabljenih virov in jih razdelila na knjižne, časopisne in spletne vire ter vire slik, nato pa sva vire zbrala po raziskovanih književnikih in jih prav tako navedla po abecednem redu. Takšno navajanje virov se nama je zaradi vsebine in zgradbe naloge zdelo nazornejše in priročnejše. Če bi koga zanimal le en književnik, bo tako imel vso literaturo na enem mestu.

2 Teoretični del

2.1 O življenju in delu celjskih književnikov

2.1.1 Anton Aškerc (1856–1912)

Predniki Antona Aškerca so že poldrugo stoletje kmetovali v okolici Rimskih Toplic blizu Celja. Praded se je v letu francoske revolucije priženil na Senožete, gričevnato vzpetino nad Rimskimi Toplicami, kjer je potem živel njegov rod. Oče Franc Aškerc je leta 1850 kmetijo izročil najstarejšemu sinu, Antonu st., za 800 goldinarjev. Ta se je leta 1854 poročil z Agato Knez iz Globokega in upal, da postane gospodar na Knezovem, saj je bila njegova izbranka edinka. Po poroki se je Anton preselil v Globoko, čeprav je kmetijo prevzel šele leta 1869. Anton Aškerc ml. se je rodil 9. januarja 1856. Leto pozneje se je rodil še sin Janez, ki pa je umrl kot novorojenec. Pri Antonu ml. je vojaški duhovnik zapisal, da se je rodil na Senožetah, pri Janezu pa kot rojstni kraj navaja Globoko. Pri obeh je bila babica stara mati Marija Knez, zato tudi ni do kraja dognano, kje se je v resnici rodil naš pesnik. Staro rodbinsko izročilo pravi, da se je rodil v Globokem – enakega mnenja so bili tudi vsi starejši ljudje. Po rojstvu drugega otroka sta se Agata in Anton st. preselila nazaj na Senožete, kjer se jima je rodilo še pet otrok.

Agata, Antonova žena in pesnikova mati, je umrla za pljučnico leta 1868, stara komaj 34 let. Anton Aškerc je bil kot otrok močno navezan nanjo, zato se je po njeni smrti še bolj zapiral vase in mladost na osamljenih Senožetah preživljal v tesnem soglasju z naravo. Okoliško hribovje je kot pastir dobro poznal. Pogosto je bil vodnik kopališkim gostom iz Rimskih Toplic, ki so se k temu starodavnemu vrelcu zatekali iz vseh krajev Evrope. Tako se je zaradi tujega razkošja porodilo v fantu hrepenenje po tujini, hkrati pa se je v njem utrjevala zavest o revščini, saj je po materini smrti njegov dom počasi propadal. Istega leta je zaključil šolanje v domači slovenski enorazrednici in odšel v Celje v četrti razred nemške ljudske šole. Leta 1869 se je vpisal v prvi razred gimnazije v Celju, kjer je šolanje zaključil čez sedem let. Po maturi je vstopil v mariborsko bogoslovje, kar vsekakor ni bila lahka odločitev. Teologija ga je zanimala samo zato, ker se je hotel osvoboditi dvomov. Pričakoval je, da bo našel v semenišču čas in mir za raziskovanje najglobljih življenjskih vprašanj. Čeprav je teologijo vestno študiral, je stremel k temu, da spozna življenje z vseh strani, zato je imel na pultu teološke knjige, v zaklenjenem predalu pod pultom pa knjige, ki niso bile dovoljene. Želel je zapustiti semenišče, vendar ni imel dovolj sredstev za študij filozofije. Tesno spojen z duhovništvom, a hkrati v osnovnem nasprotju z njim, je rasel v njem pesnik. Pesnjenje se mu je zdelo nadvse pomemben, naravnost svet poklic.

Njegova prva pesem je izšla leta 1880 v Zgodnji Danici, s čimer označujemo tudi njegovo prvo ustvarjalno obdobje. Leto pozneje je začelo izhajati glasilo Ljubljanski zvon, v katerem je objavljala svoje pesmi. Leta 1882 je Aškerčeva domačija zaradi gospodarjeve prezadolženosti prišla na dražbo. S propadom domačije se je natrgala tudi pesnikova duhovna povezanost na kmečko tradicijo. V Podsredi, kjer je služboval, se je zaljubil v učiteljico ročnih del, Ano Pečovnik, ki ga je še bolj ustvarjalno navdihnila. Posvetil ji je balado Anka. V prvem ustvarjalnem obdobju se je začel njegov pesniški vzpon, saj je poleg lirike pisal tudi zanj tipične balade, kot sta Brodnik in Stari grad. Njegove pesmi so izražale čistost idej in vero v ljudi, kar je bilo za tisto obdobje osvežujoče.

Aškerc je v svojem drugem ustvarjalnem obdobju, ki se je začelo leta 1884, v Ljubljanskem zvonu objavljajl erotične pesmi pod psevdonomimom Nenad, a je korektor izdal njegovo tajnost. Ljubezen do Anke je počasi bledela. Po bivanju v Podsredi se je preselil v Šmarje pri Jelšah, kjer je deloval šest let. Močno je bil vpet v politično življenje, saj je našel somišljenike, ki so se uprli rastoči germanizaciji, zato so ga osebno in v celjskem glasilu Deutsche Wacht Nemci surovo napadli. Ti so polemizirali tudi z njegovimi somišljeniki. Večkrat se je zameril višji duhovščini. Slovenska in slovanska narodna ideja sta mu postali vrednoti, za kateri je bil pripravljen žrtvovati svoje življenje in delo. Začel se je zanimati za ostale slovanske jezike in njihovo književnost, še posebej za ruščino. Veliko je potoval po Hrvaški, Bosni, Pragi, Dunaju in drugih kulturnih središčih. Aškerc je bil v narodnostnih zadevah radikalen in neuklonljiv. Stalno si je dopisoval z vodilnimi štajerskimi politikami. Na vse načine se je trudil, da bi preprečil naraščajočo germanizacijo. Napisal je budnico *Mi vstajamo!*, ki jo je Ljubljanski zvon objavil na naslovnici. Ta pesem predstavlja prelom od pasivnosti do zanesenosti slovenskega nacionalizma. Vrsta epskih pesmi opeva junaška dejanja naših prednikov, veliko pesmi pa izraža trpljenje slovenskega ljudstva, ki ga povzročajo družbene razmere ali pa pohlep in krutost slovenskega kmeta. Tako so nastala dela, kot so *Svatba v logeh*, *Botra*, *Na sedmini*, *Mejnik* in druga. Med bolj znanimi je tudi venec balad *Stara pravda*. Njena ideja je sicer socialna, vendar tudi z noto nacionalizma. Kljub rastočemu občudovanju, ki ga je bil deležen iz naprednih vrst pri objavi svojih del, je postajal vedno bolj nezadovoljen. Grozila mu je literarna osamljenost. Doktor Pavel Turner mu je v devetdesetih letih postal mentor in somišljenik v novi kulturni smeri, prav v tem času pa je Aškerc pisal *Balade* in *romance*. Po njihovem izidu je Turner napisal: *»Aškerca pesnika se tudi srčno veselim, ker upam, da on postane naš največji pesnik. Mož je odličen, nenavaden pesniški talent, še v mladostni dobi brez strahu, pogumen z devizo: ne dejmo se! Vse za narod, svobodno mišljenje in resnico!«*

(Boršnik 1981, 51).

Ljudstvu v Šmarju Aškerc kot duhovnik v nekaterih pogledih ni bil po volji. Prehitro je maševal, pri litanijah ni nikoli ob naštevanju svetnikov pristavil »sveti«. Neka ženska je izjavila, da se ji je prikazala Mati božja. Čudež! Ljudje so se začeli v trumah shajati na omenjenem kraju. Ko je Aškerc to izvedel, je zagrmel s prižnice, da gre samo za »pobožno legendo« – Marija ni veverica, ki bi se prikazovala po vejah. Čeprav je tudi cerkev proglasila ta čudež za zmoto, je padel pri vernikih v nemilost. V Rimskem katoliku je doživel veliko napadov in tako je postajal njegov položaj vedno bolj ogrožen. Marca 1891 je prejel dekret o kazenski premestitvi v Vitanje, kamor je odhajal ponosen, neupogljiv.

Aškerčevo tretje obdobje je zelo motil boj s patriarhalno statiko katolištva. V njegovem razvoju je nastala ostra zarez, to je zanj bil zaključek njegove klasične balade, kajti prvega marca 1891 je objavil *Poslednjo stražo*, svojo zadnjo klasično-realistično balado. Prvega aprila nastopi svoje romanje v novo pregnanstvo – Vitanje. Kraj je bil odmaknjen od kulturnega dogajanja, zaradi strmin in oddaljenih okoliških podružnic pa zelo naporen za telesno šibkega Aškerca. Živel je asketsko, nobena ženska ni smela čez njegov prag, tudi pospravljajl mu je moški strežnik. Njegov humor je počasi izginil in se spreminjal v sarkazem. Življenje mu je postajalo neznosno. Odšel je na bolniški dopust. Novo službovanje je nastopil leta 1892 v Sveti Marjeti pri Rimskih Toplicah. Tam se je zaljubil v Ljubljancanko Vilhelmino Rischner, ki je bila učiteljica. Ker je bila globoko verna, se mu je odpovedala, čeprav je od žalosti zbolela. Mati božja mu je vedno bolj postajala najčistejši simbol popolne žene. Javnosti ni več prikrival, da ne veruje v dogmo o brezmadežnem spočetju. Ko bi moral voditi procesijo k podružnici lurske Matere božje, je to

zavrnil. S prižnice je zagrmel na lurški čudež in dejal, naj župljani nikar ne uživajo »svete« vode, ki kaplja od skale zraven podružniške cerkve, saj je to prazna vera. Svetoval jim je, naj se rajši okopljejo v bistri Savinji. Zaradi tega je bil prestavljen v Mozirje, kjer se je počasi zanemarjal. Hodil je umazan, pljuval, tudi besed ni izbiral. Bil je tudi popolnoma brez denarja. Postal je zelo samosvoj in je brez dovoljenja mariborske nadškofije odpotoval v Turčijo. Sodeč po njegovem potopisu je obiskal Carigrad, kjer se je zanimal za orientalsko kulturo. Od tod Aškerčeva miselnost v povezavi z muslimanstvom in staroegiptovskim bajeslovjem v romancah Čaša nesmrtnosti in Prava mučenica. V obeh delih poudarja neminljivo modrost. Pravi, da si nesmrtnost zagotoviš le z dobrim delom in mučeništvom v boju za svobodo. Od takrat dalje se je boril za svoj življenjski smisel. Vedno bolj se je oddaljeval od Kristusovega božanstva, bližje pa mu je bil budizem, ki po njegovem mnenju edini zdrži razvoj moderne znanosti. Isto leto, ko je romal na svojo zadnjo kazensko kaplansko postajo Škale, je liberalizem v marsičem zatajil. Shod narodnjakov je, da bi dosegel spravo s katoliško stranko, odbil radikalno mladino, odbil pa je tudi brezkompromisnega Aškerca. V svoji zapuščenosti je tožil prijateljem: *»Tukaj trpim, ko črna živina in ni dvoma, da so me hteli tisti ljudje tam gori, ki jih preinspiruje sv. Duh, duševno ubiti ...«*

(Boršnik 1981, 113).

Četrto Aškerčevo obdobje se začne v pomembnem letu 1898, ki se ni zarezalo le v njegovo življenje in delo, ampak v ves literarni razvoj. V devetdesetih letih je pri nas prišlo do nove struje, ko se je naturalizem pomešal s Cankarjevo dekadenco in napovedal uničenje klasičnega realizma. Dragotin Kette, Oton Župančič, Ivan Cankar in Josip Murn se zaženejo v duhovne sfere, vsi pa od začetka razvneto prisegajo na Aškerčev radikalni realizem, ki je neustrašeno podiral dogmatična načela. Aškerc jim je že več let dobronamerno utiral pot, kar se potrdi naslednje leto s samostojnima zbirkami: Oton Župančič, Čaša opojnosti, in Ivan Cankar, Vinjete. Nastopajoča »moderna romantika« želita s tem povedati, da je Aškerčev boj za svobodo mišljenja proti klerikalizmu izbojevan – zmagovito zaključen. Po številnih premestitvah je Aškerc prišel v Ljubljano. Med duhovščino so šepetali, da ga je spravilo v Ljubljano kakih osem oseb z namenom, da bo javno napadal katoliško dogmo. Po dogovoru z ljubljanskim županom Ivanom Hribarjem je zaprosil za službo arhivarja na ljubljanskem magistratu, do julija 1898 pa je med čakanjem živel v Celju. Po vrnitvi v Ljubljano je do smrti delal kot začasni arhivar. V arhivu se ni dobro počutil, ker ni bilo dnevne svetlobe, bilo je hladno, smrdelo je po starih papirjih in usnjenih vezavah knjig. Pesnik se je v svojem četrtem ustvarjalnem obdobju prenašal z dvema zbirkami, v katerih se je zaradi življenjske zagrenjenosti in pretiranega pesnikovanja spustil na nizko pesniško raven. Še na prelomu stoletja pa je veljal Aškerc za najpomembnejšega živečega slovenskega pesnika, nekaterim pa se je zdel celo močnejši od Prešerna.

Aškerc je v svojem zadnjem ustvarjalnem obdobju spregledal, kako novi čas hitro drvi mimo njega. Zadnja leta njegovega življenja kažejo izrazite znake upadanja pesniškega ustvarjanja, ki pa do smrti ne presahne. Leta 1906 je izdal knjigo Junaki, leto pozneje pa zbirko Jadranski biseri. Konec decembra 1911 je objavil svojo zadnjo knjigo z naslovom Poslednji Celjan. Za sabo je imel pošteno, odkrito in jasno življenjsko pot. Imel je zavest, da je vedno delal po svoji vesti, brez hinavščine in brez laži. A vendar je bil osiveli pesnik ob vsem tem tako osamljen kot nikoli prej. Povsod je videl sovražnike, nikomur ni več zaupal. Tako zelo je bil sam, da ni več prenesel tujih ljudi okoli sebe. Dva tedna pred smrtjo je kupil dva litra petroleja in začel sežigati rokopise. Stal je zraven in se smejal. Dejal je, da noče, da bi ljudje po smrti govorili o njem.

Petega junija, leta 1912, ga je zadela možganska kap. Kljub njegovemu odporu so ga pripeljali v ljubljansko deželno bolnišnico, kjer je desetega junija umrl. Imel je cerkveni pogreb, čeprav je župnika na smrtni postelji odklonil, češ da je še čas.

Slika 1: Anton Aškerc

(<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-S3JTP7EC>, dostop 8. 3. 2017.)

2.1.2 Karel Destovnik - Kajuh (1922–1944)

Karel Destovnik - Kajuh se je rodil 13. decembra 1922 (mnogokrat se napačno navaja kot datum njegovega rojstva 19. december 1922) kot nezakonski otrok Mariji Vasle iz premožne šoštanjske meščanske družine. Takrat je imela Marija razmerje z Jožetom Destovnikom, ki je izhajal iz Skornega, kraja blizu Šoštanja. Delal je, tako kot njegov oče, v usnjarski industriji. Veljal je za glasbeno nadarjenega in naravno inteligentnega človeka. Verjetno sta se z Marijo spoznala v krajevni igralski skupini. Poročila sta se 12. avgusta 1923 v Ljubljani, čemur je ostro nasprotovalo nevestino sorodstvo. 18. oktobra 1924 se jima je rodil še drugi sin Joži. Mesec dni po njegovem rojstvu je Jožef Destovnik priznal, da je oče tudi Karlu Destovniku - Kajuhu.

Karel (tudi Karol, Karli) je šel v osnovno šolo predčasno, še z nedopolnjenimi šestimi leti in brez težav končal pet razredov. Leta 1933 je opravil sprejemni izpit za celjsko gimnazijo (danes I. gimnazija v Celju). Prvi razred gimnazije je izdelal s prav dobrim uspehom, drugega z dobrim, prav tako tretjega po popravnem izpitu iz matematike. Četrty razred je po popravnem izpitu iz matematike končal s prav dobrim uspehom, petega je moral zaradi nezadostnih ocen pri matematiki in latinščini ponavljati, a ga je v šolskem letu 1938/1939 končal s prav dobrim uspehom. Prvi dve leti je stanoval v Celju, potem pa se je v šolo vozil z vlakom iz Šoštanja. Na vlaku se je družil z enako mislečimi tovariši: Tonetom Arzenškom, Vladko Weingerl, Janezom Platzerjem, Jankom Vrabičem, Marijo Medved, Elzo Štič, v Šempetru se jim je pridružila Vera Šlander, v Žalcu pa še Ivanka Uranjek, Lado Plaskan in Ervin Prelog. Na poti do Celja so ponavljali učno snov, nazaj grede pa brali različno, tudi napredno literaturo.

Kajuhovi literarni začetki in sodelovanje v različnih glasilih segajo v leto 1938. K pisanju so ga spodbujali Konstatin Nahtigal, sin univerzitetnega profesorja dr. Rajka Nahtigala, in šoštanjski prijatelji. Z ustanovitvijo dijaškega glasila Slovenska mladina je začel Kajuh svoja dela objavljati v njem. Prevezel je tudi poverjeništvu za Šoštanj in delno celjsko gimnazijo. Kot poverjenik je zbiral prispevke za list in med drugim uvedel sodelavca glasila, Tovornika in Franceta Primica - Pera. Kajuhova zasluga je, da je s prostovoljnimi prispevki, zbranimi na Cankarjevem večeru v Šoštanju, omogočil izid prve številke glasila. V Slovenski mladini je Destovnik objavil nekaj svojih najpomembnejših predvojnih pesmi na socialno, aktualno politično in ljubezensko tematiko: *Otrok slovenski*, *Slutnja*, *Berač*, *Norec*, *Kmečki otrok vprašuje*, *Večerna meditacija*, *Ljubici za veliko noč ...* Pri Slovenski mladini je Kajuh sodeloval dve leti, potem pa so glasilo prepovedali. S pesmijo *Ob slovesu* je Kajuh sodeloval tudi v prvi številki novega dijaškega glasila *Srednješolec*, ki je izšlo v Ljubljani decembra 1940 in je nasledilo Slovensko mladino. Januarja 1941 je izšla še druga številka glasila, potem pa so ga prepovedali. Literarna dela je pozneje objavljal tudi v *Mladem Prekmurcu* (objavil pesem *V nočeh pred vstajenjem*), *Novum Srednješkolcu* (tu je bila objavljena pesem *Slutnja*), *Mladi Sloveniji*, *Slovenskem poročevalcu*, *Sodobnosti*, *Naši ženi ...* Objavljal je pod različnimi umetniškimi imeni, npr. *Drago Jeran*, *Peter Kalin*, *Blaž Burjevestnik*, *Matevž Pečnik*, *Jernej Puntar*, *Kjuhov Tonč*. Njegova prva ljubezen je bila Marija Medved, s katero se je zблиžal preko kulturnega udejstvovanja. Tako je njegova do takrat socialna poezija dobila še ljubezensko razsežnost.

Ko je Karel Destovnik - Kajuh obiskoval šesti razred na celjski gimnaziji, so pri njem na vlaku med vožnjo od Žalca proti Šoštanju našli pismo z ilegalno vsebino. Zato je bil najprej kaznovan z ukorom profesorskega zbora, najvišjo kaznijo pred izključitvijo. 25. aprila 1940 je šola prejela dopis banske uprave, po katerem bi morali Destovnika izključiti iz vseh šol v Jugoslaviji, a so ga 29. aprila izključili iz celjske gimnazije z naslednjo utemeljitvijo: »*Odstranjen, dne 29.*

aprila po členu 43 t. 3 Zakona o srednjih šolah za vselej s celjskih gimnazij zaradi sodelovanja pri širjenju komunističnih idej» (Cesar 2012, 45).

Ker ravnatelj ni želel Karlu Destovniku uničiti prihodnosti, je pisal ravnatelju mariborske gimnazije in ga prosil, da sprejme Destovnika na nadaljnje šolanje na svojo gimnazijo. Kajuhova izključitev je odmevala tudi v Slovenski mladini v aprilsko-majski številki leta 1940, ki si je za moto naredila Cankarjev citat: »Hlapčuj, da boš napojen in nasičen, ter nič ne izprašuj, kdo ti je gospodar in kaj ti ukazuje! Hlapci, ki so se radovoljno prodali, pa so bolj goreči od gospodarja samega. Gospodar se prekrži, hlapec moli rožni venec; gospodar moli očenaš, hlapec opravlja devetdnevnicu. Bolj skrbnih varuhov nima neumnost; noč in dan stoje pred njenimi durmi, da je ne zaloti beseda od zunaj ter ji ne zmoti vernega srca ...« (Cesar 2012, 49).

Slika 2: Kajuh in Mladina
(<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IXVYNIAV>, dostop: 22. 2. 2017.)

Kajuh je bil podvržen preiskavam na domu, domneval pa je celo, da mu pregledujejo pisma, zato so njemu namenjena prihajala na naslov Marije Medved. Ker bi se lahko preiskava razširila na krog tistih, s katerimi je bil v pisnih stikih, jih je opozoril, hkrati pa jim svetoval, naj njegova pisma sproti uničujejo. Nahtigala je opozoril: »Pazi, Kostja, ozračje je hladno, da se ne prehladiš, to pisemce zažgi in se ogrej ob njem; sploh dajaj vse na toplo!« (Cesar 2012, 43).

Vpisal se je na mariborsko gimnazijo, kjer je obiskoval 6. a-razred. Stanoval je pri sorodnikih na Metelkovi ulici. 28. maja je že imel spričevalo o končanem šestem razredu gimnazije. Karel Destovnik - Kajuh sedmega razreda, kljub ravnateljevi privolitvi, ni želel nadaljevati. Upal je, da bo lahko šel v Ljubljano, kjer so ga vezale vezi s krogom sodelavcev Slovenske mladine, vendar mu tega banovska uprava ni omogočila. Na koncu je sredi septembra le nadaljeval šolanje v Mariboru. Tu je s skupino sošolcev pripravljala srednješolsko glasilo Ledina, ki naj bi dijake socialno in politično ozaveščalo, vendar do njenega izida ni prišlo. Od januarja 1941 je imel Destovnik zaradi svojih idej težave s policijo. 28. januarja 1941 ga je obvestilo vojaškega odseka pozvalo v Šoštanj, nato pa je moral pod pretvezo vojaškega vpoklica na orožne vaje v taborišče Medjurečje pri Ivanjici v Srbiji. Sezname vpoklicanih niso bili pripravljani po vojaških seznamih, temveč po seznamih sumljivih oseb. Taborišče je zapustil 16. februarja 1941.

6. aprila 1941 se je Karel Destovnik ob napadu na Jugoslavijo s skupino somišljenikov podal v Zasavsko hribovje, da bi se priključil uporu jugoslovanske vojske, vendar je bila skupina v policijski akciji razbita. Kajuh se je vrnil v Šoštanj s poškodbo reber in pljučnico. Doma si je z očetovo pomočjo uredil skrivni prostor na podstrešju, kamor se je zatekel, ko je slutil nevarnost. Kljub skrivanju so ga gestapovci 28. aprila 1941 odpeljali v zapore v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, od koder so ga po zasliševanju in mučenju po nekaj tednih izpustili, čeprav je bil na seznamu za izgon iz dežele. Najprej se je zatekel k Andreju Urankarju, stricu po materini strani, na Rezano pri Grajski vasi blizu Gomilskega, potem se je vnovič umaknil v Šoštanj, nato junija v Letuš in znova v Šoštanj, da bi se pripravil za pot v Ljubljano. Odhod je pospešil prihod gestapovcev 9. septembra 1941, da bi Destovnikove izselili. Ker se je Kajuh skrtil, so izselili njegova starša in brata, ki pa so jih Nemci pozneje izpustili.

V Ljubljani je Destovniku največ težav povzročalo prehranjevanje. Pomagal mu je Milan Pogačnik, ki mu je za hrano priskrbel nakazilo Rdečega križa in dodatno oskrbo pri nekaterih znanih družinah. Pogosto je zahajal tudi k šoštanjskim znancem Zavadlavovih, ki se ga spominjajo kot shujšanega, kašljajočega in borno oblečenega. Leta 1941 sta Karel Destovnik in Bojan Štih začela pisati dramsko besedilo Mati. Na silvestrovanju pri Zavadlavovih leta 1941 je spoznal Silvo Ponikvar, ki je postala Kajuhova velika ljubezen. Januarja se je Kajuh, da bi za seboj zabil sledi pred okupacijskimi oblastmi, preselil k Ponikvarjevim. Ljubezen do domovine in Silve je združil v ciklu ljubezenskih pesmi (Bosa pojdiva, dekle, obsorej, Samo en cvet ...), ki jih je Silvi pošiljal v zapor. V tem obdobju je nastala Kajuhova najboljša poezija, s katero so v tistem času v partizanskih vrstah spodbujali boj proti okupatorju.

Slika 3: Nasmejani Kajuh
(<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-5W30CPJO>, dostop 8. 3. 2017.)

Da bi se izognil morebitni aretaciji, je prekinil vse stike s Šoštanjem. Kljub temu je bila Kajuhova misel na svojce in dom ves čas zelo živa. O tem govori pesem Kje si, mati, v kateri v negotovosti ugiba, kaj se dogaja z njegovo materjo. Prvo pismo, ki so ga starši prejeli 21. oktobra 1943 z Destovnikovo vednostjo, je napisala Silva Ponikvar. Zaradi tona v pismu je morala mati sklepati, da se s Kajuhom ne videvata več, ker je odšel v partizane.

Karel Destovnik - Kajuh je bil tudi sodelavec Varnostno-obveščevalne službe (VOS).

Ko je bivanje v Ljubljani za Karla Destovnika postalo preveč nevarno in življenjske razmere izredno slabe, je kot pesnik poleti 1943 odšel v partizane na Dolenjsko. V juliju sta bili ustanovljeni XIV. in XV. divizija, za vsako pa je bila predvidena tudi posebna divizijska kulturniška skupina za politično in propagandno delo med borci in civilnim prebivalstvom. Kulturniška skupina XIV. divizije je bila ustanovljena 10. septembra 1943 v Ribnici, del kulturniške skupine je bil tudi Karel Destovnik - Kajuh. Po 20. septembru, ko so glavni igralci ljubljanskega in mariborskega gledališča prejeli navodilo, da se zberejo v Meniški vasi, je dotedanjšega vodjo Danila Turka - Joca, zamenjal Kajuh, ki je ostal na tem položaju do smrti. V tem času je pripravil številne mitinge, ki so bili sestavljeni iz govora, namenjenega političnemu ozaveščanju prebivalstva, sledile so recitacije Kajuhovih pesmi in pesmi Mateja Bora, da bi bil program pestrejši, so še peli in plesali. V partizanih je spisal le malo pesmi, med njimi Pesem XIV. divizije.

Kajuhova pesniška zbirka je nastala v napol razpadli baraki v Starih Ogencah, kamor so prišli 18. novembra 1943. Karel Destovnik je izbral pesmi, akademski Slikar Janez Weiss pa je narisal osnutek naslovnice – glavo partizana in partizanke, Vera Hreščak in Sveto Marolt - Špik sta pripravljala ročni ciklostil in razmnoževala prepisane pesmi, Marta Paulin - Brin pa je s pisalnim strojem na kolenih pisala pesmi, ki jih je po spominu narekoval Kajuh. Zbirka je izšla v 38 izvodih pod naslovom Pesmi. Povpraševanje po zbirki je bilo veliko in majhno število izvodov ni moglo pokriti vseh potreb.

Med 3. in 6. januarjem 1944 se je kulturniška skupina v sklopu pospešenih priprav za pohod na Štajersko udeležila kongresa kulturnih delavcev v Semiču. Tu je 5. januarja nastal portret Karla Destovnika - Kajuha, ki ga je naslikal Božidar Jakac.

Januarja 1944 je bila XIV. divizija iz Suhe krajine poslana na Štajersko, da bi pridobila nova ozemlja, privržence in borce. Vojaški pohod sta ovirala ostra zima in sovražnikova premoč, zato so se umikali v treh smereh – na Pohorje, Koroško in v Zgornjo Savinjsko dolino. Med pohodom divizije so organizirali številne mitinge. Po 20. februarju, ko je bila skupina blizu Šoštanja, je skušal Karel Destovnik navezati stik s svojo družino. 22. februarja je Kajuh rekel Vrtačniku: »*Samo pol ure od doma sem, pa ne morem tja, vsaj za zdaj še ne ...*« Vrtačnik pa mu je odgovoril: »*O, tudi ti boš kdaj spet prišel domov ...*« (Cesar 2012, 65).

Člani XIV. divizije so se 22. februarja 1944 nastanili na Žlebnikovi domačiji v Zavodnju nad Kajuhovim rodnim Šoštanjem. Med zadnjimi sta na domačijo prišla poveljnik štabne patrulje in Karel Destovnik, približno deset minut pred napadom. Kajuh je šel takoj spat. Hišo je napadla večja skupina nemških vojakov in orožnikov. Ko je Kajuh slišal, da so napadeni, je prišel v pritličje, kjer ga je ustrelil orožniški stražimojester Franc Černe. Po bitki, ki so jo partizani dobili, so Kajuha in še nekatere padle pokopali v skupni grob. Ko se je sneg začel taliti, je razkril trupla, ki so jih prepeljali na pokopališče v Zavodnjah. Destovnikovi starši so sina pokopali 13. novembra 1945 na pokopališču v Šoštanju.

2.1.3 Alma Karlin (1889–1950)

Almina mati je bila Vilibalda Karlin, rojena Miheljak, ugledna in priljubljena nemška učiteljica v mestni dekliški šoli. Nosečnost je bila nezaželena, saj se je bližala petdesetemu letu starosti in se ji je zdel porod v pozni ginekološki starosti nevaren, bala pa se je tudi, da se bo morala odpovedati potovanjem v evropska velemesta in zdravilišča.

Oče, Jakob Karlin, sin slovenskega kmeta iz malega zaselka Tuncovec pri Rogaški Slatini, je pred novico o ženini nosečnosti že prestopil 60. leto. V stari avstro-ogrski vojski se je bojeval v štirih bitkah in postal major, med ženino nosečnostjo pa je bolehal na pljučih in že bil blizu smrti. Pričakoval je, da bo dobil sina Maximiliana, ki bi s sedmimi leti vstopil v šolo za kadete in se v rosnih letih odločil za vojaško kariero.

12. oktobra se je rodila deklica z rumenkasto zeleno kožo, okvaro oči in hromo levo stranjo telesa. Starša sta jo imenovala Alma, oče pa ji je poiskal še drugo ime, Maximiliana, po svetniku Maksimilijanu Celjskem. V svoji avtobiografiji *Ein Mensch Wird/Kako sem postala človek* iz leta 1931 Karlinova navaja, da je bila izredno plah, tih, vase zaprt, neljubezniv, a nikoli boječ otrok. Starše je kmalu presenetila z željo po odkrivanju daljnih dežel. Alma je imela očeta zelo rada in je veliko časa preživela z njim. Oče ji je dovolil čofotati po lužah, lovila je kobilice, vojaško marširala, delala redne telovadne vaje, vodil jo je na sprehode in izlete. Ker sta si bila po značaju, kljub ogromni razliki v letih, zelo podobna, sta se izogibala ljudem in hodila po svojih poteh.

Mater, ki je bila postavna in družabna ženska, so zelo motile dekličine hibe, iz katerih so se norčevali tako odrasli kot sovrstniki. Zato je morala Alma hoditi od enega zdravnika do drugega, da bi te hibe popravili. Morala se je sprehajati s povezicami na uhljih, da bi se ji štrleča ušesa čim bolj stisnila k lobanji, zaradi zasukanega očesa in povešenih vek je morala nositi posebno zaščito za oči, imeti roke prekrižane za hrbtom za lepšo držo in noge obračati med hojo navzven. Mati ji je prepovedala skakanje, da si ne bi polomila nog, ni ji dovolila igranja z vrstniki iz nižjih družbenih slojev, nikoli ni smela v bližino psov ali mačk, da se ne bi našla boleznih ali zajedavcev. Z Almo, ki je bila bister otrok in se je z veliko voljo hitro učila, se je ogromno ukvarjala na umskem področju: brala ji je nemške pesmi, na sprehodih jo je učila imen cvetlic, dreves in v njej vzbujala zanimanje za zgodovino dežele, v kateri so živeli. Kljub temu matere ni preveč marala, občutek varnosti in sprejetosti sta ji dajala le oče in varuška Mimi.

Pred sorodniki je bila praviloma redkobesedna in zadržana, saj se je med njimi počutila nesprejeto, nepriljubljeno in nedobrodošlo. Ker je v njihovem svetu veljala za vsiljivko, je raje dolge ure posedala v sobi in si izmišljevala vse mogoče domišljajske like.

Leta 1898 ji je umrl oče. V oporoki je izrazil željo, da naj bo hči dedinja njihove družinske hiše.

Nekaj mesecev po očetovi smrti sta z mamo, ki ji je zdravnik predpisal spremembo podnebja, odšli najprej v Opatijo, zatem pa sta sprejeli vabilo strica, ki je bil kapitan v dubrovniškem pristanišču Gruž, in se šli za nekaj mesecev potepat po Dalmaciji.

Po vrnitvi v Celje je Alma le redko zapuščala svojo sobo, ni več opletala z rokami, nosila je rokavice, hodila spodobno, odvadila se je skakanja, pridušila svoj glas in si pustila rasti lase. Po materini želji se ni več družila s sovrstniki, ampak predvsem s starejšimi ljudmi, ki so jo dolgočasili. V šoli se ni več ozirala naokoli, postala je redkobesedna, vedoželjna in marljiva

učenka, oproščena je bila risanja in ročnih del. Z devetimi leti je začela na skrivaj pesniti v nemškem jeziku, v šolske zvezke pa je začela zapisovati tudi prve romane.

Leta 1902, ko je bilo Almi 13 let, je mati ugotovila, da njena hči ni enakomerne rasti – desna rama naj bi bila višja od leve. Zato jo je, kljub hčerinemu ugovarjanju, odpeljala na specialistične preglede v Gradec. Gospo Karlin je eden od zdravnikov prepričal, da Alma potrebuje posebno terapijo, ki se je ob koncu zdravljenja izkazala za neučinkovito. Pri terapiji, ki je zajemala boleča obešanja za glavo, začasno prepoved obiskovanja pouka, šest ur telovadbe dnevno, ji je zdravnik s pregrobimi gibi celo poškodoval hrbtenico. V resnici je šlo le za nepomembno odstopanje od normalnega, ki je bilo posledica sedenja za zvezki in prepovedi ukvarjanja s telovadbo.

Še eno razočaranje iz najstniškega časa je potegavščina služkinje in Almine zaupnice Mimi, ki ji je pet let pisala dolga ljubezenska pisma v imenu izmišljenega mladeniča iz Laškega. Ko je to prevaro Karlinova pri osemnajstih letih razkrinkala, je razočaranje povzročilo, da se je prelevila v hladno in zagrenjeno mlado žensko, ki nikoli več ni znala ali hotela ljubiti tako kot v času prve romantične izkušnje.

Pri osemnajstih letih je Alma prepotovala velik del Evrope: bila je v Benetkah, Padovi, Veroni, ob Gardskem jezeru, v Švici, Parizu, Londonu, Bruslju, Kölnu, Frankfurtu, Heidelbergu in Münchnu. Po vrnitvi je v Gradcu opravila državne izpite za poučevanje nemščine, francoščine in angleščine. Nazadnje pa z materinim dovoljenjem in denarno pomočjo odpotovala za več let v London in za pol leta v Pariz.

V Londonu je bivala med leti 1907 in 1919. Na začetku se je preživljala le s skromno materino pomočjo, nato pa je dobila mesto v prevajalski službi. Karlinova je bila prepričana, da je treba učenju posvetiti vsako prosto minuto, zato se je zjutraj med spletnjem kit učila življenjepise znanih oseb in številne pesmi, čez dan po deset novih tujih besed v vsaj desetih tujih jezikih, med odmorom v službi švedščino, ob večerih pa je v nezakurjeni sobi, potem ko je za večerjo pojedla jabolko, prebirala dela iz svetovne književnosti. Leta 1914 je na londonski šoli Society of Arts z odliko opravila izpite iz osmih tujih jezikov – angleščine, danščine, francoščine, italijanščine, norveščine, ruščine, španščine in švedščine. Pred prvo svetovno vojno se je lotila še sestavljanja lastnega slovarja v desetih tujih jezikih, med drugim tudi v slovenščini.

Prvi objavljeni roman Alme M. Karlin je bil *Mein kleiner Chinese/Moj mali Kitajec*, ki ga je avtorica napisala leta 1915, izšel pa je šele 1921 in je ob izidu sprožil spodbudne kritike. Prvi del knjige se skoraj popolnoma ujema z avtoričino biografijo. Karlinova se je po vrnitvi iz Pariza v London znova zaposlila v prevajalski pisarni in jezikovni šoli Miss Ainslie. Ker pa se je želela naučiti osnov kitajskega jezika, je v zameno, da so jo kitajski študentje učili kitajščine, ona njih učila katerega od evropskih jezikov. Drugi izmed njenih učencev Hsi Singjubg Lung jo je med neko učno uro vprašal, če bi se poročila z njim. Karlinova je v zaroki videla rešilno bilko pred samomorom, ki ga je nameravala izvesti isti večer. Ker pa med njima ni bilo ne duševne ne telesne povezave, je Alma zaroko hitro razdrila.

Ker je po izbruhu prve svetovne vojne postala Karlinova kot državljanka Avstro-Ogrske nezaželena, se je umaknila v Skandinavijo. Na Norveškem se je dokončno odločila, da bo postala pisateljica.

»Doslej sem sem vedno le stresala vase, nekaj v pravilne posode, mnogo kar na slepo, nekam pač. Sedaj, v miru, je vse to zavrelo, se dvignilo, terjalo izbruh. V večnem hitenju Londona

nisem prišla do pogleda navznoter, le vročično sem se razgledovala naokoli. V globokem miru nordijskih zimskih dni z vrtinčastimi snežinkami pred šipami, z vonjem po iglavcih vsepovsod, z glasno prasketajočim ognjem v topli pečki kot spremljevalcem, prosta vseh nadležnih pisarniških obveznosti in tako, da me ni motilo nič in nihče, se je v meni znova oglasila želja iz mojega otroštva, da bi izrazila svoja občutja v verzih in zapisala svoja doživetja»

(Jezernik 2009, 26).

Zaradi finančne stiske se je Alma M. Karlin vrnila v Celje, kjer je odprla zasebno šolo za tuje jezike. Tu je napisala svoje prve objavljene krajše novele, črtice in pesmi. Lotila se je tudi ustvarjanja prve drame, v katero je vnesla slabosti in ne najboljše individualne lastnosti sorodnikov, da so se ti, kljub spremenjenim imenom, prepoznali. To je povzročilo precej zamer. Pozneje pa se je avtorica tega dela celo sama sramovala.

24. novembra 1919 se je Alma M. Karlin po dolgih pripravah odpravila na večletno potovanje okoli sveta. Takrat jo je mati vprašala, zakaj odhaja na pot, Alma pa ji je odgovorila: »*Saj nočem iti, toda moram. Nekaj v meni me sili in ne bom mogla najti miru prej, dokler se ne uklonim tej sili*« (Karlin 1996, 33). Cilj Alminega potovanja je bila Japonska, vendar je morala načrt potovanja ves čas prilagajati skromnim finančnim možnostim in svetovni politični situaciji takoj po prvi svetovni vojni. Zato se je najprej odločila za potovanje v Južno in Srednjo Ameriko.

Karlinova je v letih 1920 in 1921 obiskala Peru, Panamo in Karibske otoke. V Peruju se ji je dogodilo več poskusov posilstev, bila je oropana. Svoje izkušnje je opisala v knjigi Samotno potovanje v daljne dežele: tragedija žene, v kateri je Peru poimenovala kot deželo hudodelcev, in dodala, da je ne bi več obiskala za vse inkovske zaklade. Iz Srednje Amerike je Karlinova nadaljevala pot v Združene države Amerike, v San Francisco. Zelo je bila razočarana nad ameriško demokracijo in njenimi bolešno pohlepni prebivalci. Pot je nadaljevala na Havaje, od tam pa na Japonsko, kamor je prispela junija 1922. Osrednje bivališče je imela v Tokiu, od tam pa potovala po Japonski. Deželo vzhajajočega sonca je zapustila 1. julija 1923 in preko Koreje nadaljevala pot na Kitajsko. Na poti v Avstralijo se je Karlinova za nekaj tednov ustavila na Filipinih, nadaljevala pot mimo severnega Bornea, Bisernih otokov, Celebesa (danes indonezijski Sulavesi) in Četrтковih otokov, dokler se ni februarja 1924 za dalj časa izkrcala v Sydneyju. V Avstraliji je obiskala še Adelaide in Melbourne, od koder je odplula na Novo Zelandijo. Septembra 1924 se je za Karlinovo začel najzahtevnejši del njene poti okoli sveta, saj se je odločila za raziskovanje Južnega morja. Obiskala je Fidži, Novo Kaledonijo in Nove Hebride (danes Vanuatu), Salomonove otoke in Papuo Novo Gvinejo. Na južnomorskih otokih je hotela ostati šest ali osem mesecev, zapustila pa jih je zelo slabega zdravja šele po dveh letih. V drugi polovici leta 1926 je raziskovala Javo, Sumatro, Singapur, Malezijo, Bangkok in Mjanmar, v letu 1927 pa je prepotovala še velik del Indije in Pakistan. Ko so se začela množiti pisma umirajoče matere, naj se vrne domov, se je leta 1927 v Karačiju vkrcala na ladjo in se konec decembra 1927 vrnila domov. Po vrnitvi ni v njej nihče prepoznal slavne popotnice in pisateljice, o čemer je hrepeneče sanjala. Mater je pokopala septembra leta 1928.

Po prihodu v Celje se je Karlinova lotila urejanja zapisov s potovanja. Obsežno gradivo je uredila in že leta 1929 izdala prvi del potopisa z naslovom Samotno potovanje/Einsame Weltreise, leto dni zatem je sledil drugi del z naslovom Urok Južnega morja/Im Banne der Südsee, tretji del potopisa pa je izšel leta 1933 pod naslovom Doživeti svet/Erlebte Welt. Z izjemnim uspehom svojih potopisov je Alma Karlin postala ena najbolj branih nemško pišočin

avtoric tridesetih let 20. stoletja. Zaradi priljubljenosti potopisov se je odpravila tudi na predavateljsko turnejo. Čeprav je bila v Evropi in tudi drugje po svetu, takšne slave doma ni doživela, saj je knjige pisala v nemščini.

Na turneji si je pisateljica privoščila krajši oddih ob Baltskem morju pri znanki Thei Schreiber Gamelin, ki se je v letih 1932/1933 za stalno priselila k Almi v Celje. Schreiber Gamelinova se je ukvarjala z ilustriranjem Alminih knjig, risanjem plakatov zanje, v glavnem pa je bila njena literarna agentka. Po smrti Karlinove je poskrbela za ohranitev literarne zapuščine, predmete s potovanja okoli sveta pa je poklonila Pokrajinskemu muzeju Celje.

Poleg potopisov je Karlinova napisala tudi zbirko novel s Kitajske, Indonezije in Južnega morja Zmaji in duhovi/Drachen und Geister, ki je doživela precejšnji uspeh. Tega pa ni doživel roman Malik/Der Grötze, ki je bil verjetno Karlinovi najljubše delo. Spodbudne kritike je požela tudi zbirka nenavadnih zgodb iz Peruja in Paname Smrtonosni trn/Der Todesdorn. Velik delež daljših besedil pa je ostal neobjavljen vse do danes, npr. avtobiografija Kako sem postala človek/Ein Mensch Wird, roman V hiši ljudi/Im Haus der Menschen, prozno besedilo Rjavi vampir/Der braune Vampir, zgodba Upravitelj Norikuma/Ein Statthalter Norikums o Maksimilijanu Celjskem. Pozabljena so bila tudi številna besedila z duhovno vsebino.

Slika 4: Portret Alme Karlin
(<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-YOA667YN>, dostop 8. 3. 2017.)

Alma Karlin je bila nasprotnica Hitlerjevega režima in je zgodaj prepoznala nevarnost velikonemške ideje. Iz virov je znano, da je Karlinova v Celju po najboljših močeh pomagala protinacističnim migrantom. Med drugim je sprejela tudi Hansa Joachima Bonsacka, čeprav se

je zavedala, da bo tako javno izrazila nasprotovanje nacističnemu režimu. Nacisti so zaradi gosta cenzurirali pošto, nadzorovali hišo in občasno vanjo celo vlamljali. Tako je bila Karlinova ena izmed prvih prebivalcev Spodnje Štajerske, ki so jo aretirali po nemški okupaciji Jugoslavije leta 1941, njene knjige pa prepovedali. Thea Schreiber Gamelin jo je rešila iz ujetništva, da se je izognila usodi večini slovenskih zapornikov, ki so bili odpeljani v Srbijo ali Dachau. Ker je izvedela, da so jo nacisti uvrstili na seznam deportirancev za koncentracijsko taborišče, se je kljub slabemu zdravju in pomanjkanju finančnih sredstev odločila za beg v Švico. Ker so se ti načrti izjalovili, se je po prihodu v Celje odločila za odhod v partizane. Pot v partizane, ki se je začela 19. avgusta 1944, opisuje v delu *V partizane/Bei den Partisanen*. Po osvoboditvi Jugoslavije maja 1945 se je Alma iz Dalmacije vrnila v Celje.

V povojnem času sta se morali s Theo zaradi nacionalizacije zagrajske hiše preseliti v skromno hišico na hribu Pečovnik, pestilo pa ju je tudi hudo pomanjkanje. Takrat je bila Alma Karlin že na smrt bolna. Umrla je 14. januarja 1950 za rakom in tuberkulozo. Pokopana je na Svetini, skupaj s Theo Schreiber Gamelin, ki je umrla trideset let pozneje.

2.1.4 Vladimir Levstik (1886–1957)

Vladimir Levstik se je rodil 18. (nekateri viri navajajo tudi 19.) januarja 1886 v Šmihelu nad Mozirjem. Njegova mati je bila Neža Levstik, rojena Friškovec, oče pa Mihael Levstik, ki je poskušal uspeti tudi v leposlovju, vendar se je bolj uveljavil kot pedagog in sadjarski strokovnjak. Bil je tudi daljni sorodnik znamenitega Frana Levstika. Vladimir je bil prvorojenec, pozneje pa je dobil še sestri Vero in Jelo. Družina se je že leto po njegovem rojstvu preselila k Sv. Andražu nad Polzelo, kjer je tudi obiskoval ljudsko šolo. Levstik je Gimnazijo v Celju začel obiskovati let 1896. V veliko zadovoljstvo očeta je vse do četrtega razreda briljiral, potem pa so začele padati slabe ocene, opomini zaradi slabega vedenja, tudi popravni izpiti. Šolanje je nato nadaljeval v Mariboru, saj ga je oče želel spametovati, zato ga je poslal v mariborsko alojzijevišče, da bi iz njega napravil duhovnika. Leta 1901 se je za dve leti vrnil v Celje in sedel v gimnazijske klopi. Leto pozneje so se vsi preselili v Celje, kjer je Mihael kupil posestvo pod Miklavškim hribom. Leta 1903 je domov še zadnjič prinesel spričevalo o dokazu svojega nedela. Imel je dve negativni oceni, iz grščine in matematike, ter pripisano, da nepopoljšljivo moti pouk in se neprimerno obnaša. Očetu je dokončno prekipelo. Komaj sedemnajstletnega sina je nagnal od doma.

Slika 5: Vladimir Levstik kot prvošolec

(<http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/vladimir-levstik-kot-prvosolec.html>, dostop 8. 3. 2017.)

Od tedaj se je preživljal s pisanjem. Kot samouk pa si je pridobil veliko znanja o svetu in domovini. Mimogrede se je naučil ruščine in že pri osemnajstih prevedel svoj prvi roman Gorki, Foma Gordjejev. Ker je bilo celjsko narodno okolje tisti čas izrazito svobodomiselnostno, je opustil sodelovanje s katoliškimi glasili. Marca 1910 je začel delovati kot poklicni novinar pri odkrito jugoslovansko orientiranem Plutovem Jutru, prevedel še sedem romanov, med njimi tudi priznana dela, kot so Zločin in kazen (1908), Ana Karenina (1907) in Gospa Bovary (1907). V letih 1906/1907 je kot eden prvih slovenskih umetnikov živel v Parizu, kar se je kazalo tudi v njegovem utelešenju evropskega duha. Izvrstno je obvladal ruščino, francoščino, angleščino,

nemščino in italijanščino, nekoliko slabše pa češčino, španščino in srbohrvaščino. Ker se kot katoličan po zakonih Kraljevine Jugoslavije ni mogel ločiti od prve žene Pepine Dular, je v Sarajevu, 11. oktobra 1930, prestopil v muslimansko vero. Leta 1909 se je vključil v Cankarjevo bohemsko družbo, a jo zaradi razprtij tudi zapustil. *»Ko je potem razočaran zapustil krčme in klike, se je zatekel v jugoslovanski nacionalistični radikalizem, kar ga je stalo mnogih trpkih let trpljenja, družbene izločenosti in osame«* (Znameniti Celjani 2004, 52–53).

Kot državni sovražnik se je znašel v mučni internaciji v Mittergrabernu, pozneje pa so mu dali oznako potuhnjenega minerja ljudske oblasti, tako da je moral z drugo ženo Franko leta 1947 pobegniti iz Ljubljane in se zateči v Celje, kjer je preživel zadnje desetletje svojega življenja. Leta 1949 so mu za prevajalske dosežke dodelili Prešernovo nagrado. Večje presenečenje zanj pa je bilo, *»... ko ga je Celje ob 70-letnici obsulo z vsakršnimi častmi in mu povedalo, kar si je – čakajoč na »izselitev v srečnejšo horizontalo« – v zaprtju svojega celjskega doma menda še edino želel slišati: »Ponosni smo nate, tvoje delo živi v nas in bo živelo! Bil si zvest in pošten!«* (Znameniti Celjani 2004, 53). Umrl je 23. decembra 1957. Celje mu je priredilo velik pogreb.

Leta 1899 je bila objavljena prva njegova pesem v Domu in svetu, ugled pa si je Levstik pridobil v letih 1903–1910, ko je v Ljubljanskem zvonu in Slovanu objavil skoraj 150 izrazno in oblikovno dognanih lirskih in epskih pesmi, ki so pripomogle k razvoju slovenske poezije. Pozneje je zablestel tudi s kratko prozo ter z novelo Obsojenci (1909) navdušil celo Cankarja in Župančiča. Pri triindvajsetih je napisal svoj prvi roman z naslovom Blagorodje doktor Ambrož Čander. Veliko je pisal tudi o nacionalistično-politični tematiki. Tako so nastala dela Za svobodo in ljubezen, Pravica kladiva, Dejanje. Najboljši Levstikovi prozni deli sta zagotovo Gadje gnezdo in Zapiski Tine Gramontove.

»Levstik velja za enega najplodovitejših in najboljših slovenskih prevajalcev. Bil je strasten in neutrudljiv garač, ki je ob svojem siceršnjem časnikarskem in literarnem delu v slovenščino prevedel kar 62 knjig 37. avtorjev« (Znameniti Celjani 2004, 53).

Slika 6: Levstik v zrelih letih
(<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-OA7NK432>, dostop 8. 3. 2017.)

2.1.5 Rudolf Maister (1874–1934)

Rudolf Maister se je rodil 29. marca 1874 v Kamniku Francu Maistru in Frančiški Tomšič. Bil je najmlajši izmed treh otrok. Frančiška Tomšič je bila doma v Trebnjem. Bila je iz rodu šolnikov, izobražencev in trebanjskih županov. Doma so imeli gostilno. Oče je izhajal iz starega ptujskega rodu lončarjev in pečarjev. Čeprav se je izučil za lončarja, je moral v vojsko v Italijo, kjer se je boril pod feldmaršalom Radetzkim. Kot odsluženi vojak je pozneje sprejel državno službo nadzornika v finančni straži, zato se je Maistrova družina pogosto selila. Iz Trebnjega so se preselili v Kamnik, od tam v Mengeš, nato pa v Kranj. Rudolf je osnovno šolo obiskoval najprej v Mengšu, od 1883 do 1885 pa v Kranju, kjer je leta 1890 dokončal še nižjo gimnazijo. V tem času sta mu umrla brat in leta 1887 oče. Od takrat naprej je morala družina preživeti s skromno pokojnino po očetu.

Leta 1890 so se Frančiška in sinova preselili v Ljubljano. Maistrov brat Ernest je postal železniški uradnik, Rudolf pa je nadaljeval šolanje na gimnaziji. Že v Kranju je izdajal svoj literarni list, v Ljubljani pa se je povezal z mladimi pesniki, ki so se zbirali v Zadruzi, tu so bili tudi Ivan Cankar, Dragotin Kette, Oton Župančič in Josip Murn - Aleksandrov.

Maister je leta 1892 po opravljenem šestem razredu gimnazije šel v domobransko kadetnico na Dunaj, kjer so šolali častnike avstrijske polovice države. To odločitev je sprejel, ker sta ga tja vabila tovariša, vojaški stan mu je bil všeč, odločilno pa je bilo, da si je lahko v kratkem času pridobil častniški položaj, saj mu mati pri katerem drugem študiju ne bi mogla pomagati. Tu je ostal do leta 1894. Kot kadet je bil dodeljen domobranskemu bataljonu v Ljubljani, nato domovinskem pehotnem polku v Celovcu, naslednje leto pa je bil povišan v poročnika in je služboval v Ljubljani. V tem času je tudi pesnil in leta 1904 izdal pesniško zbirko Poezije, ki jo je posvetil svoji nevesti. Zbiral je dragocene knjige, slikal in pripravil tudi razstavo svojih del. Leta 1907 je opravil polletno šolanje na častniški šoli v Gradcu, kar mu je omogočilo napredovanje v čin stotnika.

Med vojaškim službovanjem se je Rudolf Maister poročil z Marijo Stergar, hčerjo deželnega sanitarnega inšpektorja. Imela sta sinova Hrvoja, ki se je rodil 1905, in Boruta, rojenega 1908.

Slika 7: Rudolf Maister z družino – ob njem žena Marija, spredaj mama Frančiška ter sinova Hrvoj in Borut
(<http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/druzina-rudolfa-maistra-19487.html>, dostop 8. 3. 2017.)

Novembra, po demonstracijah v Ljubljani, so Maistra kazensko premestili v galicijski Przemysl. Tu je leta 1910 napredoval v stotnika, leta 1912 pa postal poveljnik podčastniške šole. V tem obdobju se je na terenskih vajah hudo prehladil in zbolel za vnetjem rebrne mreže. Do konca aprila 1913 je bil na bolniškem dopustu in si zdravil pljuča v Dalmaciji in Egiptu. Zaradi rahlega zdravja je bil premeščen v tako imenovano črno vojsko (Landsturm). Delovala je kot nujna pomoč. V njej so službovali tisti, ki zaradi zdravstvenih okoliščin niso zmogli naporov v domobranstvu ali armadi. Novembra istega leta je postal poveljnik izpostave v Celju. V tem času je rad zahajal med slovenske izobražence v Narodni dom, družil pa se je tudi z gimnazijci in bil mentor njihovega literarnega kluba Kondor, ki je izdajal list Savinja. V Savinji je črtice in pesmi objavljala tudi Fran Roš pod psevdonimom Svobodin Semenov.

Decembra 1914 so med prvo svetovno vojno Rudolfa Maistra premestili v Maribor, kjer je deloval pri okrožnem poveljstvu črne vojske in postal skladiščni častnik. Junija 1916 je postal začasni poveljnik okrožnega poveljstva črne vojske. V Mariboru je stkal tesne stike s Slovenci, s čimer se je zameril Nemcem v Mariboru, ki niso prenesli, da bi bil na poveljniškem mestu Slovenec. Marca 1917 je bil premeščen v Gradec, kjer je bil imenovan za majorja. Julija 1917 so ga znova premestili, tokrat nazaj v Maribor, kjer je bil imenovan za poveljnika črne vojske v Mariboru.

»Ko je septembra 1918 postalo jasno, da je habsburška monarhija pred razpadom, so slovenski intelektualci in politiki v mariborskem Narodnem domu ustanovili Narodni svet za Štajersko. Narodni svet je za zavarovanje slovenskih narodnih interesov ustanovil narodne straže v Mariboru ter v ljutomerskem in radgonskem okraju«

(<http://www.leksikon.si/Oseba/OsebaId/78>, dostop: 20. 1. 2017).

Z razpadom habsburške monarhije sta nastali novi državni tvorbi – Država Slovencev, Hrvatov in Srbov ter Nemška Avstrija, ki sta se obe potegovali za ozemlje Maribora in njegovega širšega zaledja. 1. novembra 1918 je bil sklican sestanek, na katerem naj bi se dogovorili, kako zavarovati Maribor pred nevarnostjo vojakov, ki so se vračali s front, in kako Maribor z zaledjem vojaško zavarovati za nemško državno tvorbo. Ta predlog je Rudolf Maister zavrnil z besedami: *»Ne priznavam teh točk! Maribor razglašam za jugoslovansko posest in prevzemam v imenu svoje vlade vojaško poveljstvo nad mestom in nad vsem Spodnjem Štajerskem«* (Hartman, B. in drugi 2001, 32). Po tem je Narodni svet za Štajersko s potrditvijo Narodne vlade v Ljubljani povišal Rudolfa Maistra v generala. Ko je prišel avstrijski brigadir Ulmann, da bi Maribor zagotovil avstrijski državi, ga je Maister zavrnil. V prvem proglasu je prebivalcem Maribora in Štajerske naznanil, da je prevzel vojaško oblast, nemškim vojakom ukazal, da morajo zapustiti Maribor, slovenske pa pozval, naj ostanejo v mariborskih enotah. Vojaki, siti vojne, so se večinoma odločali, da gredo domov, zato je imel Maister na voljo le 7 častnikov in 87 podčastnikov ter vojakov. Pridobil si je še nekatere s front vračajoče se vojake. Nemški mestni svet je z namenom ugnati slovensko vojsko ustanovil t. i. »zeleno gardo«, ki je dobivala visoke plače. Maister je s pomočjo slovenskih denarnih zavodov poskrbel, da so tudi slovenski vojaki dobivali enako plačo. Ker je še vedno imel premalo vojakov, je 9. novembra 1918 izdal mobilizacijski poziv obveznikom s štajerskega obmejnega poveljstva. Tako je do 18. novembra zbral v Mariboru in Celju vojsko 4000 vojakov in 270 častnikov. 12. novembra, ko so na Dunaju razglasili republiko Nemško Avstrijo, se je v Mariboru sestal nemški mestni svet in izjavil, da se mariborsko meščanstvo čuti za sestavni del Nemške Avstrije. General Rudolf Maister se je odločil za drzno akcijo. V noči 23. novembra 1918 je z vojsko zasedel strateške položaje v mestu, razorožil zeleno gardo, njeno moštvo in razgnal častnike. Maister je s četami zasedel še Špilje nad Mariborom in slovensko narodnostno mejo do Radgone, nato pa iz Mežiške doline še Pliberk in Velikovec na Koroškem. Z avstrijskim polkovnikom Rudolfom Passyjem se je 27. novembra dogovoril za demarkacijsko mejo med državama, ki pa je niti avstrijska niti slovenska stran nista priznali. Slovenska vlada mu ni dovolila vojaškega posega na Koroško, priznala mu je le poveljstvo nad Štajersko in velikovskim okrajem na Koroškem.

Od prevrata se je v Mariboru spremenila podoba mesta: nemško šolstvo je začelo dopolnjevati slovensko, nemške sodnike so zamenjali slovenski, slovenizirana sta bila uprava in mestni svet. Ko se je 27. januarja v Mariboru ustavila ameriška delegacija, ki je zbirala podatke o nacionalni pripadnosti mesta, se je na ulicah zbralo več tisoč protestnikov z vsenemškimi simboli. Medtem ko je delegacija obedovala z Maistrom v Narodnem domu, so se iz množice oglasili strelji, slovenski vojaki pa so iz samoobrambe začeli streljati na množico. Umrlo je osem ljudi, ranjenih je bilo več deset.

Na mirovni konferenci v Parizu so sprejeli sklep o plebiscitu na Koroškem, da bi izvedeli, h kateri državi si tamkajšnje prebivalstvo želi. Slovenska politika je poskušala spremeniti položaj v svojo korist s hitro in slabo pripravljeno ofenzivo na Koroško. Začela se je 29. aprila 1919 od Dravograda do Podrožce, njen namen pa je bil zasesti Celovec. Nemško-avstrijske čete so se postavile v obrambo in 2. maja zavzele Velikovec, 7. pa še Dravograd. Jugoslovanska stran se je začela pripravljati na povračilni udarec, ki ga je z ofenzivo začela 28. maja. Peti odred je vodil general Rudolf Maister. 6. junija so jugoslovanske čete vkorakale v Celovec in dosegle Gospo Sveto. Za vojskovanje je Maister prejel Red belega orla III. stopnje.

4. julija so se v Kranju začela mirovna pogajanja, na katerih je sodeloval tudi Rudolf Maister. Istega dne so na mirovni konferenci v Parizu odločili, da se Koroška razdeli na dve coni: severno B cono zasedejo nemško-avstrijske čete, južno A pa jugoslovanske. Za poveljnika zadnje je bil izbran Maister. Uvedena je bila jugoslovanska uprava in zakonodaja. General Maister je podprl ustanovitev Narodnega sveta za Koroško, ki mu je zaupal predsedstvo. Začel je priprave na plebiscit, organiziral zborovanja ter tabore v korist slovenski strani, spodbudil ustanavljanje društev, kulturno in posvetno delo. Ko so v Parizu odločili, da v conah ne sme več biti vojaštva, ampak le policijske sile, je bil Maister 1. maja 1920 imenovan za njihovega poveljnika. 18. septembra so ga odpoklicali s tega mesta, ker si je policijo podredila mednarodna plebiscitna komisija. Tako je bil plebiscit za Slovence izgubljen.

Po odpoklicu je bil Rudolf Maister imenovan za poveljnika Maribora in na tem položaju je ostal do 17. novembra 1921. Od takrat dalje je služboval v štabu IV. armadne oblasti in bil predsednik komisije za mejo z Italijo severno od Reke. Zaradi slabega zdravja se je še ne petdesetletni general upokojil oktobra 1923. Vrnil se je v Maribor, kjer je bival do smrti v hiši, ki stoji v po njem poimenovani ulici. Svoj dom je spremenil v literarni salon, kamor je vabil pesnike in pisatelje.

Maister je bil velik bibliofil. Sistematično je zbiral slovensko slovstvo – pesniške zbirke, časopise in časnike. Sčasoma si je ustvaril največjo zasebno zbirko, ki je štela približno 6000 enot. Podrobnejši opis Maistrove knjižnice izvira iz leta 1919, ko je že nekaj časa živel v Mariboru. Iz zapisa je razvidno, kako je bila Maistrova knjižnica urejena: *»Knjige je general razporedil v štiri omare. V prvi je imel slovensko časopisje. Na najvišji polici so bile najprej postavljene Vodnikove Lublanske novice in za njimi nemško časopisje, ki je izhajalo v prvi polovici 19. stoletja. Sledile so Bleiweisove Kmetijske in rokodelske novice v štiridesetih vezanih letnikih. Na naslednjih policah so bili Danica ilirska, Vrazovo Kolo, Vedež, Slovenija in prvi slovenski uradni list Ljubljanski časnik. Med časopisi in časniki so bile tudi Slomškove Drobtinice /.../ V drugi omari je bil prostor za slovensko poezijo, v tretji pa za knjige s slovensko zgodovino. Med njimi sta izstopali prva izdaja Slave Vojvodine Kranjske in tudi Kranjčeva izdaja. Četrta omara je bila napolnjena s starimi slovenskimi knjigami, med njimi je bila Dalmatinova Biblija«* (Juvan in drugi 2015, 40–41). Danes je spravljena v Univerzitetni knjižnici v Mariboru.

Ukvarjal se je tudi s slikarstvom, predvsem krajinskim. Svoje slike je razstavil celo v Ljubljani, veliko pa jih je imel obešenih doma na stenah. Znova se je vrnil k poeziji in 1929 izdal zbirko Kitica mojih. Nekajkrat je šel na počitnice k prijatelju v Slovenske gorice v Zavrh. Med bivanjem v tetinem podeželskem dvorcu na Uncu pri Rakeku ga je 26. julija 1934 zadela srčna kap. Od pokojnika so se poslovili v številnih slovenskih krajih, tudi v Celju. Pokopali so ga v Mariboru v prisotnosti 25 tisoč ljudi.

2.1.6 Anton Novačan (1887–1951)

Anton Novačan (psevdonim Samo II.) se je rodil 9. julija 1887 v Zadobrovi blizu Trnovelj pri Celju v številni, revni družini. Očetova rodbina je bila iz Novak pri Novi Cerkvi, materina rodbina Višnjar pa iz Zreč pri Slovenskih Konjicah. Pri hiši je bilo deset otrok, šest dečkov in štiri deklice. Anton je obiskoval slovensko in nemško osnovno šolo, nato pa nižjo gimnazijo v Celju med leti 1899 in 1903. Ko je v 4. razredu gimnazije padel pri grščini, so, ne da bi opravljal popravni izpit, določili, da gre delat v tovarno. Že prej pa je med počitnicami večkrat delal v Majdičevem mlinu.

Od doma je trmasto pobegnil v Zagreb, kjer se je preživljal z nočnim delom v pekarni. Pri listu Naša snaga je objavil svojo prvo pesem Vse je strto s podpisom Samo II., od 1905 pa je sodeloval pri celjskem Ilustrovanem koledarju z verzi in prozo, še naprej pa je objavljala prispevke v slovenščini v hrvaških glasilih. 5. in 6. razred je še zaključil v Zagrebu (1904–1906), 7. v Karlovcu (1906–1907), 8. pa v Varaždinu, kjer je leta 1908 tudi maturiral. Pravo je šel študirat v Prago. Med študijem je obiskal Pariz, Monako, München in Moskvo. Že pred prvo svetovno vojno se je s knjigama črtic Naša vas I in Naša vas II uveljavil kot pisatelj. V Pragi je doktoriral leta 1915. Nato je odšel v Trst, ampak se je zaradi vojne z Italijo vrnil v Prago, kjer so ga vzeli v vojake, od koder so ga zaradi pravniške izobrazbe premestili k vojaški cenzuri in vojnemu sodišču v Zagrebu ter Sarajevu.

Po vojni je bil pravnik v državni službi, a se je hitro podal v politiko in se povezal s srbskimi zemljo-radniki. Naturalistično-simbolistična trodejanška Veleja (1921) je bila prva Novačanova objavljena in uprizorjena drama. V Celju je ustanovil list Naša vas, ki je izhajal v letih 1921/1922 do 30. številke, ko ga je oblast prepovedala. Začel je izdajati list Republikanec. V tem času je bil predsednik Slovenske republikanske stranke, ki je na volitvah 1923 doživela polom. S tem je prenehal izhajati tudi Republikanec. Svojo pot je nadaljeval v diplomaciji. Deloval je v Varšavi, romunski Brăili, Kairu, Celovcu, Bariju.

Slika 8: Anton Novačan

(<http://www.kamra.si/sl/novice/item/domoznanski-spomin-celja-9-julij-1887.html>, dostop 8. 3. 2017.)

Iz časa, ko je bival v Celju, izhaja več anekdot. Celjski Nemci so ob kriku »Novačan kommt!« hitro praznili celjske ulice, na predvolilnih shodih pa se je skoraj redno stepel. Tako je kandidatu Radićeve Hrvaške republikanske stranke Veldinu iz Središča ob Dravi zlomil obe roki, ob drugi priložnosti pa oklofotal katoliškega poslanca Pušenjaka, ker je tisk Slovenske ljudske stranke širil laži o njegovih republikancih.

Anton Novačan je bil prepričan, da je potomec celjskih grofov – če ne zakonski, pa vsaj zunajzakonski. Tako je leta 1928 napisal dramsko delo, ki »predstavlja največje slovensko umetnino na tolikokrat ubesedeni "celjski sen"«

(http://rutars.net/sr_01_stefan_rutar/sr_2400_kultzadeve/sr_2453_antnovacan/, dostop 8. 2. 2017).

V Hermanu Celjskem je Novačan zapisal verjetno najlepšo misel o Celju, Celjanih in Celjskih: »Kdor nosi zvezde v svojem grbu, ta naj se tudi dviga k zvezdam« (Znameniti Celjani 2004, 55). Leta 1930 se je v Ljubljani poročil z Josipino, klicali so jo Pepuša. V trnoveljski cerkvi ju je poročil Fran Saleški Finžgar.

V slutnji katastrofe je napisal enodejanko Nadčlovek (1939), v kateri je napovedal propad nasilnežev v prihajajočem svetovnem spopadu ter očiščenje in pomlajenje človeštva. Iz okupiranega Beograda se je junija 1942 zatekel k Britancem v Jeruzalem, kjer pa so mislili, da je nemški vohun. Tu je ostal do avgusta 1943, nato pa je bil uradnik pri jugoslovanski emigrantski vladi v Kairu.

Po koncu druge svetovne vojne se zaradi nasprotovanja komunizmu ni vrnil v domovino, temveč v Trst, od koder se je leta 1949 z ženo preselil v Argentino. V Trstu je nastalo njegovo največje pesniško delo, cikel sonetov Peti evangeliji (prvotni naslov je bil kar 5. evangelij), ki obsega 240 sonetov. Pisati ga je začel že v Jeruzalemu, v njem pa je upesnil del Kristusovega življenja in ga primerjal s svojim. V Argentini se je do smrti preživljal s kmetovanjem. Umrl je 22. marca 1951 zaradi srčne kapi. Njegovo željo, da bi bil pokopan doma, je uresničila žena Josipina, ki je nekaj let po njegovi smrti pretihotapila njegovo žaro na vojniško pokopališče.

Po smrti je leta 1955 izšla pesniška zbirka Rdeči panteon, v kateri je sarkastično obračunal s pisatelji (Bartolom, Ingoličem, Župančičem, Kreftom, Kranjcem), ki so se v domovini in izven nje podrejali komunističnemu režimu.

»Novačan je bil legendaren lik slovenske boheme. Poznal je svet in svet je poznal njega. O njegovih ekstremnih podvigih se je govorilo od Varšave na severu do Kaira na jugu. V življenju je prepotoval kot le malokateri Slovenec in imel je sila veliko opravkov, saj je izjavljal, da je ljubosumen na čisto vse ženske« (Znameniti Celjani 2004, 54).

2.1.7 Vatroslav Oblak (1864–1896)

Ignac (pozneje Vatroslav) Oblak se je rodil 15. maja 1864 v Celju. Bil je sin podobarja in gospodinje, ki sta se v knežje mesto preselila iz Poljanske doline. Osnovno šolo in nižjo gimnazijo je obiskoval v Celju. V šoli je bil precej neuspešen, saj je moral ponavljati prvi, drugi in četrti razred. Največ težav sta mu povzročali prav slovenščina in latinščina. V tem času je svojo pozornost posvečal vojaški zgodovini. V petem razredu gimnazije si je pri šolskem knjižničarju začel izposojati slavistično literaturo, nekatere izmed knjig je bilo treba naročiti tudi iz Gradca. Vzpostavljaj je stike z Davorinom Trstenjakom in si začel dopisovati z rusko-poljskim jezikoslovcem Janom Baudouinom de Courtenayjem, ki je postal njegov jezikoslovni mentor. V sedmem razredu je zbolel za tuberkulozo in za eno leto prenehal z učenjem (zaradi iste bolezni je leta 1880 izgubil tako mater kot brata Rafaela). Jeseni 1885 je vstopil v osmi razred, ki ga ni dokončal, saj je bil 26. novembra izključen iz vseh gimnazij avstrijskega dela monarhije, ker je sošolce v gimnazijskem zboru nagovoril, naj na cesaričin god zapojejo cesarsko himno v slovenščini. Preselil se je v Zagreb, kjer je leta 1886 maturiral.

Še istega leta se je vpisal na študij slovanske filologije in vzporedno na jezikoslovje na Dunaju, kjer je bil njegov učitelj Vatroslav Jagić (naslednik Frana Miklošiča). Objavljal je prispevke v Jagićevem *Archiv für Slavische Philologie* in bil njegov najboljši študent. Leta 1891 je doktoriral na temo Cerkvonoslovskega prevoda Apokalipse. Z Jagićevo pomočjo je dobil štipendijo za študijsko potovanje, na katerem je med letoma 1891 in 1892 proučeval makedonska narečja in napisal delo *Makedonske študije* (*Makedonische Studeien*). Ker so ga imeli Turki za vohuna, so ga na začetku marca 1892 zaprli, nato pa po posredovanju avstrijskega konzula izpustili. Zapustil je Makedonijo in se odpravil proučevat čakavsko narečje na dalmatinske otoke. Leta 1893 je kot prvi začel predavati slovansko filologijo na graški univerzi. Da bi zbral dialektološki material, je potoval po celotnem slovenskem prostoru in obiskoval predvsem duhovnike, ki so mu pomagali pri zbiranju. S predavanji in seminarji si je kmalu utrdil ugled in marca 1896 so ga predlagali za izrednega profesorja. Toda imenovanja ni doživel, ker je 15. aprila 1896 umrl za tuberkulozo.

Slika 9: Vatroslav Oblak

([http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/vatroslav-oblak-\(1864-1896\)-13974.html](http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/vatroslav-oblak-(1864-1896)-13974.html), dostop 8. 3. 2017.)

2.1.8 Fran Roš (1898–1976)

Fran Roš se je rodil pisarniškemu uredniku Francu in Katarini (rojeni Puhar) 14. januarja 1898 v Kranju. Pisatelj se v otroških letih spominja življenja v Kranju. Rad je plezal. Mama je nekoč zračila posteljnino na dvorišču, Fran pa je splezal na okvir posteljne mreže in si zlomil nogo pod kolenom. *»Nesreča, ki sem jo doživel pri plezanju v višino, me je, zdi se mi, vendar naredila modrejšega. V življenju se namreč nisem kaj dosti silil na kakšne posebno visoke položaje«* (Hrušovar in drugi 1987, 6).

Leta 1902 se je družina preselila v Celje, saj so očeta premestili na celjsko okrajno glavarstvo kot pisarniškega uradnika. V Celju so stanovali v hiši na današnji Linhartovi ulici 6. Bila je last podružnice mariborske pivovarne Götz. Mati ga je kot otroka peljala v gledališče gledat Trnuljčico, kar je nanj napravilo močan vtis. Roš je v Celju od leta 1904 do 1909 obiskoval okoliško deško ljudsko šolo. V šolo je odhajal z zanosom in željo po branju knjig. *»Učenci nemške šole so slovenskim šolarjem v današnji Aškerčevi ulici pripravljali zasede, zato so šli fantje skozi mesto v skupini, seveda oboroženi s kamenjem in palicami. Nasprotniki so jih napadali s klici: "Weis-blau-rot, Windischer Falot!" Slovenski otroci so jim pa vračali: "Nemec, tepec, bukov kij, delj ga vržeš, delj leti!"«* (Hrušovar in drugi 1987, 11).

Jeseni leta 1909 se je Fran vpisal v slovensko nižjo gimnazijo in jo zaključil leta 1913. Istega leta je postal dijak petega razreda nemške gimnazije. Pred prvo svetovno vojno je bil Fran Roš pobudnik, da so fantje začeli peti slovenske himne. Ob koncu leta 1913 je v Celje prišel stotnik Rudolf Maister in navezal stike z dijaki, za katere je vedel, da pišejo. Sestajali so se v poslopju Zvezne tiskarne v današnji Kocbekovi ulici 3. Začeli so izdajati list Savinja, njegove uvodne besede pa je napisal Rudolf Maister, njegov urednik. Roš je v vseh petih številkah objavil svoje pesmi in črtice. V osmi gimnaziji so mu odložili maturo, saj je bil vpoklican v vojsko. Kot nasprotnik Avstrije je protestiral in se pretvarjal, da ne obvlada nemščine. Decembra 1916 je maturiral, vojaška komisija pa ga je spoznala za »orožje nesposobnega«, zato je leto 1917 preživel v vojaški pisarni na Dunaju. Prvo službo je dobil novembra 1919 v Šent Pavlu (današnji Prebold). Bil je eden izmed ustanoviteljev društva Svoboda. V Šent Pavlu je služboval kot učitelj in se zaljubil v Lojzko. Februarja 1923 se je z njo poročil, istega leta pa se jima je rodil sin. Roševi so takrat živeli na Cankarjevi ulici 9, vendar je Franu Rošu oče umrl leto pred rojstvom sina. Leta 1925 je Roš kupil hišo in se z družino preselil v Celje na današnjo Partizansko ulico 10. Čez dve leti se mu je rodila še hči Sonja. Poučeval je na mestni deški osnovni šoli in se ves čas zavzemal za napredek šolstva. Leta 1927 se je odpravil na dvotedensko ekskurzijo v tujino in prisostvoval pouku v osnovnih šolah na Dunaju, v Gradcu, Pragi, Dresdnu in Leipzigu, da bi spoznal, kakšen je tamkajšnji pouk. O novostih je poročal na celjski učiteljski skupščini in pisal članke za revije.

»Med obema vojnama je bil pisatelj osrednja kulturna osebnost v Celju. Razdajal se je mladini. Med mladimi se je spominjal svoje mladosti, kamor se je njegovo pisateljsko pero rado vračalo. Ustvarjal je o njih in zanje. Svoja dela je objavljala v mariborskih Obzorjih (urejal jih je Josip Ribičič), Našemu rodu, celjski Novi dobi, Svobodi, Zvonu, Kresu, Zrnju, Odmevih in drugje« (Hrušovar in drugi 1987, 31).

Roševi so si na Jenkovi ulici 30 zgradili hišo in se preselili. Njegov pomen v šolstvu je zaznamoval tudi položaj predsednika Celjskega učiteljskega društva in občinskega odbornika v letih 1934–1940. Pred drugo svetovno vojno so na Roševo pobudo v Celju tri leta zapored organizirali celjski kulturni teden (CKT). Zajemal je širše celjsko območje in raznovrstne

razstave knjig, slik, vključeval nastope pevskega zbora in orkestra, književniki pa so brali svoja dela. Celjani so tako dokazali svojo kulturno zavest.

16. aprila 1941 so v poznih večernih urah aretirali Roša in tudi njegovega soseda, doktorja Požarja, ter mnoge druge zavedne Celjane. Zaprli so jih v tretje nadstropje nekdanje vojašnice pri Narodnem domu na Trgu svobode. Tudi zapor Stari pisker je bil poln slovenskih domoljubov, Nemci pa so v zapor spremenili še kapucinski samostan in telovadnico sokolskega doma na Mariborski cesti. Roša in druge so z avtobusi odpeljali v mariborsko meljsko vojašnico. Desetega junija 1941 so pripeljali še njegovo ženo s hčerko in sinom. Skupaj so jih nato odpeljali v Srbijo, vlak pa se je ustavil tudi v Celju, kjer je k ograji pritekla mati njegove žene, jih z dvignjenimi rokami pozdravila in vsa potrta šla k Roševi materi, ki za vlak ni vedela. Izgnance so odložili v Čupriji, kjer so Roševi dobili sobo skupaj s še eno družino pri trgovcu Slavku Tasiću, nato pa stanovanje pri Iliji Milenkoviću. V nadaljevanju so še večkrat selili po Čupriji. Občutja vsesplošnega trpljenja je izlil v Pesmi iz ječe in pregnanstva. Njegova otroka sta hodila v srbsko gimnazijo, na kateri je poučeval Anton Ingolič, slovenski izseljenec. Sin je maturiral in se pridružil partizanom kot mnogo drugih izseljencev.

Leta 1945 se je pisatelj z ženo in hčerko preselil v Beograd, kjer je dobil službo upravitelja slovenske osnovne šole za izseljske otroke. Z družino je stanoval kar v zbornici šole. V Beogradu je s starimi znanci pripravljajal kulturne programe in prvič videl maršala Tita. Ob osvoboditvi Celja je napisal pesem Pozdrav svobodnemu Celju.

Junija 1945 je dobil sporočilo, da ga v Celju čaka dekret za šolskega nadzornika, zato je devetega junija z ženo in hčerko odšel na pot proti Celju, sin pa je tja prispel že pred njimi. Snidenje z materjo je bilo ganljivo. Po osvoboditvi je Roš vztrajno delal za obnovo domovine, predaval zgodovino in posredoval znanje in ideje prihodnjim generacijam učiteljev. V tem času je napisal tudi več del, med drugim Največ sveta otrokom sliši slave, Ušesa carja Kozmijana, Desetnica Alenčica.

Slika 10: Fran Roš

([http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/fran-ros-\(1898-1976\).html](http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/fran-ros-(1898-1976).html), dostop 8. 3. 2017.)

Upokojil se je leta 1953. Navdiha za pisanje mu ni zmanjkalo. Udeleževal se je pomembnih kulturnih prireditev in se večkrat znašel v vlogi govornika. Pisal je prispevke za Celjski tednik, Nova obzorja, Celjski in Savinjski zbornik, Večer ... Julija 1955 je prejel naslov častnega občana Celja za svoje zasluge na področju izobraževanja, za literarno delo in za vse, kar je napravil v Celju na kulturnem področju. Novembra 1958 ga je predsednik republike odlikoval z redom zaslug za narod II. vrste. Organiziral je srečanje nekdanjih izgnancev in gostiteljev v Čupriji. Dokončal je svoje največje delo Slovenski izgnanci v Srbiji 1941–1945, ki ga je denarno podprlo 85 preživelih izgnancev.

Leta 1970 je prejel Žagarjevo nagrado oziroma republiško priznanje za pedagoške delavce.

Deset dni pred smrtjo je govoril ob odprtju nove knjigarne Mladinske knjige v Celju. V celjski bolnici so mu zdravili krvavitve v prebavnem traku, njegova hči, ki je bila zdravnica, pa ga je tri dni pred smrtjo odpeljala v mariborsko bolnišnico. *»Bila je nedelja zjutraj, dvaindvajsetega avgusta 1976, ko je v mariborski bolnišnici prenehalo biti njegovo plemenito in do kraja pošteno srce«* (Hrušovar in drugi 1987, 50).

2.1.9 Johann Gabriel Seidl (1804–1871)

Johann Gabriel Seidl se je rodil 21. 6. 1804 na Dunaju kot prvorojeni in edini sin odvetnika. Študiral je filozofijo, tri leta pozneje pa se je na očetovo željo vpisal na študij prava. V želji, da bi izboljšal svoj gmotni položaj, se je poleg študija izobrazil še za profesorski poklic. Neuspešno se je potegoval za službo profesorja na Moravskem, v Šleziji in Ljubljani. Sreča se mu je nasmehnila šele leta 1829, ko je dobil mesto profesorja na celjski gimnaziji. V Celje je pripotoval skupaj s svojo ženo, materjo in teto. Seidl je bil v Celju dobro sprejet, saj mu je mesto Celje le dve leti po njegovem prihodu na Spodnjo Štajersko podelilo častno meščanstvo. Zanimal se je za zgodovino in ljudsko izročilo Celja. Seidlovo celjsko obdobje je bilo plodovito, saj je v tem času nastala večina njegovih pesniških zbirk, proznih del in potopisov. Po osmih letih mirnega življenja si je zaželel vrnitve v katero od večjih mest monarhije. Ker njegova premestitev ni bila uslišana, so se njegovi prijatelji lotili drzne potegavščine. Januarja 1840 so brez njegove vednosti v vseh večjih časopisih objavili vest o njegovi smrti, čez nekaj dni pa pojasnilo, da je šlo le za potegavščino. Kmalu po tem dogodku so mu ponudili mesto kustosa dvorne zbirke novcev in starin na Dunaju. Tako se je Seidl po enajstih letih življenja v Celju vrnil v rojstni kraj, kjer je bil od leta 1851 redni član dunajske akademije znanosti. Leta 1871 se je upokojil in štiri leta zatem na Dunaju umrl.

Slika 11: Johann Gabriel Seidl
(Znameniti Celjani: Johann Gabriel Seidl. 2004. Bojan Cveľfar (ur.) 2004. Celje: Fit media, d. o. o., 26.)

2.1.10 Anton Martin Slomšek (1800–1862)

Anton Slomšek se je rodil 26. novembra 1800 očetu Marku, ki je bil kmet in mlinar, ter Mariji Slomšek (rojeni Zorko) kot prvi od osmih otrok na Slomu v Zaselku Uniše pri Ponikvi. Slom ali Slomčica je Slomškova rojstna hiša, kjer je marmornata spominska plošča, na kateri piše: *»V tem domu se je rodil Anton Martin Slomšek, knez in škof lavantinski, 26. nov. 1800, umrl v Mariboru, 24. sept. 1862.«* Enajstletni Slomšek je obiskoval nedeljsko šolo na Ponikvi, ki jo je ustanovil tamkajšnji kaplan Jakob Prašnikar. V nedeljski šoli, v katero je lahko zaradi prostorske stiske sprejel le 15 učencev, je Prašnikar učil otroke branja in pisanja. Anton jo je opravil z velikim uspehom na sklepnem izpitu pod orehom. Takrat je Prašnikar napovedal: *»Dragi starši, verjemite, vaš Tonček bo enkrat še velik gospod!«* (Til 2012, 18).

Oče je želel, da bi najstarejši sin prevzel kmetijo, mati pa je Antona podpirala in upala, da bo postal duhovnik. Prašnikarju je kljub očetovemu nasprotovanju uspelo, da je Slomšek šolanje jeseni 1814 nadaljeval na lavantinski šoli v Celju, kot so takrat rekli gimnaziji. Ta je imela svoje poslopje na Slomškovem trgu, nekdanj Cerkvem trgu. Slomškovi sodobniki, ki so obiskovali gimnazijo, so bili Ivan Vesel, znan kot pesnik Jovan Vesel - Koseski, Valentin Orožen, ki je postal kaplan, bil je ljudski pevec in pesnik – pisati je začel v Celovcu pod Slomškovim vplivom, Ignac Orožen, duhovnik, ki je napisal Celjsko kroniko (1854). Dokler je bila Slomškova mati še živa, mu je šlo dobro. Ko pa je leta 1816 umrla, stara le 36 let, mu je to vest posredoval Jakob Prašnikar teden po njeni smrti. Slomšek se tako ni mogel udeležiti njenega pogreba, kar ga je potrlo. Od tedaj naprej je zanj skrbel in mu gmotno pomagal Janez Prašnikar, saj oče Antona ni podpiral in je menil, da bi se moral vrniti na kmetijo. Od takrat Slomšek ni več rad zahajal domov.

Želel si je postati duhovnik. Po končani celjski gimnaziji je začel študij filozofije na liceju v Ljubljani, kjer je bil sošolec Franceta Prešerna. Tudi pozneje sta se še srečala, med drugim leta 1832, ko je Prešeren v Celovcu opravljal odvetniški izpit in obiskal nekdanjega sošolca. Prešeren mu je v zbirki Zabavljivi napisi posvetil pesem z naslovom Slomšku:

*»Ker stara para zlomek
devišstva preveč je vzel,
je mlajši njega Zlomšek
prodajat ga začel.«*

(Prešeren 1952, 162)

Ker si je želel čim prej postati duhovnik, je odšel na licej v Senj, kjer je bil filozofski študij enoleten in ne dvoleten kot v avstrijskih šolah. V Senju se je naučil nekaj italijanščine in hrvaščine.

Jeseni leta 1820 se je Anton Slomšek vpisal na bogoslovje v Celovcu, toda doživel je precejšnje razočaranje. Avstrijski šolski uradniki mu niso priznali študija v Senju, ker naj se ne bi ujemal z avstrijskim učnim načrtom, priznali pa so mu izpite, opravljene v Ljubljani. Tako je moral Slomšek opraviti drugi letnik filozofije in izpit drugega polletja prvega letnika. Med študijem, leta 1821, je Slomšku umrl oče. Študij splošnega vzgojeslovja je na liceju v Celovcu zaključil leta 1823. Zadnje leto je obiskoval tečaj o katehetsko-pedagoškem pouku, hkrati pa opravljal službo veroučitelja na normalki v Celovcu. Zaradi zagnanosti in svojih sposobnosti je bil Anton Slomšek posvečen v duhovnika takoj zatem, ko je končal tretji letnik teološkega študija. Posvetitev je bila 8. septembra 1824 v celovski stolnici. Novo mašo je imel v Olimju, 26.

septembra 1824. Pridigal je tudi njegov mentor in prijatelj Jakob Prašnikar. Za geslo duhovniškega poslanstva si je izbral: »*Dveh reči ne odlagaj na jutri: poboljšanja in dobrega dejanja. Za današnji dan vemo, da ga imamo; ali še jutri doživimo, ne vemo. Žal ti naj bo le za tri reči tvojih preteklih dni: za hudo storjeno, za dobro zamujeno in za izgubljeni čas*« (Til 2012, 22).

Kot novomašnik je Slomšek v svojem spominskem zvezku *Mihi sancta et cara* (»Meni sveto in drago«) razodel vizijo duhovniškega stana. Zvezek je pisal v latinščini, slovenščini in nemščini. Glavni del zvezka je nastal leta 1824, del pa 1846, ko je bil Slomšek že škof.

Po novi maši se je vrnil za eno leto v Celovec, kjer se je vpisal v zadnji, četrti letnik teologije in končal tečaj o kmetovanju. Ker je končal študij z odličnim uspehom, so mu ponudili nadaljevanje šolanja na dunajskem Fritaneju, a ga je odklonil in se odločil za življenje ter pastirstvo med preprostim ljudstvom.

Slomšek je prvo duhovniško službo nastopil 28. julija 1825 pri Sv. Lovrencu na Bizeljskem, kjer je ustanovil nedeljsko šolo in napisal knjigo *Djanje svetnikov in svetnic božjih*. V knjigi je med drugimi svetniki posebej omenil življenje blažene Heme Krške, ki so jo častili tamkajšnji prebivalci – v slovenski književnosti je to vzorčni primer življenjepisa. Kmalu je prišlo do sporov med novim kaplanom in starim župnikom Ludvikom Batistikom, zato je Slomšek zaprosil za premestitev.

1827 se je preselil v Novo Cerkev k župniku Jožefu Antonu Jakominiju za drugega kaplana. V nedeljski šoli je imel 130 otrok. Prizadeval si je izboljšati znanje krščanskega nauka. Leta 1827 je sestavil tudi kratek priročnik *Zapopadnik krščanskega nauka v 10 podvučenju*.

Zaradi čuta za pedagogiko so ga leta 1829 kot kaplana imenovali za šolskega nadzornika za verouk.

Med letom 1829 in 1838 je kot spiritual v celovškem bogoslovnem semenišču poučeval katehetiko, pedagogiko in slovenščino. Pri urah slovenščine so učenci pod Slomškovim vodstvom iz nemščine v slovenščino prevajali besedila Christopa Schmida. Prevodi so bili objavljeni in so dolgo vplivali na pripovedno prozo na Slovenskem. Ko je med letoma 1831 in 1833 potekala črkarska pravda med metelčico in dajničico, je Slomšek v lavantinski škofiji propagiral bohoričico.

Leta 1838 je zaprosil za službo v dvojezični župniji Vuzenica. Tedaj je bila pretežno nemški trg in nekoliko zanemarjena. V Vuzenici je dal popraviti župnijsko cerkev, kupil je veliko cerkvene opreme, dal obnoviti staro kaplanijo. Leta 1840 je izdal *Mnemosynon slavicum* (»Spomin slovenski«), ki je vseboval nagovore za vsa cerkvena opravila in pridige o berilih vseh nedelj in praznikov leta. Za otroke je 1842 napisal prvi slovenski učbenik *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*. V njem je prišlo do izraza njegovo pedagoško načelo, da hoditi v šolo pomeni veliko čast in srečo. Tudi v Vuzenici je Slomšek poučeval v nedeljski šoli. Kmetom je govoril, da so delavniki za delo, nedelje in prazniki pa za nauk. Pouk je potekal v materinščini. Šola je bila razdeljena na dva razreda. V prvem razredu so se učili branja, nekaj računanja in petja, v drugem pa pisanja, pisnega računanja, pravopisa, lepopisa, nekaj knjigovodstva. Posvečali so se tudi spoznavanju sveta, nebesnih teles, živalstva, rastlinstva in rudarstva. Med župnikovanjem v Vuzenici je imel šest kaplanov, v župnišču pa je uvedel strogi red. Zahteval je enakopravnost jezikov, zato so ob ponedeljkih in četrtek govornili latinsko, ob torkih in petkih

nemško, ob sredah in sobotah slovensko, ob nedeljah pa v jeziku, ki ga je gost najboljše obvladal. V Vuzenici je ostal do leta 1844.

1. oktobra 1844 je cesar imenoval Antona Slomška za višjega šolskega nadzornika in stolnega kanonika v Št. Andražu, kamor se je tudi preselil. V tej funkciji je do leta 1846 nadzoroval običajne in nedeljske šole, za šolarje pa je napisal dva molitvenika. Slomškov cilj je bil premagati nepismenost. V slovenskem prostoru, zlasti na Štajerskem, ima velike zasluge za razvoj šolstva. Z nedeljsko šolo pa je ohranjal slovenski jezik in širil pismenost. Kot šolski nadzornik se je zavedal vzgojnega in izobraževalnega pomena petja. Pozneje je, že kot škof, izdal pesmarico za šolo – Šola lepega petja za pridno šolsko mladino. Pesmarico, ki vsebuje 50 pesmi s 116 napevi, je leta 1853 objavila Mohorjeva družba. Leta 1808 je bilo v lavantinski škofiji 45 rednih in 23 nedeljskih šol, leta 1846 pa 155 rednih in 109 nedeljskih, za kar gredo zasluge prav Slomšku. Leta 1846 je prišlo do izdaje Drobtinic, potem ko je Dunaj Slomšku prepovedal izdajanje poceni dobrih knjig, ki so imele nalogo pospeševati versko in nravno vzgojo ljudstva. V Drobtinicah je Slomšek objavljala različna besedila med leti 1846 in 1862. Prve izdaje so predstavljale temelj Mohorjeve družbe. Predlagal je tudi reformo gimnazije, ki naj bi dobila več praktičnosti in življenjske usmerjenosti znanja. Ko so gimnazijo reformirali, so liceji prenehali z delovanjem, slovenščina pa je bila uvedena kot učni predmet. Zaslužen je bil tudi za Konkordat med Avstrijsko monarhijo in Svetim sedežem, sprejet 18. avgusta 1855, ki je določal, da smejo v omenjenih šolah poučevati le profesorji katoliške veroizpovedi, če so učenci katoliški. Profesorji morajo paziti na svoje krščansko življenje in prepričanje, ker so zgled mladini. Konkordat je bil ukinjen 1870.

5. junija 1846 je bil Anton Slomšek v Salzburgu posvečen za lavantinskega škofa. S posvetitvijo je dobil škofovsko ime Martin. Svoj program je istega leta razvil v pastirskem listu. Kot »šolski škof« je sodeloval pri reformi avstrijskega šolstva, izdal je veliko beril, učbenikov in katekizmov. Kot škof v Sv. Andražu (1846–1859) je januarja 1847 v škofijski okrožnici objavil odlok o katehezi odraslih in jo uvedel v svoji škofiji. Ko je bila leta 1848 sprejeta enakopravnost vseh narodov in jezikov v Avstriji, je Slomšek dobil nalogo, naj reformira avstrijsko šolstvo in v slovenskih šolah objavi enoten učni jezik z enotnim pravopisom. Po reformi so bili potrebni tudi primerni učbeniki in knjige za slovenske in slovensko-nemške šole. Med drugim je napisal: Malo berilo (1852) in Veliko berilo (1854), ki sta bila uradno priznana učbenika v avstrijskih šolah, Mali katekizem (1854), Katekizem za male šole (1850), Malo berilo za slovensko-nemške šole (1853) ...

V škofovskem pastoralnem delovanju Antona Martina Slomška zasledimo štiri faze delovanja. Na začetku škofovanja je želel prenoviti škofijo, kmalu pa je bil razočaran, ker ga kmetje niso ubogali, niso mu bili pokorni in so ravnali nasilno, saj so grozili duhovnikom. Ta faza je trajala do 1849. Naslednje leto se je začela doba apologetike in obrambe. Slomšek je raziskoval ideološko ozadje, ki je bilo spodbudilo željo po prenovi škofije. Razvil je tudi idejo o dobri družini in vzgoji v njej. Za pospeševanje katoliške zavesti so mu služila katoliška društva, ljudski misijoni, bratovščine in otroška zaupljivost do škofa. Katoliško zavest je želel najprej okrepiti pri duhovnikih. Druga faza je segala do leta 1854. Leta 1855, leta konkordata, se je začela tretja, ki je trajala do 1858. To je bila doba pastoralne pedagogike. V tem času je duhovnikom pokazal, kako naj ravnajo – najprej s predporočnim naukom, potem z vzgojo otrok, vzgojo pri spovedi, s pridigami in sestanki katoliških družb. Zadnja, četrta doba je segala od leta 1860 do 1862 in je bila usmerjena v nov sedež škofije, čeprav je Slomšek že čutil bližajočo

se smrt. Škof je nameraval združiti staro celjsko in mariborsko okrožje, pri čemer sta ga ovirala nacionalizem in napad nemških liberalnih ter nacionalnih časopisov.

Slika 12: Anton Martin Slomšek

(Anton Martin Slomšek (1800–1862) (18??). URN:NBN:SI:IMG-U6CR3KGG iz <http://www.dlib.si>, dostop 8. 3. 2017.)

Anton Martin Slomšek je bil tudi pobudnik za ustanovitev Mohorjeve družbe. Prvič je o ustanovitvi slovenske založbe, da bi ta izdajala kakovostne knjige, ki bi jih lahko kupovali tudi revnejši ljudje, razmišljal že leta 1834. Takrat je to zamisel zavrnila oblast na Dunaju in Slomšek je začel izdajati Drobotnice. Ustanovitev je uspela 27. julija 1851, ko je Slomšek sestavil razglas o društvu za izdajanje in širjenje dobrih slovenskih knjig, ki sta ga javno naznanila kaplan Andrej Einspieler in slavist Anton Janežič. Ta datum velja za dan ustanovitve Mohorjeve družbe v Celovcu. Imena Mohorjeva ni izbral Slomšek, temveč Einspieler. Leta 1927 se je Mohorjeva družba preselila v Celje.

Leta 1859 je Anton Martin Slomšek v Mariboru ustanovil bogoslovno šolo, prvo visoko šolo in predhodnico današnje univerze. Na Slomškovo pobudo je bilo 1860 ustanovljeno Katoliško društvo gospá z nalogo, ki je skrbelo za uboga in zapuščena dekleta. Ženske so ustanovile sirotišnico in revne deklice iz Maribora ter okolice učile pletenja in šivanja.

Anton Martin Slomšek je bil pisatelj in pesnik. Pisal je vzgojna besedila, komentarje obredov, razlage nedeljskih beril in evangelijev, molitvenike, življenjepis svetnikov in pastirska pisma. Precej njegovih besedil je ponarodelo, npr. Veseli hribček, En hribček bom kupil, Veselja dom, v katerem se spominja otroštva na Slomu ...

Leta 1862 je Slomšek na papeževo povabilo odšel v Rim. Ker je že pred potjo močno bolehal, se je bal, da se s poti ne bo več vrnil, zato je že pred odhodom uredil vse za svojo smrt. Po vrnitvi iz Rima, kjer je prisostvoval razglasitvi 27 japonskih mučencev za svetnike, se je začelo njegovo zdravje močno slabšati. Umrl je 24. septembra 1862. Papež Janez Pavel II. je 19. septembra 1999 v Mariboru razglasil božjega služabnika Antona Martina Slomška za blaženega.

2.1.11 Primož Trubar (1508–1586)

Zapiski za Rašico na koncu petnajstega in na začetku šestnajstega stoletja izpričujejo kar tri Trobarje, vendar njihovih sorodstvenih vezi ni mogoče zanesljivo prepoznati. Primožev oče je bil zagotovo Miha Trobar, mlinar, tesar in cerkveni ključar, mati pa je bila Jera. Njegov rojstni datum ni natančno znan, čeprav se zdi verjetno, da je bilo blizu devetega junija 1508, ko ima god sv. Primož, po katerem so ga poimenovali. Rojen je bil v mlinu pod vasjo, vendar so Rašičani pozneje verjeli, da je bil njegov dom na klancu številka 8, kamor se je družina preselila, ko je oče postal najemnik kmetije. V urbarjih je zapisan kot Trobar, podpisoval pa se je kot Truber, izjemoma Trubar. Rojstni kraj Rašica ni bila samo mlinarska vas, ampak predvsem živahno prometno stičišče, kjer so se križale pomembne trgovske poti. Tako so se v njegovo otroško dušo vtisnile podobe potujočih trgovcev, vojakov in romarjev, pa tudi umetnikov. Trubarjev oče je dal veliko denarja hrvaškemu slikarju, da je poslikal domačo cerkvico sv. Jerneja, kar je Trubar kot protestant grenko obžaloval. Starši so se odločili, da bodo Primoža šolali. Po vsej verjetnosti so ga hoteli spraviti v duhovniški stan, ki je bil za tlačanskega sina največja oblika svobode. Po izročilu naj bi dvanajstletnemu Trubarju leta 1520 omogočil odhod v šolo na Reko turjaški grof. Ta se je prav tedaj vrnil in začel obnavljati svoj grad, ki so mu ga razdejali Turki. Primožev oče, ki je bil ključar, je sodeloval pri obnovi in poznal grofa. Kako dolgo se je Trubar zadrževal na Reki, ni znano, nekateri trdijo, da le eno leto. Že med šolanjem pa je izkušnja v njem pustila spoznanje, da sta bili slovenščina in hrvaščina že tedaj dva samostojna jezika. Z Reke naj bi odšel domov na Rašico, od tod pa so ga poslali v Salzburg, kjer sta bili dve šoli. Menda je obiskoval šolo pri Sv. Petru. Tam se je učil latinščino, nemščino in glasbo ter prepeval v deškem cerkvenem zboru, kjer utrjeval svoj glasbeni talent in poglobljaj glasbeno izobrazbo, ki jo je začel že na Reki. Tako ni naključje, da je pozneje toliko svojega znanja namenil cerkvenim pesmaricam. V pubertetniških letih je veliko pozornosti namenil tudi družabnemu in političnemu dogajanju. Spremljal je Martina Luthra, čigar radikalna reforma cerkve je v tem času privrela do vrhunca in povzročila celovito družbeno prenavo.

Slika 13: Trubarjeva rojstna hiša v Rašici
(<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-0UHGNWLH>, dostop 8. 3. 2017.)

Škof Bonomo je že dvajset let služboval na Dunaju. Potreboval je mlade klerike, teološke pripravnike za svoj novi pevski zbor. Iz Bonomovih dopisov je razvidno, da je Trubar najverjetneje prispel v Trst na začetku marca 1524. Pred tem se je oglasil še doma na Rašici pri starših. V Trstu je bila Lutrova reformacijska misel razširjena že zgodaj, skoraj vzporedno z nemško. Škof je Primožu razlagal dela klasične poezije in sočasnih teologov ter filozofov. Prav tako ga je navdušil za idejo, da bi slovenščino povzdignil na enakovredno mesto z italijanščino

in nemščino. Verjetno ga je tudi opozarjal, koliko bi koristil Slovincem mož, ki bi dvignil slovenski jezik do časti pismenega jezika. Trubar je o njem večkrat pisal z veliko hvaležnostjo.

Leta 1527 je Bonomo napotil svojega učenca na študij na Dunaj, za preživljanje pa mu je namenil dohodke svoje župnije sv. Helene v Loki pri Radečah. Po šolanju na meščanski šoli se je naslednjo pomlad Trubar vključil v univerzitetni študij. Tudi v cesarski prestolnici je odmeval protestantizem, ki je močno vplival nanj. Ker so se Turki bližali Dunaju, se je začasno prekinilo delovanje šolstva in tako se je leta 1529 vrnil v Trst. Bonomo ga je leta 1530 posvetil, ker je presodil, da je dovolj pripravljen za duhovniški poklic in ker je potreboval zanesljivega vikarja v svoji župniji sv. Martina v Laškem.

Ko je Trubar v Laškem nastopil svojo prvo službo, je val reformacije zajel tudi slovenske dežele. Tedaj so se pojavili skakači in štiftarji, sekti, ki sta bili zagovornici gradnje cerkva. Svoje poglede na ljudsko pobožnost, ki se je večkrat sprevrgla v štiftarsko sektaštvo, je Trubar napisal v nemškem uvodu Novega testameta (1562). Prvih sedemnajst let pastoralne službe je deloval v okviru Rimskokatoliške cerkve. Ko pa se je bolj poglobil v teološki študij in se povezal s švicarskimi teologi, je začel poudarjati tudi druge elemente reformacije. V Ljubljani je pridigal proti celibatu in priznaval sveto obhajilo s kruhom ter vinom.

Leta 1536 je Trubar v Ljubljani postal stolni pridigar. Protestantizem se je ob njegovem prihodu razvijal že dobro desetletje. Trubar si je upal glasno pridigati, zato je s svojimi revolucionarnimi idejami povzročil med ljudmi mnogo razgovorov in razmišljanj, pa tudi mnogo protinapadov. Odmevi njegovih pridig so bili tudi take vrste, da so bili zanj nevarni. Pritožbe proti njemu so postale tako resne, da bi pristal v ječi, če ga somišljeniki in prijatelji ne bi pravočasno posvarili ter mu svetovali umik v Trst, k prijatelju in zaščitniku škofu Pietru Bonomu. To je bilo poleti 1540.

Po tem letu se je začelo drugo obdobje Trubarjevega ustvarjalnega življenja. Bil je škofov osebni tajnik in tudi slovenski pridigar. Pridigal je v neki cerkvi zunaj mestnega obzidja, kamor so zahajali slovenski kmetje iz okolice in mornarji. Da bi boljše živel, mu je Bonomo podaril svojo cerkev sv. Maksimiljana v Celju, od katere je Trubar dobival redne dohodke, sam pa jo je le malokrat obiskal. Koprski škof Vergerij, ki je bil tudi ugleden cerkveni diplomat, je skušal po habsburških deželah preprečiti širjenje nove vere. Obveščen je bil o Trubarjevem prebegu, zato je svojim zvezam na Kranjskem in Dunaju naročil, naj nastopijo proti njemu. Spet ga je reševal Bonomo, ki je z ljubljanskim škofom sklenil dogovor, da ga v zameno za župnijo Loka pri Zidanem Mostu sprejme za kanonika v Ljubljani. Svojo službo je nastopil v začetku novembra 1542. Ljubljanski škof je Trubarja cenil in mu toliko zaupal, da si ga je celo izbral za osebnega spovednika, vendar je dve leti pozneje umrl. Nadomestil ga je škof Urban Textor, vnet katolik, ki je nastopal proti reformaciji. Protestantska skupnost v Ljubljani se je prav v teh letih hitro krepila. Med najvidnejšimi delavci za evangeljsko vero v Ljubljani je bil kanonik Trubar, ki se je vse bolj izpostavljal s svojimi pridigami. Obtoževali so ga, da ne spoštuje Matere božje in svetnikov, da krščuje brez blagoslovljene vode, prezira procesije, odklanja post in dvomi o papeževi avtoriteti. Že v tistem času je razmišljal, da bi dodal svoji govornjeni besedi trajnejšo, pisno podobo v domačem jeziku. To je tudi storil. *»Ljubi krščanski gospodje in bratje! Bog ve, da sem še v tistem času, ko sem pri vas pridigal v slovenskem jeziku iz latinskih in nemških knjig, često vzdihnil in vzkliknil k Bogu, naj se zaradi posvečenja svojega imena in razširitve svojega kraljestva milostno ozre tudi na našo ubogo, preprosto, dobrosrčno slovensko ljudstvo, naj mu prizanese in ga obdari z veliko milostjo in darom, da bi se tudi njegov*

jezik pisal in bral kakor jezik drugih narodov ter da bi se Sv. pismo in druge dobre krščanske knjige prav prevedle in natisnile v slovenskem in hrvaškem jeziku» (Rupel, 1557, 71–72).

*Slika 14: Cerkev sv. Maksimilijana
(<http://www.celje.si/sl/kartica/cerkev-sv-maksimilijana>, dostop 8. 3. 2017.)*

Leta 1547 so Trubarja premestili v obsežno župnijo Šentjernej na Dolenjskem. Tja so ga verjetno poslali, da bi uredil in obnovil zapuščeno faro ali pa je bil vzrok v njegovem vse bolj odkritem prakticiranju nove evangeljske vere. Zelo dobro se je izkazal in si pridobil tudi veliko somišljenikov, saj izročilo pravi, da so Šentjernej še dolgo po tem imenovali "luteranska vas". Ker se je škof Textor odločil obračunati s protestantskimi duhovniki, jih je dal zapreti in postaviti pred sodišča. Po nekaj mesecih skrivanja je Trubarja cerkveno sodišče izobčilo, mu odvzelo duhovniško službo, hišo, knjižnico, šentjernejsko župnijo in celjski beneficiat, posvetno deželno sodišče pa ga je obsodilo na zapor. V marcu 1548 je moral skrivaj zapustiti Kranjsko. Bil je star 40 let, izobčen, brez premoženja. Odpravil se je v Salzburg, od tam pa na Bavarsko. Te dežele so nanj vplivale drugače od domače Kranjske. Ustalil se je v Nürnbergu, ki je zanj pomenil novo in drugačno življenjsko izkušnjo. Opravljal je luteransko mašno bogoslužje in pridigal v nemščini. Živel je skromno, vendar si je prav tam ustvaril družino. Poročil se je z Barbaro Sitar, hčerko kranjskega meščana, ki je na njegovo povabilo prišla leta 1549, vendar naj bi se z njo poznal že prej. Imela sta štiri otroke. Na osnovi skromnih podatkov lahko sklepamo, da je bil zakon urejen in srečen. V tem času se je tudi odločil, da bo napisal in natisnil prvo slovensko knjigo – Katekizem, ki je izšel leta 1550. Slovenski šolarji, ki so bili deležni vsaj osnovnega znanja, so se morali najprej naučiti nemščine in se navaditi nemških črk, zato je Trubar v svojih prvih dveh knjigah posegel po njih in jih le malo prilagodil slovenščini. Še v istem letu je za tisk pripravil kratek Abecednik, ker so se morali otroci in nepismeni najprej naučiti osnov branja ter pisanja. Storjen je bil velik in odločilen korak za slovensko književnost. Leta 1553 se je preselil v Kempten, kjer je začel na pobudo Petra Pavla Vergerija prevajati Sveto pismo v slovenščino, kar je bil težak korak za Primoža Trubarja, vsekakor pa velik korak za Slovence. Vergerij je bil Trubarjev pobudnik, posrednik in zbiralec finančnih sredstev. Oba sta se močno trudila s tiskano besedo širiti reformirano vero.

Pomembna novost v prvih štirih knjigah je bila latinica, ki se je Trubarju zdela primernejša od gotice. Velik uspeh knjig mu je dal zagon za nadaljnje delo. Prevod Nove zaveze je pripravil že sredi leta 1557. Vključil je koledar, kratko postilo in izčrpna pojasnila uporabnikom. Tako

je nastala sijajna knjiga, dolga kar 900 strani. V nasprotju z literarnimi deli iz prejšnjih let so finančna sredstva za projekt Nove zaveze zbrali plemiči in meščani slovenskih pokrajin.

Po prvem delu Nove zaveze se je lotil prevajanja Pavlovega pisma Rimljanom in ga dal v tisk konec leta 1559. Wurttemberški vojvoda Krištof je tisk ustavil zaradi morebitnih krivoverskih zmot. Trubar je poslal pismo vojvodi, v katerem mu je utemeljil teološko verodostojnost. Pisal je tudi kralju Maksimiljanu in mu potožil o hudih obtožbah ter mu predstavil svoje načrte za širjenje prave vere med južnimi Slovani. Dvome sta zavrgla tako vojvoda kot kralj. Trubar je zmagal in dosegel priznanja za svoje delo ter dovoljenje za njegovo nadaljevanje. Natisnil je knjižico Ta drugi dejl Tiga noviga testameta in dodal še posvetilo samemu kralju, poznejšemu cesarju Maksimiljanu I.

Aprila 1560 se je Trubar preselil v Urach, kjer mu je baron Ugnand priskrbel župnijo in stanovanje. V mestu je ustanovil tiskarno, v kateri je tiskal knjige v cirilici in glagolici. Vedel je, da je veliko muslimanov v resnici slovanskega porekla. Želel je, da bi se južnoslovanski bratje spoznali in sprejeli novo vero, zato pa so bili potrebni pridigarji in knjige v njihovem jeziku. Poudarjal je, da se morajo osvoboditi turškega jarma in se kultivirati v lastnem jeziku ter v krščanski veri. Štefan Konzul in Anton Dalmata sta dela prevajala v hrvaščino. Sredi največjega zagona za tisk hrvaških knjig je Trubar prejel vabilo, da se vrne v Ljubljano, kjer ga je čakalo mesto superintendenta slovenske reformirane cerkve. Takoj se je odločil za vrnitev, vendar je odhod zavlekel za celo leto zaradi nedokončanih del. Junija 1561 je odjezdil proti Ljubljani, družino pa pustil na Nemškem. Doživel je nadvse topel sprejem. Pridigal je v skromni, špitalski cerkvi, obiskoval pa je tudi kraje izven Ljubljane. Že po desetih tednih se je odpravil k svojim v Urach, predvsem zaradi skrbi o delovanju tiskarne. Uresničevati so začeli načrte o tiskanju hrvaških knjig. Najprej so natisnili Veliki in Mali poskusni list v cirilici, kmalu zatem pa še Katekizem in Abecednik.

Leta 1562 se je spet odpravil v Ljubljano. Treba je bilo reorganizirati slovensko cerkev, izdelati liturgične pripomočke in se odločiti za stalno bogoslužno mesto. Trubar je moral tudi najti in urediti primerno stanovanje ter pripraviti vse za prihod žene in otrok. Veliko je romal in širil svoje ideje. Istega leta se je lotil ustanavljanja javne šole. Svoj program in poglede ter celo napotke je pisno zabeležil leta 1564 v Slovenski cerkovni ordningi. Istega leta je cesarja Ferdinanda I. nadomestil sin Karel, ki je bil dosleden katolik. Zahteval je uničenje Cerkovne ordninge in izdal odlok o izgonu Trubarja iz svojih dežel. Sedeminpetdesetletni Trubar je pred odhodom vodstvo slovenske cerkve prepustil Sebastijanu Krelju, nadaljevanje stanovske šole pa je zaupal Adamu Bohoriču.

Spet je moral v tujino, kjer je sprejel stalno službo pridigarja. Izdal je štiri nove knjige in s tem uveljavljal vodilno vlogo v slovenski protestantski cerkvi, čeprav daleč od Ljubljane. Kljub starosti in bolehnosti ni obupal. Leta 1582 je izšel "Ta celi novi testament" v dveh delih. To je bila zadnja knjiga, ki je izšla v času Trubarjevega življenja. V slovenskem predgovoru se ozira na svoje dni od prvih začetkov, do bojev in muk v času vodenja slovenske protestantske cerkve v Ljubljani. Spokojno in tiho je zaspal 28. 6. 1586 na svojem domu v Derendingenu. Naslednji dan so ga pokopali pri cerkvi v Derendingenu, kjer je od leta 1567 oznanjal evangelij. Bil je velik človek, ki nas je vse skupaj krstil s slovensko pisano besedo in zastavil značaj našega slovstva.

(Povzeto po Glavan 2008.)

3 Raziskovalni del

3.1 Spomeniki literatov

3.1.1 Anton Aškerc

3.1.1.1 O spomeniku

Celjski tednik je leto 1956 proglasil za Aškerčevo jubilejno leto. Temu so se v svojih spominskih člankih pridružili tudi drugi slovenski časniki in revije. Oba odbora, osrednji republiški in Svet za kulturo in prosveto OLO Celje, sta pripravila vrsto jubilejnih proslav v Ljubljani in celjskem okraju v dneh od 7. do 10. junija. V Ljubljani so 9. junija odkrili na vogalu Aškerčeve, Emonske in Zoisove ceste Aškerčev spomenik. Načrte zanj je napravil akademik Jože Plečnik, pesnikov kip pa je delo kiparja Nika Pirnata.

V Celju pa je bila 8. junija v dvorani Narodnega doma slavnostna akademija z govorom o pesniku, ki ga je imel prof. Tine Orel, in z recitacijami Aškerčevih pesmi. Naslednji dan v soboto pa je bila druga pomembna svečanost ob stoletnici rojstva Antona Aškercarja. Popoldne so odkrili njegov spomenik v urejenem parku ob srednjeveškem obzidju med poslopjem tedanje osrednje lekarne in poliklinike ob Vodnikovih ulici. Zbralo se je veliko število Celjanov in gostov. *»Odkritja so se udeležili najvidnejši politični in oblastni funkcionarji celjskega okraja in celjske občine. Poleg teh so bili navzoči kot gostje še rektor univerze dr. ing. Alojz Kuhelj, svetnik Sveta kulture in prosvete LRS Stane Melihar, dalje univerzitetni prof. dr. Mirko Rupel, univ. prof. Slodnjak, književnik Anton Ingolič in drugi«*

(Orel, Tine. Celjski tednik, Glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva celjskega okraja. 15. 6. 1956, leto 7, št. 24, str. 1).

Fran Roš, častni meščan in književnik, je v obširnem spominskem govoru Antona Aškercarja označil kot umetnika in človeka, poudaril njegove zasluge in obrazložil, kaj vse mu dolguje slovenska kulturna javnost. Nato je odkril spomenik in ga predal v varstvo celjski občini. Pod svoje okrilje ga je sprejel podpredsednik občinskega odbora dr. Janez Lovšin. *»Pri odkritju spomenika je sodeloval tudi celjski Komorni zbor pod vodstvom prof. Egona Kuneja. Za zaključek so predstavniki oblasti, organizacij in društev položili vence pred spomenik«*

(Orel, Tine. Celjski tednik, Glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva celjskega okraja. 15. 6. 1956, leto 7, št. 24, str. 5).

Kip je delo Cirila Cesarja. Podstavek je iz marmorja, kip pa iz brona. Aškerc je upodobljen do pasu, z eno roko usmerjeno v nebo in drugo v tla. Anekdota o usmeritvi roke pravi, če greš gor v kliniko, prideš dol v zemljo, torej umreš. Pravilnejša razlaga pa je, da naj bi kipar s kazalcem, usmerjenim navzdol, in razprto, dvignjeno desnico, hotel povedati, da je trdna in vredna le zemlja, kaj bi tisto, kar je zgoraj. Popolnoma enak spomenik stoji v Velenju pred Osnovno šolo Antona Aškercarja. Postavljen je bil leta 1974.

10. junija 1956 sta bili še dve svečanosti v spomin Aškercu. *»Dopoldne so v Šmarju pri Jelšah odkrili spominsko ploščo na hiši, kjer je v času Aškerčevega bivanja v tem kraju bila narodna čitalnica. Odkritja so se udeležili številni domačini, spominski govor pa je imel predsednik Slavističnega društva univ. prof. Slodnjak«*

(Orel, Tine. Celjski tednik, Glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva celjskega okraja. 15. 6. 1956, leto 7, št. 24, str. 5).

Opoldne pa je bilo tudi zborovanje na Aškerčevem domu na Senožetah blizu Rimskih Toplic. Spominski govor je imel prof. Ivan Kolar iz Ljubljane. Slovesno so odprli prenovljeno Aškerčevo domačijo z urejeno spominsko sobo in ustreznim pohištvom iz časa pesnikovega življenja.

*Slika 15: Spomenik Antona Aškerca
(Foto: Aljaž Brezovšček, 27. 2. 2017.)*

Poleg Aškerčevega spomenika pa so 12. februarja 2008 odkrili spominsko ploščo švedskemu pesniku, slavistu in članu Nobelovega sklada, Alfredu Jensenu. Bil je Aškerčev prijatelj, zato so ploščo postavili ob njegov spomenik, skrb zanjo pa je s podpisom slavnostne listine o prijateljstvu prevzela III. osnovna šola. »Slovesnost ob odkritju plošče sta pripravila Slovensko-švedsko društvo in Mestna občina Celje v sodelovanju z veleposlaništvom Kraljevine Švedske in pod častnim pokroviteljstvom ministrstva za kulturo« (Stamejčič, Branko. 2008. Novi tednik. 15. 2. 2008, leto 63, št. 13, str. 10).

Jensen je bil tudi vojni dopisnik in novinar, ki je Švedom s potopisi predstavljal južnoslovanske države. V švedščino je prevajal tudi Cankarja in Aškerca ter celo objavil študijo o Prešernu. Leta 1896 je mesec dni preživel v Celju, kjer je z Antonom Aškercem sklenil trajno prijateljstvo

in ga celo predlagal za Nobelovo nagrado. »Spominsko obeležje v Celju sta odkrila namestnik švedskega veleposlaništva v Sloveniji Magnus Lundberg in celjski podžupan Stane Rozman«

(Stamejčič, Branko. 2008. Novi tednik. 15. 2. 2008, leto 63, št. 13, str. 10).

Odkritja se je udeležila tudi pesnikova pravnukinja Marina Lindforss Thumberg s svojima hčerama.

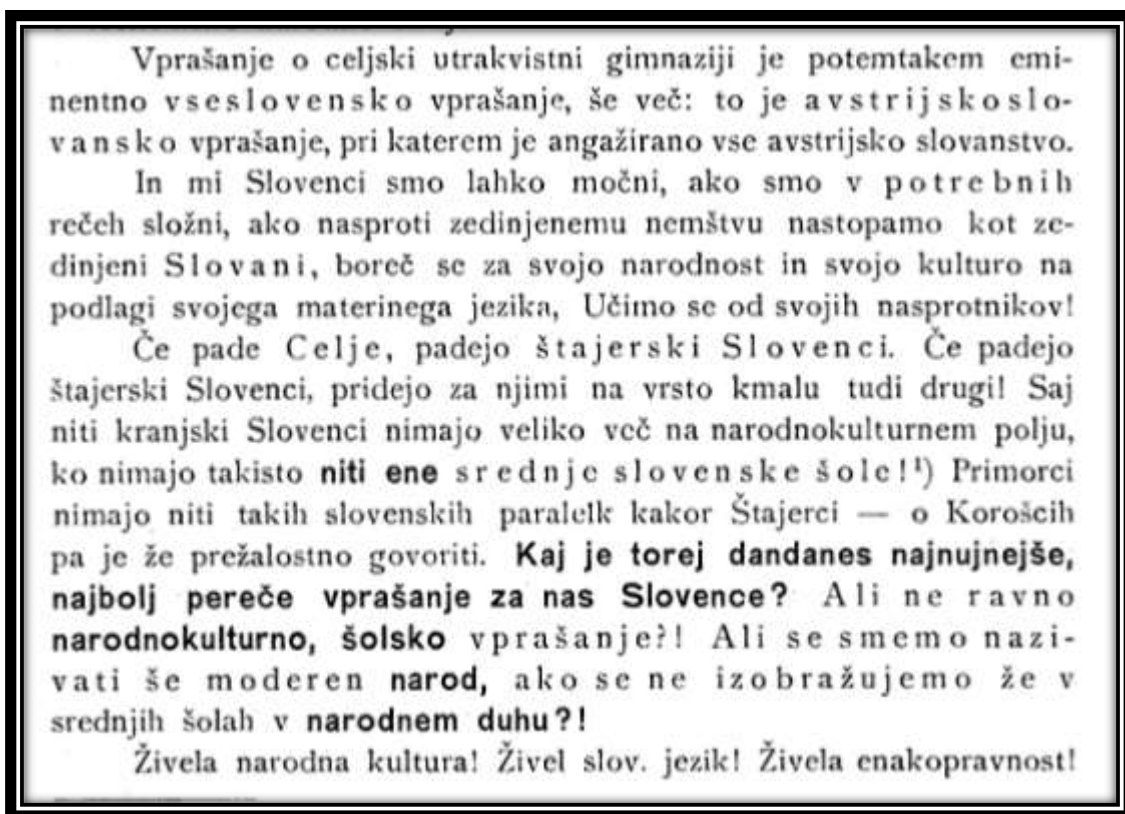

Slika 16: Spominska plošča Alfredu Jensenu
(Foto: Aljaž Brezovšček, 27. 2. 2017.)

3.1.2 Zanimivosti

Med šolanjem v Celju je Anton Aškerc domov pogosto pisal pisma, v katerih je bilo čutiti iskrenost do domačih in humor. »*Vsa njegova pisma, ki jih je pisal domov, kakor tudi njegovi odnosi do domačih ljudi, ki so mu tudi ohranili vso ljubezen, pa nam dokazujejo, da so najnežnejša leta njegove mladosti hranila toliko bogastva in spominov, da je še pozneje v življenju iz njih lahko zajemal. In prav iz primerjave tega svojega revnega in zapostavljenega sveta z velikim, a Slovincem nenaklonjenim in krivičnim svetom, se je porodilo pesniku Aškercu tisto pesniško ogorčenje in ogenj, s katerim se bori za pravico vseh ponižanih in zatiranih*« (Novak 1957, 49).

V marčevski številki Zvona leta 1902 je objavil aktualen članek Celjska utrakvistna gimnazija, v katerem dokazuje krivično zapostavljenost Slovencev v zvezi s srednim šolstvom. Nemci so imeli na Štajerskem pet srednjih šol, Slovenci pa niti ene popolne slovenske. Zahteval je, da se tudi celjske paralelke razširijo v samostojno, popolno slovensko gimnazijo.

Slika 17: Utrakvistna gimnazija

(Aškerc, Anton. 1902. Celjska utrakvistna gimnazija. Ljubljanski zvon. 1905, leto 22, št. 4, str. 202.)

3.1.2.1 O Celju v umetnostnem besedilu

Eno izmed številni del, ki se nanašajo na Celje, je balada Zadnja večerja, bolj poznana kot Celjska romanca. Objavljena je bila v Ljubljanskem zvonu leta 1885, njena vodilna tema pa je poplemenitenje Teharčanov. V baladi je tudi motiv pohotnega Urha, preoblečenega v meniha.

Celjska romanca

*Noč nad Celjski grad že pozna pada.
Kdo na tihem jaše mi iz grada?
Varno stopa po stezici vranec.
Dragocen je tovor, strm je klanec.
Prismeji se ščip izza oblaka –
lahko vidiš ga sedaj junaka.
Halja rjava krije redovnika,
redovnika, živega svetnika!
Glej v obraz mu, glej ta lica vela!
Od solza so pač mu obledela;
te oči, kot da so brez življenja;
to prihaja, brate, od trpljenja
od moljenja, svetega bedenja!*

*Hitro stopa vranec v mesečini,
jezdca že nese po dolini.*

*"Brže stopaj, konjič vranogrivi,
brže stopaj konjič iskroživi!
Glej, tam selo znano je pred nama;
pohodila često sva ga sama.
Dobro znana ti je hiša mala –
tamkaj bova zopet nočevala!
Tebi ovska za večerjo dajo,
a najboljše meni, kar imajo ...
Torej spejva!"*

*"Postój, pater Ureh, preslavni Celján,
svetnik po deželah devetih!
Pri kraljih, cesarjih sveta si poznan;
še bolj pa pri naših – dekletih!*

*Dekleta slovenska cveto nam na čast,
lepota njih v pesmih slavi se;
kaj čuda, če v sladko lepote si past
ujel pač naposled še ti se!*

*A dekle iz nas in pobožni mož ti –
veš, križ je to – nista enaka!
Mladenke so naše rdeče krvi,*

po tebi se modra pretaka!

*A ker si mogočen, lahko narediš,
da sitna izgine razlika,
izlahka za ženo potem jo dobiš,
če ktera dev naših te mika.*

*E, pojdi, grof, z nami k posvetu takoj,
da moški se dogovorimo!
Pogodbo podpišeš nam sam še nocoj –
poprej te domov ne pustimo!"...*

*Sluša Ureh govor starešine,
dobro sliši – nič nato ne zine.
V grlu nekaj sapo mu zapira,
plah nekako se menih ozira:
Mož stotina straži ga vaščanov,
Mož stotina hrabrih Teharčanov!*

*S konja stopi Ureh jim počasi,
nič ne reče – malko odkašlja si.
V sredo medse viteški vzemo ga,
pa k županu na posvet vedo ga.*

*Starešine vsi se poklone mu,
dolgo pismo da župan v roke mu.
Kaj li sklenil modri zbor je selski? ...
Tale čital list menih je celjski:*

*"Jaz, grof Ureh, grof in knez Celjanom,
vsem Celjanom in okoličanom;
knez Slovencem in gospod Hrvatom,
nam sosedom, našim ljubim bratom,
Desna roka kralju gospodarju
in pobratim turškemu cesarju:
Teharčane plemenitujem,
v plemski stan vse selo povišujem –
ali, kakor se po naše reče – :
Modra kri po žilah vsem naj teče!
V grbu dvoje zvezd jim sveti jasnih –
to spomin bo nje oči prekrasnih!
Zvezd srebrnih dvoje v grbu sveti –
to spomin bo lépi Margareti,
ki je kriva, da vam plemstvo da se za
sedaj in za vse večne čase!"*

Gleda Ureh starešine srénjske –

*Ej, prejake so pestí slovénske!
Tího séde, s čela pot obriše,
S svojoj rôkoj písmo jim podpiše;
Podpisavši – jo domón popíše.*

*Teharčani pa, junaki zviti.
Dan današnji še so plemeniti.*

(Hartman 2003, 18–20)

3.1.3 Karel Destovnik - Kajuh

3.1.3.1 O spomeniku

Spomenik, posvečen partizanskemu pesniku in narodnemu heroju, Karlu Destovniku - Kajuhu, so v okviru 20-letnice osvoboditve in dneva mladosti odkrili 24. maja 1965 na ploščadi pred I. gimnazijo v Celju. Avtor bronaste, celopostavne figure pesnika je akademski kipar Marjan Keršič. Spomenik so po besedah Franca Svetine, predsednika odbora za odkritje spomenika na ploščadi pred gimnazijo, postavili zato *»ker je pesnik tu preživel svojo mladost, obiskoval celjsko gimnazijo in bil zaradi revolucionarnega dela iz nje izključen; kasneje, v najtežjih preizkušnjah naše ljudske revolucije, pa je s XIV. divizijo ponesel svojo partizansko pesem na Štajersko«*

(Dhr. 1965. Novi tednik, Glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva, 28. 5. 1965, leto 15, št. 21, str. 1).

Slika 18: Kip Karla Destovnika - Kajuha
(Foto: Aljaž Brezovšček, 27. 2. 2017.)

3.1.3.2 Izbor umetnostnih besedil

Karel Destovnik - Kajuh se v svojih pesmih snovno ni nikoli povezal s Celjem. Že pred 2. svetovno vojno pa je slutil nesrečo in razčlovečenje, ki sta grozila, in ju izrazil v pesmi Slutnja. Pesem je bila objavljena v prvi številki Slovenske mladine.

Slutnja

*Ni res, ne morem verjeti
vestem tem zloglasnim,
da spet bo tako kot pred dvajsetimi leti.
Ne, ni res, ne morem verjeti ...*

*Da bomo z barbarskimi klici hiteli preko zemlje,
da bomo pobijali vse, razrušili vse,
mi, ki čitamo Byrona, Gorkega, Bloka, Puškina,
in da bomo jutri divjali s peno
krvavo na ustih.
Uživali bomo ob krvi nedolžnih teles.
O, ne ... o, ne ...
Kako sram me je ...*

(Kajuh 2015, 10)

Slutnjo hitre smrti pa je izrazil v pesmi **Pred smrtjo**:

*Kadar žalosten sem in potrt,
denem svoje misli med dlani.
Kakor bi umiral se takrat mi zdi,
kot da oznanjal bi skovir mi smrt...*

*Ali predno mi skovir odpoje;
malo predno bom umrl,
se bom v tihi hram zaprl
in odpel vse pesmi svoje.*

(Kajuh 2015, 51)

Slovensko pesem je Kajuh napisal pri 19. letih. Najprej je bila objavljena v reviji mladinske OF Mlada Slovenija. Ko se je pridružil XIV. diviziji, pa jo je sam recitiral na številnih mitingih na Štajerskem in Hrvaškem. Pesem je bila med vojno zaradi močne narodnostne note večkrat natisnjena v glasilih in trikrat uglasbena.

Slovenska pesem

*Samo milijon nas je,
milijon umirajočih med mrličiči,
milijon, ki pijejo mu kri biriči,
en sam milijon,
ki ga trpljenje krotoviči
in vendar ga nikoli ne uniči!*

Nikoli in nikdar!

*Zato, ker nismo trhle bilke,
ki po toči ovené,
ker mi nismo le številke,
smo ljudje!*

*Edino hlapci cvilijo ponižno kakor psi
in lajajo, da nas je malo,
da bi v uporih vse pobralo ...*

*O, če ljudi bi ne bilo pri nas,
ljudi, ki ne ubogajo na vsak ukaz,
tedaj bi nas že kdaj odnesel plaz.*

*Tako pa še živimo,
čeprav nas je milijon samo,
zdahnili bi, da ne trpimo
z uporno, dvignjeno glavo!*

(Ambrož in drugi 2008, 374)

3.1.4 Alma Karlin

3.1.4.1 O spomeniku

Kip v spomin Almi M. Karlin je postavljen na Krekovem trgu v Celju. Odkrili so ga 10. aprila 2010 in se tako poklonili 60. obletnici pisateljčine smrti. Kip je na pobudo soproge Ane Četkovič Vodovnik izdelal akademski kipar Vasilije Četković - Vasko.

Kip Alme Karlin je obrnjen v mesto, kot da svetovna popotnica po svoji dolgoletni poti okoli sveta s kovčkom v roki prihaja domov. Sprva so sicer želeli, da bi kip gledal proti železniški postaji, kot da Alma odhaja na svoje poti. *»Toda simbolika njene vrnitve v mesto, kamor je zdaj res prišla za vedno, se mi zdi boljša,«* je povedal župan Bojan Šrot. Dodal je še: *»/.../ S tem simbolnim dejanjem smo na neki način popravili krivico. /.../ Odkritje spomenika pomeni najprej zahvalo mesta Almi in simbolno dejanje, a po drugi strani tudi neko novo atrakcijo in poživitev mesta. Kip je izreden, je vrhunsko delo našega celjskega Vaska Četkoviča in verjamem, da bo v marsikom vzbudil željo, da spozna vsaj delček Alminega življenja in dela«*

(2010. Novi tednik, 16. 4. 2010, leto 56, št. 30, rumena stran).

»Delo je bilo res zahtevno. Med njim sem se z Almo nenehno družil. Prebral sem osem njenih knjig in skozi vsako spoznaval veličino te drobne in krhke ženske. Njena literatura me je z njo tako povezala, da sem bil dejansko z Almo – na njenih poteh. Velikokrat sem odstopil, ji dejal: »Ne grem več s teboj!« Zdelo se mi je, da ne bom sposoben narediti, kar je naredila ona. A živeti v tej fantaziji, da potujem z njo, je bilo preveliko zadovoljstvo. Zato sem se vračal k njej. A med delom sem vsakomur povedal, da ne vem, če sem dovolj dober kipar, da upodobim tako veliko žensko,« je ob otvoritvi kipa povedal Vasilije Četković - Vasko

(2010. Novi tednik, 16. 4. 2010, leto 56, št. 30, rumena stran).

*Slika 19: Spomenik Alme Karlin
(Foto: Aljaž Brezovšček, 27. 2. 2017.)*

3.1.4.2 Spominska plošča

Na današnji Ljubljanski cesti 6 je nekoč stala rojstna hiša Alme Karlin, ki so jo leta 1944 porušili.

*Slika 20: Spominska plošča Almi Karlin
(Foto: Liza Pekošak, 8. 3. 2017.)*

3.1.4.3 Iz umetnostnih besedil

Prihod v domovino v knjigi Urok Južnega morja opisuje tako: *»En kraj je bil podoben drugemu. Nobeden mi ni bil znan in vsa imena so bila tuja. Na koncu se bom še zapeljala mimo rodnega mesta, ne da bi ga spoznala. To se mi je zdelo smešno – kot se ti lahko zdi pri pogrebu kak pripetljaj smešen«* (Karlin 1996, 379).

Potopis o zadnjem delu potovanja okoli sveta je Karlinova zaključila: *»Moje srce pa nima obstanka, ne pozna domovine, zato je ostal zame ves širni svet le gnezdo, in ločitev od njega me ne bo stala nobene solze. /.../ Dovolj solza sem prelila na poti okoli sveta, v vsem svojem življenju. To pa je – po toliko bojih in zmagi – konec pesmi«* (Karlin 1996, 384).

3.1.4.4 Zanimivosti

Vrnitev Alme Karlin v Celje je bila zelo odmevna.

Po prihodu v domovino je kmalu imela potopisno predavanje. V časniku Nova doba so ga napovedali tako: *»Prihodnje predavanje bo v ponedeljek, 23. t. m. Celjska rojakinja gdč. Alma Karlinova, ki je osem let potovala po tropičnih krajih Azije in po Avstraliji, nam bo govorila o svojih doživljajih. Predavanje se bo vršilo v nemškem jeziku«*

(1928. Nova doba, 19. 1. 1928, leto 10, št. 7, str. 2).

Že čez dva dni so v istem časniku spet opozorili na predavanje: *»Ljudsko vseučilišče. V ponedeljek, 23. t. m., bo predavala v nemškem jeziku znana potovalka in pisateljica gospodična Alma Karlin, ki se je pred kratkim vrnila v svoje rojstno mesto Celje po osemletnem potovanju po Ameriki, Polineziji, Novi Zelandiji, Avstraliji, Japanu, Formozi, Kitajski, Holandski in Angleški Indiji, Eritreji in dr. Lansko leto je poslala iz Batavije več stvari tukajšnji drž. realni gimnaziji in zdaj po prihodu je zopet darovala istemu zavodu več predmetov, isto tako tudi dekliški meščanski šoli. Na svojem potovanju je predavala na pr. v angleškem jeziku v Adelaidi na Avstralskem in v Kalkuti v Indiji, povsod pred odličnim in mnogoštevilnim občinstvom. Upamo, da bodo tudi Celjani razumeli ceniti njeno bogato geografsko in etnografsko znanje ter dobro obiskali njeno predavanje «O Polineziji«*

(1928. Nova doba, 21. 1. 1928, leto 10, št. 8, str. 2).

Po predavanju pa so poročali: *»Ljudsko vseučilišče v Celju. Predavanje gdč. Alme Karlinove, 23. t. m., je privabilo mnogo poslušalcev. Imeli nismo niti vsi prostora v obširni telovadnici, veliko se jih je vrnilo. Predavateljica je govorila o Melaneziiji. Opisala nam jo ondotne domačine, njih šege in navade, kazala njih razne izdelke. Vmes pa je vpletla mnogo lastnih doživljajev. Z velikim zanimanjem smo sledili stvarnemu izvajanju. Mogočen aplavz ob koncu predavanja je pokazal, kako hvaležni so bili navzoči gdč. Karlinovi za prijetno in podučno urico«*

(1928. Nova doba, 26. 1. 1928, leto 10, št. 10, str. 2–3).

3.1.5 Vladimir Levstik

3.1.5.1 O spomeniku

Kip je delo Karla Putriha iz leta 1941. Levstikov spomenik hrani Osrednja knjižnica Celje. V prejšnji stavbi knjižnice je bila Levstikova spominska soba z njegovim pohištvom in tudi kipom. Trenutno kip leži v eni od škatel v skladišču, pohištvo pa na hodniku. Ko sva povprašala, ali nameravajo v bližnji prihodnosti postaviti kip na vidnejše mesto, odgovor ni bil ravno spodbuden.

Slika 21: Spomenik Vladimirja Levstika
(Foto: Aljaž Brezovšček, 6. 3. 2017.)

3.1.5.2 Nagrobnik

»Pogrebne svečanosti za pokojnim pesnikom, pisateljem, časnikarjem in prevajalcem Vladimirjem Levstikom so bile odraz njegove priljubljenosti, njegove zaslužnosti in slovesa. V sredo popoldne se je pred gledališčem, kjer je v avli bila ves dan postavljena krsta s posmrtnimi ostanki pokojnika in so se pravcati potoki ljudi zvrstili mimo nje, zbralo okoli dva tisoč Celjanov in zastopnikov iz drugih krajev, predvsem pa zastopniki kulturnih krogov, društev in organizacij«

(1957. Celjski tednik, Glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva celjskega okraja. 30. 12. 1957, leto 8, št. 50, str. 2).

Od pokojnika sta se poslovila prof. Tine Orel in Božidar Borko. Dolg spreved se je nato vil proti mestnemu pokopališču, kjer se je prav tako zbralo ogromno ljudi. Na pokopališču se je v imenu celjskih kulturnih delavcev od Levstika poslovil pisatelj Fran Roš. Pokopan je s svojo ženo. Na grobu je tudi izdelan profil pisatelja, na nagrobniku pa piše:

*»Sanje mi vstajajo s Savne srebrne,
stražijo pokoj mi celjske gore.«*

Slika 22: Nagrobnik Vladimirja Levstika

(Foto: Aljaž Brezovšček, 6. 3. 2017.)

3.1.5.3 Spominska plošča

Ob devetdesetletnici pisateljevega rojstva je leta 1976 knjižnica vzdala spominsko ploščo na pročelje hiše na Pleteršnikovi ulici. Na njej piše:

*»V tej hiši
je od 1947 do 1957
živel
pisatelj
Vladimir Levstik
in tu 23. dec. 1957
umrl.«*

Slika 23: Levstikova hiša
(Foto: Aljaž Brezovšček, 27. 2. 2017.)

3.1.5.4 Iz umetnostnih besedil

Pisatelj je začel razmišljati o vrnitvi na rodno Štajersko. 17. junija 1947 se je preselil v Celje in o tem napisal sonet:

*Ave Celeja! Ranjen, ne ugnan
se vračam ti, otrok, pod dojke sladke;
prekles sem barje in modrase gladke
in sodrgo koliščarskih podgan.*

*Od kužnih zob sem njihovih oklan;
bes jih podavi, kanjske koprofage,
ki mi njih slina, za vse moje srage,
je skoraj zapljuvala beli dan.*

*Prihajam, mati. Roke razprostri,
pogrni mizo mi, kopel pripravi,
pod stropom doma mehko luč prižgi*

*In pusti mile mi dlani na glavi:
naj, ko ob ognju tvojem noč prespi,
sin te očiščen gleda v tvojih zvezd bleščavi!*

(Pernat 1966, 305)

V Ljubljanskem zvonu je Levstik leta 1906 objavil pesem z naslovom **Moj grob**. V petdesetih letih je v pesmi slutil svojo usodo in jo začel popravljati. Vdova je to razumela kot oporoko in na soprogov grob zasadila bor.

*Ko trudno bo čelo poljubila noč,
med čredo pobožno me ne pokopljite,*

*pod svoboden bor vrh gore me nesite,
pod bor, tja do morja božanskega zroč!*

*Ne maram za križ in ne maram za cvet.
Dovolj, ko bom z borom šumel med zrakove,
dovolj, ko bom z borom poslušal vetrove,
od noči obsanjan, od sonca objet!*

(Pernat 1966, 308)

3.1.5.5 Zanimivosti

V mladosti je Levstik med vrstniki veljal za odličnega pripovedovalca zgodb o duhovih, coprnikih, ljudožercih in divjakih.

Vladimir se je s svojo drugo ženo preselil v Litijo. Na neki sokolski proslavi je imel bojevit protinemški govor. Nemškutarji so to takoj poročali novim oblastnikom, ki so med njuno odsotnostjo vdrli v stanovanje in raznesli vse njegove predmete, uničili pisateljevo bogato knjižnico, rokopise, pisma njegovih prijateljev.

Iz ruščine je prevedel kar 28 del, med njimi veliko del Dostojevskega.

»Kako se je zgodilo, da sem poslovenil razen »Idiota«, ki ga je prevel g. Vladimir Boršnik – skoro vse pomembnejše romane Dostojevskega?

Mislim, da me je najprej spravil na to misel g. Fran Govekar, urednik »Slovana«, pri katerem sem l. 1905. že sodeloval.

Videč, da se ukvarjamo z ruščino in rusko literaturo, mi je jel prigovarjati, naj prevedem »Zločin in kazen«, češ, nekaj Dostojevskega moramo Slovenci vsekakor dobiti in »Slovenska matica« bi gotovo založila prevod. Z drznim pogumom sem se lotil dela in v dveh mesecih poslovenil ves debeli roman«

(1931. Življenje in svet. Ljubljana, leto 5, št. 6, str. 142–144).

Knjižnica hrani veliko predmetov Levstikove družine. *»S smrtjo Jele Levstikove (Maribor, 1972) je Levstikov rod izumrl. Zato so po skupni volji obeh poslednjih dedinj prešle na knjižnico tudi pisateljeve avtorske pravice. Z denarjem, ki ga knjižnica dobi kot avtorski honorar za ponatise pisateljevih del, zlasti njegovih prevodov, kupuje knjižnica dokumente o življenju in delu Vladimirja Levstika, predvsem fotokopije njegovih rokopisov in pisem, katerih originali so shranjeni v drugih knjižnicah, arhivih in v zasebni lasti, pa tudi originale, če so na razpolago, in ostalo knjižnično gradivo. Knjižnica skrbi tudi za oba družinska grobova na celjskem pokopališču: grob Vladimirja in Franke Levstik ter grob, kjer sta pokopana Vladimirjeva starša Mihael in Neža ter sestre Marija, Vera in Jela«* (Maček 1997, 42).

3.1.6 Rudolf Maister

3.1.6.1 O spominski plošči

Na rojstni dan generala Rudolfa Maistra so 29. marca 2010 odkrili spominsko ploščo ob glavnem vhodu I. gimnazije v Celju. Na spominski plošči piše:

*»Rudolf Maister (1847–1934), general in pesnik,
je v šolskem letu 1913/14 v celjski gimnaziji vodil literarni
krožek Kondor in z dijaki soustvarjal glasilo Savinja.
Vzgojeni v domoljubju in utrjeni v narodni zavesti
so iz njega izšli tudi Fran Roš, Srečko Puncer in Franjo Malgaj.«*

Pod to ploščo je še manjša plošča z napisom:

*»Na Maistrov rojstni dan, 29. 3. 2010, v spomin in zahvalo
I. gimnazija v Celju in Društvo generala Maistra Celje.«*

Slika 24: Spominska plošča Rudolfu Maistru
(Foto: Aljaž Brezovšček, 27. 2. 2017.)

O dogodku so poročali tudi v Novem tedniku: *»Celje je s tem dobilo prvo obeležje, ki spominja na to, da je Maister živel in ustvarjal tudi v tem mestu. Pred prvo svetovno vojno, v letih 1913/14, je Rudolf Maister na I. gimnaziji vodil literarni krožek Kondor in z mladimi, ker je bil tudi sam pesnik, soustvarjal literarno glasilo Savinja«*

(Novi tednik, 2. 4. 2010, leto 56, št. 26, str. 8).

Ob odkritju je ravnatelj I. gimnazije v Celju in predsednik društva generala Maistra Celje dr. Anton Šepetavc povedal: *»Še pomembnejše je to, da je mlade tudi vzgajal v domoljubju, narodni pripadnosti in zavesti ter tako ustvaril lepo število borcev za severno mejo. Med drugim Franja Malgaja, Srečka Puncerja, Frana Roša in številne druge, ki so se zapisali v slovensko zgodovino. /.../«*

(Novi tednik, 2. 4. 2010, leto 56, št. 26, str. 8).

3.1.6.2 Iz umetnostnega besedila

Prva številka glasila Savinja je bila z 12 stranmi velikega formata v sivem ovitku izdana konec januarja 1914. Snov je pregledal in razvrstil Rudolf Maister sam. Napisal je tudi uvodno besedo:

V svet

»Danes je naš dan, ves svetel, ves krasen, ves zlat.

Naša mlada srca prepaja mehka toplota in v naših očeh se svetlikajo žarki mladega življenjskega sonca, dasi je objela naš lepi svet mrzla zima.

In mi gremo! Gremo ponosno po beli, široki cesti lepote, dolžnosti in bratoljubja – po oni cesti, ki je bila nedavno še stezica, pa so jo izhodili tisti svetli možje, ki jih imamo zapisane ne samo na kamnu in bronu, temveč tudi globoko v naših srcih.

Po tej cesti gremo in vriskamo, kajti mi smo danes veselja pijani in ne čutimo zime.

Mi vidimo ob cesti cvetoča drevesa, zelene, dehteče poljane, nerazorane njive, vidimo pojoče gaje in tam daleč pred nami tisto veliko gorko luč, ki nam sveti po poti in nas kliče k sebi in vabi brez besed, a toplo in mehko, nas – Savinjce, ki smo se v duhu napili lepote sveta in življenja.

K tej luči hočemo, prav tja med njene tople žarke!

V »Savinji« si bomo podajali in stiskali roke, v »Savinji« odkrivali srce in »Savinja« bo tista svetla, čista vez, ki nas bo vedno spajala k skupnemu delu in nam vžigala plamen v naših očeh in srcih. »Savinja« bo naš sveti škapulir, ki ga bomo nosili vedno na srcu in ki nam ostane svet in lep tja do konca mej našega življenja.

Pred nami so šli in za nami pojdejo isto pot.

Danes pa jo gremo mi, Savinjci.

Srce nam vriska in duša podrhteva veselja, razkrite so nam glave, odprto je naše srce, ko pošiljamo prvič v svet misli in besede, ki jih je vzbudila v nas zlata naša življenjska pomlad.«

(Celjski zbornik 1957, 275)

3.1.7 Anton Novačan

3.1.7.1 O spominski plošči

Anton Novačan ima spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši v Zadobrovi pri Celju, ki so jo odkrili 20. oktobra 2010 ob 18. Novačanovih gledaliških srečanjih. Na spominski plošči so zapisani verzi:

*»Moj dom! Moj ljubi, dragi dom!
Moj izgubljeni raj, ne morem več nazaj!«*

Piše še: *»V tej hiši se je rodil dr. Anton Novačan (1887–1951) /.../ slovenski pisatelj, pesnik, politik in diplomat. /.../ Mestna občina Celje in KUD Zarja Trnovlje – Celje ob XVIII. Novačanovih gledaliških srečanjih, 20. oktobra 2010.«*

*Slika 25: Rojstna hiša Antona Novačana
(Foto: Urh Ferlež, 1. 3. 2017.)*

3.1.7.2 O spomeniku

Kip Antona Novačana je shranjen v arhivu Osrednje knjižnice Celje. Ustvaril ga je kipar Lojze Dolinar. Podatka, kdaj je delo nastalo, nisva odkrila. Odlitek tega spomenika, ki je iz brona, bo po navedbah gospoda Srečka Mačka postavljen v gledališče poleg drugih portretov gledaliških ustvarjalcev.

Slika 26: Novačan s kipom
(hrani Osrednja knjižnica Celje)

Slika 27: Spomenik Antona Novačana v skladišču knjižnice
(Foto: Aljaž Brezovšček, 6. 3. 2017.)

3.1.7.3 Iz umetnostnih besedil

Hvalnica Celju

»Nemec me je hotel ukleniti v verige, Slovenca pa sta ga pregovorila češ, saj ni potrebno, ker so vsi trije oboroženi s puško na bajonet. Korakali smo po hodniku, skakljali po stopnicah, stopili na dvorišče in – še en pogled na tisto rjavo poslopje za nemško cerkvijo – bili smo na ulici, na zraku, pod širnim, sinjim nebom, med ljudmi in v življenju.

Noge so mi poplesavale, duša se mi je širila, srce mi je vriskalo.

O, Celje, Cjêle, Cilli, Celea! Srček moj ob Savinji, mesto belo in veselo, kakor ti je polaskala ljudska pesem.

Moje prve mladosti priča si, ko sem bosonogi paglavec tekal po tvojih ulicah in občudoval z otročaji velike dneve tvojega življenja: komedijanta z opico in kamelo; opica je

imela vojaško čako in je znala salutirati kakor rekrut, kamela je poklekala, držala visoko svoj gobec, prezirajoč ves svet ob ropotu bobna, ob vriskanju dece in ob strmenju topoglavih meščanov. Komedijantova hčerka pa je imela žalostne oči in jih je pobešala, ko je pobirala stare, dobre krajcarje in bele desetice. O, stari, dobri krajcar, veliko premoženje! Na razkošnih sejnih, svetoandrejskem in sredopustnem si igral veliko vlogo hrepenenja ob bogatih šotorih kramarjev, medicinarjev in lektorjev, ko nam je oče kupoval prve škornjčke. Pa naše kroglice, s katerimi smo se igrali v vsakem kotu, pa naše občudovanje pisanega dideldajčka ... Ob sredah in sobotah pa stoje na Glavnem trgu resne vaške mame, imajo polne koše in košare, imajo vsega za trebuščke ponižanih meščanov! Pa celjske mlekarice, ki ljubijo bele žemljice, pa celjski fujakerji, ki tako leno zevajo, pa vse tisto brezimeno drobno ljudstvo starih devic, branjev, študentovskih mamic in osivelih starih mladeničev! Eh, kaj ne stopa tamle sivolasi gospod Pergamentika, ki telovadi vsako jutro na kapucinskem mostu in je tvoja živa kronika, o Cjêle? Pa tvoji berački in beračice, kadar se zgrnejo po stopnicah h kapucinom ali k sv. Jožefu ob dnevih sv. Porcijunkule ali pobožnega romanja v nekoč hladne hoste smrekove okoli cerkve z dvema zvonikoma častitih bratov lazaristov! Ob trušču zvonov sv. Danijela prhutajo nad mestom golobi, poldne je, a iz uradov se vsuje uradnikov misera plebs, hite iz šol roji otrok domov na kosilo, da zaužijejo, kar je pripravila mama, blagoslovil Bog in zabelilo naključje mesečnega proračuna. Med njimi koraka strogi profesor Kinezar in se še spotoma jezi na študenta, ki noče znati predmeta, a pesmice kuje, nesnaga, in je menda tudi zaljubljen ... A kadar pade mrak in to zavije megla, tedaj izginejo obrisi tvoje sedanjosti in nad teboj oživi preteklost. Tu, med Savinjo in Voglajno, so se zakopale rimske legije in kultura starega Rima je zidala v svojem osrčju Forum romanum, ponos rimskih republikancev, in so cveteli parki, blestele palače, a na okolnih gričih so žareli hrami starih poganskih bogov. V mrkih razvalinah trdnjave celjskih knezov, ki so iz kulturnega jecljanja srednjega veka izkresali in do tragičnega konca visoko držali idejo enotnosti kmetske rase južnih Slovanov, se iskrijo spomini na ljubezensko romantiko mladega Friderika, lahkoživca in prešestnika, na nesrečno ženo Veroniko Deseniško, na mogočnega kneza Ulrika, diplomata in vojskovodjo, ki je končal svoje viharo življenje nasilno v trdnjavi belgrajski, njegova preklana glava pa je zadnja v vrsti osemnajstih v današnji čas se režečih lobanj silnega rodu Celjanov. Brezidejno, roparsko žretje fevdalne gospode poraja krvavi ples prvega punta solčavskih kmetov, ki jih poražene zapirajo v celjski grad in potem nekatere pobijejo, nekatere prodajo Benečanom, da jim veslajo v trebušju ponosnih galij, prikovani na tnalo do pasje, suženjske smrti ... Primož Trubar, oče slovenskega jezika, pridiga v cerkvici sv. Maksimilijana novo vero, svobodo srca in vesti, oznanja čisti evangelij Kristusov, beži preganjan v Nemčijo in okuša grenko resnico, da nima prerok v domovini, kamor bi glavo položil... O Celje, Cjêle, Cilli, Celea! Viharna stoletja so se stisnila v tvojo slavno zgodovino in jaz pozdravljam tvoj genij kraja ...» (Hartman 2003, 5–6).

Herman Celjski

»Prvi žid: In še nas tepe mogočni Jehova. Slava Celjskih raste, naši bedi pa ni konca. Hermanova hči Barbara nosi krono ogrsko.

Drugi žid: Njegov sin Friderik jim množi oblasti po Hrvatskem, drugi sin Herman po Kranjskem.

Tretji žid: A Ljudevit, njegov najmlajši, podedoval je pol Koroške po izumrlih Ortenburških.

Aron: In je sam umrl!

Prvi žid: Jehova je s Celjem, jaz sem obupal! Božja previdnost vodi ta rod do najvišjih višav in Celje bo zibelka kraljev.

Aron: Nikoli!

Tretji žid: Tu ob razvodju Hudinje-Vogljajne- Savinje zidali bodo Celjski veliko mesto, glavo Juga, novo Celejo, stari rimski enako. In gospodovali bodo deželam Juga od Donave do Jadrana.

Aron: Nikoli!

Drugi žid: Slep je, kdor tega ne vidi.

Prvi žid: Naše hrepenenje po maščevanju bo izumrlo z nami. Kri naših žrtev bo pozabljena.

Aron: Kaj ste malodušni, sinovi Izraela? Kaj si zastavljate pot s težkim kamnom obupa, razbijate svojo muko na dve in žolč poganjate k srcu? Ne vidite, da je sekira nastavljena? Ne vidite, da drve Celjski v prepad? Resnično, resnično vam povem, v njih samih že tli poguba, okuženi so od lastnih pregreh.

Prvi žid: Pamet jim vlada.

Drugi žid: Razum jih vodi.«

(Hartman 2003, 41–42)

3.1.7.4 Zanimivosti

Celjani so bili bolj kot za Novačanovo literarno delo dovzetni za njegove nastope v javnosti in izzivanje slovenskega javnega mnenja. Za to je poskrbel tudi sam z rednim zahajanjem v družbo, ki se je zbirala v kavarni Evropa. Obvladal jo je svojo besedo in orjaško postavo. V času hude polarizacije med Slovenci in Nemci je Novačan prodajal svojo hišo S. George na Aškerčevi ulici celjskemu Nemcu Westnu, kar je v tistih razmerah veljalo za narodno izdajstvo. Ta dogodek je prišel na strani Totega lista:

*»Nova vila, up končan,
ves ta trud je bil zaman!
Vila, vila, kaj si strila, rodoljuba si zmotila.«*

(Domjan in drugi 1997, 163)

1. februarja 1940 je Toti list objavil verze z naslovom Samosilniku, s katerimi meri na Antona Novačana:

*»Tvorec Hermana, Celjan,
mar res nisi več meščan,
si res vilo bil prodal
in na kmete jo pobral?«*

(1940. Toti list, 1. 2. 1940, leto 3, št. 3, str. 12)

Reakcija, ki jo je Novačanovo dejanje izzvalo v slovenski družbi v kavarni Evropa, je bila huda, tako besedna kot fizična. Ovekovčili so je v Totem listu 17. februarja 1940 s karikaturou Alberta Sirka in nepodpisano pesmijo Celjska bitka. Novačanovo ime ni navedeno, vendar ga karikatura in pesem jasno razodevata.

Slika 28: Celjska bitka
(Foto: Liza Pekošak, 10. 3. 2017)

(1940. Celjska bitka. Toti list, 17. 2. 1940, leto 3, št. 4, str. 4.)

Celjska bitka

*»Prišel v kavarno je Krpan,
ko je zašla večerna zarja.
Prodal je »bajto« tisti dan
za pol milijona d'narja.*

*Kobile Martin ni imel,
le vole, psa in krave.
Zato med bajtarje je šel,
več v službi ni države.*

*Bil svoje dni je diplomat,
salonske nosil hlače.
Zato v kavarni bi prav rad
se vsedel med pravdače.*

*Nastal je molk. Prostora ni
za strašnega Krpana.
In prej, ko si naštel do tri,
je bitka že končana.*

*In gostje obkolili so
Krpana – diplomata.
Zdravniki pa močili so
pod mizo advokata.*

*Nastal je vik in krik in ravs,
Krpan vihti stolico.
Spusti jo, ko Sodar-Brdavs
pokaže mu desnico.*

*Pravdač je knjigo v roke vzel
in s svinčnikom notiral.
Martin žaljivke ves vesel
mu pridno je diktiral.*

*Namesto rac pa drugi dan
je bilo v časopisih,
kako nastopil je Krpan
po boksarskih predpisih.*

*Kako končana bo ta stvar,
odločilo bo pravo.
Pravdačem gre za časti kvar,
Martinu pa za kravo.«*

(1940. Toti list, 17. 2. 1940, leto 3, št. 4, str. 4)

Zadeva je prišla pred sodišče. Ob poravnavi je moral Novačan odšteti osem tisoč dinarjev dijaški kuhinji in dva tisoč celjskemu pevskemu društvu. To je spet zabeležil Toti list 1. junija 1940 v Študentovski:

*»Če advokati se stepo
in pred sodnijo pridejo,
dobiček od tega ima,
dijaška naša kuhinja.«*

(1940. Toti list, 1. 6. 1940, leto 3, št. 11, str. 13)

3.1.8 Vatroslav Oblak

3.1.8.1 O nagrobniku

Vatroslavu Oblaku so avgusta 1899 na okoliškem pokopališču na Golovcu slovanski filologi postavili spomenik z vklesanim izrekom, ki ga je v svoji dizertaciji tudi sam uporabil: *»Bil si vreden, da odpiraš knjige«*. Napis je v stari cerkveni slovanščini. Spomenik je delo znanega ljubljanskega kamnoseka Tomana. V spomenik pa je vzidan tudi Oblakov relief, ki je delo Franca Bernekerja. Na pokopališču je danes odlitek, original je shranjen na Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine. Celjani pa so mu ob 180-letnici gimnazije posvetili tudi spominsko ploščo, ki je na starem gimnazijskem poslopju blizu spomenika Antona Martina Slomška.

Slika 29: Grob Vatroslava Oblaka
(Foto: Aljaž Brezovšek, 27. 2. 2017.)

3.1.9 Fran Roš

3.1.9.1 O spomeniku

Spomenik Frana Roša je edini, o katerem nama ni uspelo pridobiti nobenih podatkov – kot da bi »padel z neba«. Mislila sva, da najino raziskovanje ne more naleteti na tako oviro, vendar se je pri Roševem spomeniku izkazalo ravno nasprotno. Spomenik sicer ni star, a kljub povpraševanju v Osnovni šoli Frana Roša, na Domoznanskem oddelku Osrednje knjižnice v Celju, Zgodovinskem arhivu Celje, brskanju po knjigah in spletu, do zelenih podatkov nisva prišla. Poklicala sva tudi gospo Ljudmilo Conradi, ki je bila mentorica raziskovalnim nalogam o Franu Rošu in je soorganizatorica Roševih dni. Povedala nama je, da kip nikogar ni zares zanimal, saj so ga ves čas imeli pred očmi in se niso zanimali zanj. Predlagala je, naj naveževa stik z vnukinjo Frana Roša, ki prav tako ni vedela, kdo je avtor in kdaj je kip nastal. Edini podatek, ki sva ga pridobila od gospe Lucije Hanjšek, knjižničarke na osnovni šoli Frana Roša, je, da je bil kip po vsej verjetnosti izdelan ob odprtju šole, se pravi leta 1980. Ko sva pregledala časopisne članke, je bila v njih omenjena le otvoritev nove šole, o kipu Frana Roša pa ni bilo ničesar.

Slika 30: Spomenik Frana Roša
(Foto: Aljaž Brezovšček, 27. 2. 2017.)

3.1.9.2 Spominska plošča

Spominska plošča Franu Rošu je pritrjena na pročelje hiše na Jenkovi ulici 30, kjer je živel 43 let do svoje smrti.

Slika 31: Spominska plošča Franu Rošu
(Foto: Branko Bezgovšek, 9. 3. 2017.)

3.1.9.3 Iz umetnostnih besedil

Povest Zvesta četa govori o dijakih Celjske gimnazije v času, ko je izbruhnila prva svetovna vojna. Prav tako se na Celje nanaša njegov spomin Literarna krčma, ki govori o gostišču, kamor so zahajali dijaki in predvsem taki, ki so se zanimali za literaturo. Tudi to se je dogajalo ob začetku druge svetovne vojne, ko je njihov slovenski narodni čut prišel do izraza. Literarna krčma jo imenuje zato, ker so se mladi literati zbirali v krčmi na Miklošičevi ulici, kjer je danes Deželna delavska hranilnica.

Fran Roš se v delu **Iz učenčevih spominov** spominja Celja iz časa, ko je hodil na staro celjsko okoliško šolo. Tja so ga starši vpisali leta 1904.

»Celje je bilo že po svoji legi in okolici ljubko mestece kljub tedanjim zanemarjenim ulicam in hišam. Ponoči so v njem brlele redke plinske svetilke, vodovod pa se je šele gradil. Na mestu nekdanjih Graških in Ljubljanskih mestnih vrat sta stali mitnici, kjer se je od voznikov pobirala 24 mitnina. Mitnica pa je zaprla cesto tudi, kadar so se iz okolice pripeljali fantje naborniki s slovenskimi trobojnicami na vozech in je pri tem prihajalo do rvanja s policaji.

Nam otrokom je bila zelo pri srcu »Glazija«, docela odprt travnik s klopami v drevoredu. Semkaj so prihajali cirkusi, tu je potujči kino razprostrl svoj platneni šotor in se zavrtel vrtiljak z bučno godbo, tu so taborili Cigani. Tudi vojaki 87. pehotnega polka so se vežbali na njej, pa tudi nogometna žoga si je našla tu prostora. Na zimo pa je vsa ta »gmajna« postala drsališče, ki so se ga posluževale tudi mestne dame z rokami v toplih mufih ali pa sedé na sankastem stolu, ki so ga pred sabo potiskali drsalci–kavalirji ali pa najeti ljudje.

Ob mestu je tekla Savinja, kljub rudnikom in tovarnam s sicer dosti majhno proizvodnjo vedno čista, razen po nalivih. Poleti je bila v veselje kopalcem in po njej so vozili splavi lesa iz Gornje Savinjske doline. Povsod ob njej je v soncu, v široki svobodi toplo utripala priroda.

Tiho je ob reki sameval senčni mestni park. Ob nedeljskih dopoldnevih in včasih ob delavnikih pred večerom je v njem zaigrala mestna ali vojaška godba, medtem pa se je na poti pod hribom zvrstila promenada mestne gospode: dame v šumečih svilenih krilih, z ogromnimi klobuki in s pahljačami v rokah, med njihovimi spremljevalci pa je bilo dokaj oficirjev z zvenečimi sabljami in ostrogami.

Nad parkom je ždel Miklavž in se oziral k Anskemu vrhu. Oba je pokrival hladen gozd in vanj so otroka vabile borovnice. Z druge strani so gledale na Celje razvaline Starega gradu. Po vseh teh hribih in goščavah je bilo polno prijaznih aktivnosti, ki so se mladim ljudem odkrivale iz dneva v dan vse dalje v prelepo okolico. Po dolini pa je držala bela cesta skoz svetle vasi ob zelenih hmeljiščih.«

(Hartman 2003, 150)

3.1.10 Johann Gabriel Seidl

3.1.10.1 Spominska plošča

Ob stoletnici Seidlovega rojstva, leta 1904, so v Celju njemu v čast 9. oktobra priredili praznovanje in slovesno razkrili njegovo spominsko ploščo. Na njej je bil portret Seidla iz časa, ko je ta prebival v Celju. Zraven je bil napis »Tukaj je v letih 1829–1840 prebival pesnik Johann Gabriel Seidl.« Portret, po katerem je bil narejen, je prispevala takrat še živeča Seidlova hči. Zaradi izrabe Seidlovega imena v času nacionalnih nasprotij na prelomu stoletja pa je pesnikova spominska plošča, tako kot še množica drugih spomenikov, ki so spominjali na nekdanjo državo Avstro-Ogrsko, izginila neznano kam. Ohranila se je le priložnostna razglednica z njeno fotografijo. Med Celjani je že dalj časa živela tudi ideja o zbiranju prispevkov za Seidlov spomenik v Celju, ki pa ni bila nikoli uresničena.

Slika 32: Spominska razglednica s Seidlovo spominsko ploščo

(hrani Osrednja knjižnica Celje)

Celjski meščani so svojemu someščanu v spomin 35 let po njegovem odhodu iz mesta ob Savinji po njem poimenovali studenec – danes Meškov studenec.

Slika 33: Pri Seidlovi fontani

(<http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/pri-seidlovi-fontani-v-celju.html>, dostop 8. 3. 2017.)

3.1.11 Anton Martin Slomšek

3.1.11.1 O spomeniku

Slomškov spomenik stoji na Slomškovem trgu v Celju pri opatijski cerkvi sv. Daniela. Slomšek je jeseni 1814 v novo zgrajenem poslopju gimnazije, danes je tu glasbena šola, začel obiskovati gimnazijo. Slomškov spomenik so odkrili 13. aprila 1996, 150 let po tem, ko je Slomšek, takratni celjski opat, zapustil knežje mesto.

Spomenik je kiparka Karla Bulovec Mrak zasnovala leta 1937, potem ko so bile leta 1936 v Mariboru velike prireditve v čast Slomšku, najavljali pa so tudi postavitve kipa. Kiparka je kip ustvarila, ker je ban Natlačen poklonil sedmim slovenskim umetnikom, med drugim tudi Karli Bulovec Mrak, 8000 dinarjev za izdelavo umetniškega dela po lastni presoji. Mavčni odlitek je bil predstavljen javnosti v dvorani mariborskega gradu, pozneje ga je kiparka zaradi dolga prepustila trgovcu Madiču, ki ga je leta 1937 za 800 dinarjev na dražbi prodal zasebniku, ta pa ga je podaril mariborskemu muzeju. Sredstva za postavitve so sicer začeli zbirati, vendar so leta 1938 s to akcijo prekinili. Med drugo svetovno vojno je dal profesor Franjo Baš v strahu pred Nemci odlitek razžagati na trinajst kosov. Pri nastajanju kipa je bil udeležen tudi moralno, saj je bil umetnici za model otroka prav njegov sin. *»V njeni zamisli je veliki škof sedel med nas, na svoja kolena vzel orodje, s katerim je oral slovensko njivo za sejanje evangelija in kulture, se pravi knjigo, k sebi pa je z očetovsko kretnjo potegnil dečka. Kot učitelj in vzgojitelj je skrbel za prihodnost naroda«* (Kladnik 2003, 166).

Slika 34: Kip Antona Martina Slomška
(Foto: Liza Pekošak, 27. 2. 2017.)

Slomškov spomenik je iz bron, visok je tri metre. Škof sedi na plašču, razgrnjenem preko kolen, ob njem pa stoji deček Blaž v preprostih irhastih hlačah. Z levico objema dečka čez pas, z desnico mu kaže odprto knjigo. Bulovec Mrak je predstavila samo Blaža iz dela Blaže in Nežica v nedeljski šoli, Nežice se je hote izognila, ker je želela poudariti le tri elemente: učitelja, učenca in knjigo.

Kip sta v soboto, 13. aprila 1996, razkrila celjski opat in prelat Friderik Kolšek ter takratni minister za kulturo dr. Janez Dular. Slavnostni govornik je bil prof. Alojz Rebula, ki je orisal Slomškovo življenjsko pot in njegovo tesno navezanost na Celje, hkrati pa predstavil tudi zgodovino kipa. *»Slomškov kip je blagoslovil mariborski škof dr. Franc Kramberger, ki je prav tako poudaril tesno povezanost Slomška z mestom ob Savinji ter spomnil na njegovo veliko dilemo, ko je moral izbrati sedež škofije. »Če bi takrat odločalo srce,« je povedal dr. Kramberger, »bi Slomšek izbral Celje, ker pa je v skrbi za brate onkraj Drave presodil razum, je sedež škofije v Mariboru«* (Novi tednik, št. 16, leto 51, Celje, 18. 4. 1996, str. 2).

V začetku aprila 1996 so ob 101. obletnici rojstva v Pokrajinskem muzeju Celje, po odkritju kipa Antona Martina Slomška, odprli še razstavo risb prve slovenske kiparke Karle Bulovec Mrak. Razstava je bila odprta do 19. maja 1996, obiskovalci pa so si lahko ogledali *»dve anatomski študiji v oglju iz okoli leta 1921, dve študiji moškega akta v svinčniku iz okoli leta 1922, potem tri študije za veliki karton Harfa iz oglja iz okoli leta 1928 in tri študije za veliki karton Činele v oglju iz istega obdobja. Največji je karton Mučenja (ogljje), zatem so trije portreti: Ivan Mrak, Štefka Bulovec, Ladv Cooperland (vse ogljje), zatem pa cikel mrtvih mačk z imeni Rdečenoska, Rubinčica. Jelenček, Sonček, Črnulček, Mišika in Čebulček (vse ogljje, leta od 1950–1953). Razstavo je preprosto treba videti, kajti njena podoba je podoba samosvoje evropske umetnice, ki kot kiparka nikoli ni imela toliko denarja, da bi vsaj eno svoje delo lahko odlila v bron. Šele njen Slomšek je letos v Celju doživel tudi to!«*

(Novi tednik, št. 18, leto 51, Celje, 3. 5. 1996, str. 10).

Ko je 19. maja 1996 papež Janez Pavel II. obiskal Slovenijo, je ob prihodu na mariborsko letališče prejel portret Antona Martina Slomška, na svojem kratkem obisku pa je tudi molil ob njegovem grobu. Pred obiskom papeža se je dolgo ugibalo, ali bo Slomšek razglašen za blaženega, a se to ni zgodilo. Zato so morali v Križevi kapeli do beatifikacije zakriti četrto okno, ki Slomška prikazuje kot svetnika. Kmalu po zaključenem obisku pa so v Novem tedniku, 30. maja 1996 (št. 22, leto 51), napovedali, da je mogoče, da bi papež Janez Pavel II. znova prišel v Slovenijo in opravil slovesno razglasitev Antona Martina Slomška za blaženega. Tokrat so se domneve uresničile, saj je beatifikacija potekala v Mariboru ob drugem obisku papeža Janeza Pavla II., 19. septembra 1999. Ob tem je papež povedal: *»Danes se posebno veselim z vami, ker bom razglasil za blaženega škofa Antona Martina Slomška«*

(Novi tednik, št. 38, leto 54, Celje, 23. 9. 1999, str. 16).

3.1.11.2 Izbor besedil

Škof Anton Martin Slomšek piše Matiji Vodušku, svojemu nasledniku na sedežu celjskega opata, 2. rožnik 1848: »Čudno se mi zdi, da je profesor Prasch menjal kožo in nas začel pikati s svojim Celjskim tednikom. V svojih dneh sem se nanj zanašal. Ne bi si mislil, da me tudi Celjani črtijo in me v Dunajskih novicah dolžijo, kakor da sem vojvoda Slovanov, Vodušek in Žuža pa moja pomočnika. Tako se ne da več v miru živeti, začeti moramo sveto vojsko. Ali se bomo držali Nemcev ali Slovencev? Le Slovencev, kar je prav. Nemci nam žugajo, da nam bodo popili materino kri in nas pripravili ob sveto vero. Kar Gradčani počenjajo, je groza; malomeščani v Celju in tudi v Mariboru, najhuje pa je na Ptujju, jih posnemajo, ker bi se radi postavili. Zakaj pa Celjski tednik raznaša po naših krajih vse abotne zahteve zmedenih Gradčanov, mi ne gre v glavo! Menda nam je ne bodo pregnali kapucinov!«

(Hartman 2003, 114–115).

Slovo solčavskim planinam

*Z Bogom, hčere stare matere, mogočne Slave:
Košata Radoha, visoka Ojstrica.
Gorjata Rinka in zobata Olševa!
Povzdigajte Slovincem bistre glave,
Naj bodo vrli sini Slave.*

*Iz krila vašega Savinja čista zviru,
Studenec bistrournosti, moške moči:
Planine čedi, ravnine rodovito porosi,
Nam v tuje kraje pot odpira,
Mogočne plave tira.*

*Deroča Drava, svetla Sava in Savinja,
Mogočne vode in Slovenske sestre tri,
Vsaka po svoji stezi neprenehoma hiti,
In te uči, Slovenska rodovina!
Kako se zadobi modrina.*

*V nebesa kažejo mogočni velikani,
V nebesa vzdigajmo mi srcé in oko;
Slovincem luč naj sveta vera bo.*

*Gorjaške glave, starodavne, le trdno stojíte;
Za pravico in resnico trdno stati
Hoč' mo tudi mi, da bode Slava naša mati!
Ve, bistre reke, nam pa neprenehoma rosíte,
Naj bodo naše dela rodovite.*

(Hartman 2003, 113)

»Kdor svoj materni jezik zavrže ter ga pozabi in zapusti, je zmedenemu pijancu podoben, ki zlato v prah potepta in ne ve, koliko škodo si dela« (Škafar in Emeršič 1991, 178).

3.1.12 Primož Trubar

3.1.12.1 O spomeniku

V soboto, 9. maja 1953, je bila v Celju slavnostna prireditev ob odkritju Trubarjevega spomenika. Ob 17. uri se je v Trubarjevem gaju zbralo več kot 2000 Celjanov, gostov in mladine. *»Navzoče je pozdravil v imenu pripravljenega odbora za odkritje spomenika tov. Tine Orel. Moški pevski zbor SKUD Ivan Cankar je zapel v čast spominu Primoža Trubarja pesem, na kar je pisatelj tov. Fran Roš spregovoril o velikih zaslugah Primoža Trubarja za slovensko tiskano besedo«* (Savinjski vestnik, št. 19, leto 6, Celje, 16. 5. 1953, str. 1).

Spomenik je v varstvo prejel predsednik sveta za kulturo in prosveto Anton Aškerc. Za postavitev pa se je zahvalil tudi prof. Mirko Rupel v imenu odbora za proslavo štiristoletnice slovenske knjige.

Spomenik je delo priznanega kiparja Borisa Kalina. Prsni kip je odlit v bron in stoji na visokem podstavku iz zelenega marmorja. Kalin je poleg Trubarja izdelal tudi kip Splavarja, ki stoji pred Osrednjo knjižnico Celje. *»S Trubarjevim spomenikom naše mesto jasno in odločno manifestira živo pripadnost k slovenski kulturi! /.../ Mesto Celje je pridobilo likovni spomenik prvega reda. Mestna slika se je obogatila s plemenito umetnino, ki ne bo le puhli okras mesta, bronasto poprsje bodi živa priča naše kulturne zmogljivosti in njene bogate tradicije«* (Savinjski vestnik, št. 18, leto 6, Celje, 9. 5. 1953, str. 4).

Slika 35: Spomenik Primoža Trubarja
(Foto: Aljaž Brezovšček, 27. 2. 2017.)

3.1.12.2 Zanimivosti

Spomenik že s svojo lokacijo nakazuje povezanost Trubarja s cerkvijo. »Spet je bil verjetno Bonomo tisti, ki je svojemu tajniku – takrat je bil Trubar že njegov tajnik – oskrbel za izboljšanje gmotnih razmer beneficij sv. Maksimiljana. To je bilo leta 1540 ali že kaj prej, vsekakor pa ga je izgubil 1547. leta, ko se je sicer izognil zaporu, a izgubil vse premoženje in službe. V Celju Trubar ni redno živel, ampak je prihajal sem le urejat cerkvene zadeve. Z verskimi obredi itak ni bilo veliko dela, saj je bila služba božja le šestkrat letno. /.../ Mikavna domneva, povezana s Trubarjem in Celjem: da je namreč njegova prva žena Barbara bila hčerka celjskega lekarnarja Klause, pa je dokončno ovržena. Pavle Blaznik je ugotovil, da je šlo za Kranjčanko Barbaro Sitar. Pesnik Aškerc je tej domnevi še povsem zaupal v obsežni pesnitvi Primož Trubar (1906 – glej prilogo številka 2) in med Trubarjevimi poslušalci v lekarnarjevi hiši omenil kot najbolj zavzeto šestnajstletno »lepo Barbaro s črnimi očmi« (Obrazi, št. 1–2, leto 14, Celje, september 1986, str. 58).

3.2 Povezanost intelektualcev v prostoru in času

Anton Martin Slomšek in France Prešeren

Med študijem filozofije na liceju v Ljubljani je bil Anton Martin Slomšek sošolec Franceta Prešerna. Srečala sta se tudi leta 1832, ko je Prešeren v Celovcu opravljal odvetniški izpit in je obiskal Slomška. Takrat mu je poklonil tretji zvezek Čbelice s posvetilom in vanj dopisal sonet Apel in čevljar, ki ga je oblast prej cenzurirala. Pozneje sta se srečala vsaj še enkrat, ko se je Slomšek kot celovski spiritual ustavil v Ljubljani. Prešeren ga je videl v gledališču in povabil v gostilno, kjer je zapisal zabavljico na pravkar izdano Slomškovo Krščansko devištvo z naslovom Slomšku:

*»Ker stara para zlomek devištva preveč je vzela,
je mlajši njega Zlomšek predajat'ga začel.«*

(Prešeren 1952, 162)

Antona Martina Slomška je ta igra s priimkom prizadela, ker Prešeren s svojo svobodomiselnostjo, sproščenostjo in predrznostjo ni spoštoval imena. Takrat Slomšek Prešernu ni ničesar odvrnil, a odnos med njima se je poslabšal – nikoli več se nista videla.

Leta 1833 je Prešeren ostro ocenil prvo slovensko pesmarico, Pesme po Koroških ino Štajerskim znane, ki sta jo uredila Slomšek in Ahacel. Kritika je sto let pozneje zavrnil France Kidrič, češ da je bila zbirka namenjena navadnemu ljudstvu in prirejena za petje.

V času, ko je izhajala Kranjska čbelica, je Slomšek pisal v Ljubljano: *»Želim kmalu spet slišati kako pesem našega genialnega pesnika Prešerna /.../ Kaj počenja naš nadarjeni pesnik dr. Prešeren. Ali Čbelica ne bo več izšla?«* (Til 2012, 53).

Drug epigram, Tempora mutantur, je France Prešeren napisal 1846, ko je bil Slomšek posvečen v škofa.

*»Nekdáj je zlómek bil hudič, je zlómšek bil hudiček;
zdaj Zlómšek je postál na Štajerskem – škofiček!«*

(Prešeren 1952, 162)

Tudi v tem epigramu lahko zaznamo nespoštovanje do Slomška, morda zaradi Prešernove zavisti ob velikih nakladah Slomškovih knjig. Kljub vsemu je Slomšek Prešerna cenil in spoštoval.

Rudolf Maister in Anton Aškerc

Rudolf Maister je bil zunanji član ljubljanskega dijaškega literarnega društva Zadruga. S člani društva je ostal v stikih še pozneje, kar kažejo zapisi v njegovi spominski knjigi. V t. i. zlato knjigo so se v letih od 1906 do 1931 vpisovali pesniki, pisatelji, zgodovinarji, politiki in druge slavne osebnosti takratnega mariborskega in slovenskega javnega življenja. Anton Aškerc se je v Maistrovo spominsko knjigo vpisal leta 1907.

Rudolf Maister in Fran Roš

Čeprav Maistrovo bivanje v Celju ni trajalo niti deset mesecev, je bil v tem času mentor in urednik »Leposlovno-znanstvenih vaj Savinje«, ki so jih izdajali člani literarnega kluba Kondor, pri katerem so sodelovali Stanko Pečar, Srečko Puncer, Fran Roš, Arkadij Videmšek in Davorin Ravljen. Maistra so Fran Roš in drugi člani Kondorja obiskali najprej na njegovem prvem celjskem stanovanju v pritličju sedanje Gregorčičeve ulice 3, pozneje pa na Cankarjevi ulici 13, kamor se je preselil. Spoznali so tudi Maistrovo soprogo Marico ter sinova Boruta in Hrvoja. Rudolf Maister jim je pokazal tudi nekaj slik, ki so visele na stenah, in bogato knjižnico.

Aškercova korespondenca s sodobniki

Ohranjena so pisma, ki jih je Aškerc pisal Janezu Trdini, Franu Milčinskemu, Otonu Župančiču in drugim slovenskim intelektualcem tistega časa. Pisma z Milčinskim so prav zanimiv dokument za tedanje gledališko dogajanje v Ljubljani.

Pismo Franu Milčinskemu

Ljubljana, 11. XI. 1899

Blagorodni gospod!

Gospoda, dr. Zbašnik in Govekar sta me pregovorila, da bi jima čital svoj dramski poskus »Izmajlov«. Dal sem se pregovoriti ter bom čital j u t r i, v n e d e I j o, dopoldne v »Narodnem domu« (v neki dramatični (?) sobi ob 10 ih.

Ker ste dramaturg našega gledališča, Vas vabim, ako Vam je drago in ako utegnete, da pridete ob določeni uri.

Kakor sem rekel, bom čital samo v najožjem krogu, »entre nous«. Rad bi slišal pri tej priliki tudi Vašo sodbo o mojem poskusu.

Z vsem spoštovanjem udani

Aškerc

P. S.

Gospoda prof. Hubada jaz nisem obvestil, ker mislim, da se on kot intendant in glasbenik peča samo z operoj. Ne poznam dovolj razmer. Ali ga hočete povabiti Vi? (Novak 1957, 158)

Pisma Otonu Župančiču

V priloge sva vključila tudi odlomke iz pisem Antona Aškercu, ki jih je v Gradec pošiljal pesniku slovenske moderne Otonu Župančiču in ga spodbujal, naj mu pošlje pesmi za objavo v Ljubljanskem zvonu. Iz odlomkov je razvidno, da se je Aškerc zelo trudil za kakovostni izbor poezij. Hkrati izvemo, da se je ukvarjal tudi s Kettejevo literarno zapuščino in o tem poročal prijatelju v pismu. Prosil ga je, naj opomni Cankarja, da mu pošlje obljubljene novele.

Anton Aškerc in Primož Trubar

Med Aškercem in Trubarjem gre za posredno povezavo. Leta 1904 je bila natisnjena Aškerčeva zgodovinska epska pesnitev Primož Trubar. Spodbuda za nastanek pesnitve je bila bližajoča se štiristoletnica Trubarjevega rojstva. Pesnitev je sestavljena iz petnajstih delov in govori o Trubarjevem življenju in delu. Predstavljen je odnos med škofom Bonomo in Trubarjem. V ospredju je jesenski sejem, na katerem se sejmarji pogovarjajo o svojih duhovnikih, za katere nimajo dobre besede in zavidajo Celjanom Primoža Trubarja. Lekarnarjeva hči Barbara pozneje postane Trubarjeva žena. V nadaljevanju je v pesnitvi povzet Trubarjev pregon na tuje. Pesnik pojasni, da so Trubarju vzeli knjige, prijatelje in domovino, niso pa mu mogli vzeti vere, saj je tudi v pregnanstvu v maternem jeziku in za slovenski narod pisal knjige. Na koncu pesnik omenja Trubarjevo umiranje v nemškem Derendingenu. Ob njem sta sinova Primož in Felicijan ter hči Magdalena. Umirajoči še zadnjič govori svojim otrokom besede, ki jih je vse življenje govoril Slovencem (pesnitev je kot priloga nalogi).

3.3 Intervjuja

3.3.1 Intervju z Boženo Orožen

Božena Orožen je upokojena slovenistka in rusistka, publicistka ter raziskovalka na področju domoznanstva. Bila je gimnazijska profesorica slovenščine in ruščine, nato pa je nastopila službo v Osrednji knjižnici Celje kot vodja domoznanskega oddelka in na tem mestu ostala do upokojitve septembra 1991. Pripravila in vodila je tudi številne odmevne ekskurzije v slovenske in zamejske kraje, povezane s slovensko kulturno zgodovino. S celjskimi ljubiteljskimi igralci in recitatorji pripravlja recitatorske dogodke, posvečene jubilejem slovenskih in svetovnih književnikov. Neutrudno kulturno delavko je za njeno življenjsko delo celjska občina leta 2000 nagradila z zlatim celjskim grbom, leta 2014 pa je v akciji tednika Celjan prejela priznanje za življenjsko delo. Svoja slovstvena in kulturna spoznanja je objavila v Slovstvenih in kulturnozgodovinskih vodnikih po Sloveniji.

- 1. Glede na to, da ste veliko proučevali slovstveno in kulturno zgodovino na Slovenskem, naju zanima, ali ste pogosto svoje znanje podajali tudi skupinam vedoželjnežev po Celju?*

Teh vodenj je bilo kar nekaj in ob različnih priložnostih. Ko je bil leta 1999 v Celju Slovenski slavistični kongres, sem po mestu vodila tudi udeležence tega kongresa. Večkrat sem vodila tudi skupine Univerze za tretje življenjsko obdobje, danes pa to nalogo opravlja Majda Omahen Zlatolas. Menim, da bi bilo treba po Celju peljati srednješolce prvega letnika, da bi se bolje spoznali s krajem svojega šolanja.

- 2. Zakaj je pomembno, da dobro poznamo svoj kraj? Ali menite, da se Slovenci dovolj posvečamo poznavanju kraja, v katerem živimo?*

Mislím, da je tega znanja premalo. Če poznaš tisto, kar imaš, si lahko na to še močneje navezan. Včasih pa se pri nas pojavlja tudi občutek manjvrednosti. Menim, da ni prav, da je enaka ali podobna stvar v tujini večvredna kakor doma. Več kot veš, bolj se v to poglobljaš in ceniš, kar imaš. Prav ti razlogi so ključni, da želimo dobro poznati svoj kraj.

- 3. Kateri spomenik je v Celju velikokrat prezrt?*

Večje spomenike v središču mesta ljudje bolje poznajo, saj so na vidnejših mestih, tako da jih moramo opaziti. Večinoma pa pozabljajo ali preprosto ne vedo za spomenik Vatroslava Oblaka. Gre za nagrobnik, ki je na okoliškem pokopališču na Golovcu. Tam je v spomenik vzdán njegov relief, ki je delo Franca Bernekerja, sodobnika današnje moderne. Na pokopališču je odlitek, original pa je shranjen na Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine.

4. *Ali je včasih v mestu stalo še kakšno obeležje, ki ga danes ni več?*

Pred prvo svetovno vojno in nekje do začetka stare Jugoslavije je bila še spominska plošča nemškemu profesorju celjske gimnazije in pesniku Gabrielu Seidlu. Plošča je bila na hiši, kjer je stanoval, in sicer je to vogalna hiša med Stanetovo in Prešernovo ulico. Seidl je bil Prešernov sodobnik, sicer Nемеc, ampak ne nacionalist. Vse to se je zgodilo, še preden se je začelo ostro nasprotovanje med Slovenci in Nemci. Ker pa so Nemci predvsem na Štajerskem imeli negativen vpliv, so po propadu Avstro-Ogrske in ustanovitvi stare Jugoslavije to spominsko ploščo odstranili. Slišala pa sem, da bodo letos v Osrednji knjižnici Celje pripravili razstavo o njegovem življenju in delu.

5. *Literarna obeležja v Celju zelo dobro poznate. Koliko obeležij ima Vladimir Levstik?*

Spominska plošča Vladimirja Levstika je na Pleteršnikovi ulici, kjer je stanoval. Njegov nagrobnik pa je na Mestnem pokopališču Celje, kjer je tudi njegov relief v obliki medalje, delo kiparja Vladimirja Štovička. V Osrednji knjižnici Celje je Levstikova dvorana, pred katero je v slikah in besedi predstavljeno njegovo življenje in delo. Preden je bila knjižnica obnovljena, je bil v tretjem nadstropju rezerviran prostor za Vladimirja Levstika. Iz njegovega stanovanja je knjižnica dobila njegovo dnevno sobo in jo postavila po vzoru prvotne postavitve, za kar je poskrbel Vlado Novak. V času mojega službovanja v knjižnici je ta soba še obstajala. Spomnim se slike njegove mame, knjižne omare in pisalne mize, na kateri so bile njegove knjige, med njimi tudi Slovenski pravopis, ki ga je pri prevajanju vedno uporabljal. Tam je bil tudi doprski kip, ki pa danes ni na javnem mestu, ampak po vsej verjetnosti v kakšni pisarni v knjižnici.

6. *Ali ste kdaj prisostvovali slavnostnemu odkritju spomenika ali spominske plošče v Celju v čast literatom? Kateri tovrstni dogodek se vam je najbolj vtisnil v spomin in zakaj?*

Udeležila sem se slovesnosti, ko so ob doprskem kipu Antona Aškerc na Vodnikovi ulici, nasproti III. osnovne šole, odkrili spominsko ploščo Alfredu Jensenu, švedskemu slavistu in publicistu ter velikemu prijatelju tega slovenskega pesnika. Na ta način so obeležili bogato kulturno sodelovanje med Slovenci in Švedsi. Za kulturni program so poskrbeli učenci III. osnovne šole, takratni ravnatelj Janez Domitrovič pa je obljubil, da bodo skrbeli za obe obeležji in utrdili sodelovanje med mladimi obeh držav.

7. *Kateri literat si po vašem mnenju še zasluži spomenik/spominsko ploščo v Celju? Zakaj?*

Celje sta od literatov pomembno zaznamovala Anton Novačan in Vladimir Levstik, zato si zaslužita spomenik na javnem mestu. Prav tako predlagam spomenik v počastitev Milošu Mikelnu, ker je bil pisatelj, novinar in režiser – gledališčnik. Obiskoval je gimnazijo v Celju, vendar je maturiral v Ljubljani. Vsekakor je pomembno zaznamoval slovenski kulturni prostor. V celjsko preteklost je postavljen del romana Veliki voz, o svoji celjski mladosti pa govori v spominih Mesto ob Savinji.

Tudi Fran Roš bi si zaslužil spomenik v mestu, obiskoval je celjsko gimnazijo in pisal o celjskih dijakih v Zvesti četi.

Pri tem vprašanju moram odgovoriti malo širše, saj si obeležje zasluži še kdo, ki pa ni literat, npr. Vlado Novak, publicist, literarni zgodovinar, ustanovitelj celjske knjižnice, domoznanskega oddelka ... Menim, da bi moral imeti spominsko ploščo na knjižnici. Na III. osnovni šoli bi lahko razmislili o plošči v spomin Josipu Brinarju, učitelju in mladinskemu pisatelju. Na Glasbeni šoli Celje pa predlagam spominske plošče pomembnejših glasbenikov: Anton Švab, Karel Sancin, Ciril Pregelj in Egon Kunej.

8. Kakšen je Vaš življenjski moto?

Življenjskega mota nimam, sem pa vedno skušala živeti v skladju z drugimi in tako, da si ne bi mogla kdaj česa očitati za nazaj. Vsak človek mora na neki način izoblikovati samega sebe in tako osmisliti svoje življenje.

Slika 36: Intervju z gospo Boženo Orožen (Foto: Aljaž Brezovšček, 18. 1. 2017.)

3.3.2 Intervju z dr. Antonom Šepetavcem

Anton Šepetavc, profesor slovenščine in francoščine, doktor literarnih znanosti ter že skoraj deset let ravnatelj I. gimnazije v Celju, je prava zakladnica zanimivih in bogatih literarnih zgodb. Veliko je preučeval nekdanje ugledne gimnazijce in literate ter objavljial razprave o njih. Ponosen je na znamenite gimnazijce in Celjane ter na gimnazijo, ki resnično ima dušo, saj ohranja toplino in domačnost ter izvornost in drugačnost. Leta 2014 je prejel državno nagrado za življenjsko delo v vzgoji in izobraževanju. To nagrado vsako leto prejmejo vidni posamezniki in ustanove, ki pustijo poseben pečat.

- 1. *I. gimnaziji ste zvesti že več kot štirideset let: najprej ste bili njen dijak, nato profesor in zadnjih deset let tudi ravnatelj. Ali se je način poučevanja književnosti v tem času kaj spremenil? Če ste odgovorili pritrdilno, Vas prosiva, da odgovor utemeljite.***

Če mislita na splošno, je odgovor pritrdilen. V mojih gimnazijskih letih – to je sicer moja subjektivna ocena, ki pa bi jo zagotovo znali potrditi tudi številni drugi nekdanji gimnazijci – je bila »stalna pripravljenost« za dijake samoumevno pravilo, dogovornega ocenjevanja ni bilo, opravičevanja tudi ne, kriteriji pri ocenjevanju pa so bili večinoma višji kot danes in pogosto neprizanesljivi. Znaš, ne znaš ... Veliko je bilo učenja na pamet, kar pa – ko pogledam z današnjega vidika – ni nujno vedno slabo. Tako smo se naučili koncentracije pri učenju, marsikatero pesem še danes znamo na pamet, pri odgovarjanju pa smo mimogrede vadili retoriko. Po navadi je profesor zastavil zgolj eno vprašanje v stilu: »Pripoveduj mi o realizmu na Slovenskem.« Ali pa na primer: »Življenje in delo Valentina Vodnika.« Široka vprašanja, a ne? Ogromno se da povedati – če znaš. Šolske naloge pa so bile poglavje zase. To niso bili kakšni prosti spisi, ampak nekaj takšnega kot današnji maturitetni eseji. Znati je bilo treba razmišljati. Pri pravopisu pa ni bilo popusta. Če je kdo naredil kakšno hudo pravopisno napako (npr. slovensci), je dobil brez nadaljnjega komentarja enko. Ne glede na to, kar je napisal. Sicer pa bi rekel še tole: ni bilo pri vseh enako, tudi danes ni. Učitelji smo samo ljudje, ljudje pa smo si različni. Mene je učil znameniti profesor Martin Silvester, ki je bil znan po ogromnem znanju, a tudi po strogosti.

- 2. *Kot dolgoletni profesor slovenščine imate veliko izkušenj s poučevanjem literature. Ali imate kakšno posebno metodo, kako dijake motivirati za razširjanje literarnega obzorja?***

Vsaka knjiga je zanimiva in dobra, če le ni dolgočasna. Enako je s poukom. Učenci morajo učitelja čutiti, prepoznati morajo njegovo energijo, njegovo iskrenost, njegovo zanimanje, njegovo navdušenje. Dober učitelj zna razložiti, boljši zna pritegniti, najboljši pa zna tudi navdušiti. Če si učitelj pridobi zaupanje in spoštovanje učencev, je to najboljša motivacija za učenje. Česarkoli, tudi književnosti.

- 3. *V Celju je kar nekaj spominskih obeležij v čast literatom. Ali menite, da dijaki vedo zanje in poznajo ključne podatke o dejavnosti teh književnikov v knežjem mestu?***

Nekateri gotovo vedo za tega ali onega. Na splošno pa mislim, da bi lahko vedeli več. Vendar bi tudi v šoli morali »domačim avtorjem« posvetiti bistveno več pozornosti. Od kod naj vedo, če jih nihče ne opozori, če jim nihče organizirano ne pokaže teh spominskih obeležij ali nihče ne pove kakšne zanimive zgodbe o Almi Karlin, Antonu Novačanu, Kajuhu, Aškercu, Kmeclu?

4. *Ali ste kdaj prisostvovali slavnostnemu odkritju spomenika ali spominske plošče v Celju v čast literatom? Kateri tovrstni dogodek se Vam je najbolj vtisnil v spomin in zakaj?*

Bil sem vsaj pri dveh. Prvič, ko smo na poslopju nekdanje gimnazijske stavbe ob cerkvi sv. Danijela odkrili ploščo v spomin na škofa, pesnika in narodnega buditelja Antona Martina Slomška in genialnega jezikoslovca Vatroslava Oblaka, dva naša bivša dijaka iz 19. stoletja. Drugič pa pred nekaj leti, ko smo na mojo pobudo na pročelje sedanje gimnazijske stavbe namestili ploščo v spomin na generala in pesnika Rudolfa Maistra, ki je v naši šoli tik pred začetkom prve svetovne vojne vodil literarni krožek, iz katerega so izšli tudi Fran Roš, Franjo Malgaj in Srečko Puncer.

5. *Mnogo literatov, ki imajo v Celju obeležje, je obiskovalo našo gimnazijo. Kakšno vlogo je odigrala v njihovem življenju oziroma kakšen pečat so pustili na naši šoli?*

Kdor je vstopil v gimnazijo, je gimnazija vstopila vanj. Za vedno. Neizbrisno. Šola je nedvomno oblikovala te ljudi, v marsičem so prav zaradi te šole postali ustvarjalni in prodorni literati z izvirnimi idejami in stili. Seveda pa so po logični poti (življenje je krog) tudi sami v tej šoli zapustili veliko sebe. Kajuh, recimo, je prerasel v sinonim za našo gimnazijo.

6. *Z nekdanjimi literati, ki so v preteklosti obiskovali I. gimnazijo v Celju in so jim Celjani posvetili spominsko obeležje, ste se tudi sami veliko ukvarjali: proučevali ste njihovo življenje in delo ali bili mentor dijakom raziskovalcem. Kateri od teh književnikov Vas je najbolj navdušil in zakaj?*

Odkrito priznam, da sem bolj ali manj navdušen nad vsemi. Vsi so nekaj posebnega že zato, ker so naši – celjski, gimnazijski. Študijsko sem se največ ukvarjal z Antonom Novačanom in Vladimirjem Levstikom, bil pa sem menda tudi sploh prvi, ki je mesto ob Savinji pred 30 leti opomnil, da je Prešernov pesniški rival Jovan Vesel - Koseski bil celjski gimnazijec. Stilno, z iskrivostjo, življenjskostjo in miselno pronicljivostjo me še vedno navdušuje Matjaž Kmecl, ki ga tudi osebno poznam in zelo spoštujem. Bil je tudi moj univerzitetni profesor in mentor pri magisteriju.

7. *Kaj menite o ideji učne poti, ki bi učence/dijake in vse vedoželjne ljudi poučila o spomenikih in spominskih ploščah literatov v Celju?*

Gre za odlično, izvirno idejo, ki jo podpiram z vsemi štirimi, zanimivo tudi z vidika turizma. Turizem se danes dela z zgodbami. V Celju jih imamo veliko, a jih žal ne znamo »prodati«.

8. Iz zaupnih virov vea, da literarno znanje dijakom posredujete s pripovedovanjem zanimivih zgodb ali anekdot iz življenja književnikov. Ali bi nama zaupali kakšno o književnikih, ki so vključeni v najino raziskavo?

Ah, teh anekdot je pa res veliko. A naj povem, da niti Anton Novačan niti Vladimir Levstik niti Kajuh celjske gimnazije niso končali. Novačan jo je od doma popihal na Hrvaško, gimnazijo obiskoval v Karlovcu in Varaždinu, doktoriral pa v Pragi. Levstika je nasilni oče zaradi dveh enk (padel je v 7. razredu, današnjem 3. letniku) nagnal od doma, pobegnil je v Ljubljano, se tam vpisal na realko, a se na mrtvo skregal s profesorjem matematike in demonstrativno vrgel kredo ob tla. Bil je genialno jezikovno nadarjen, čez par let je odpotoval v Pariz, še danes velja za enega najboljših slovenskih prevajalcev iz francoščine in ruščine. Kajuha so iz političnih razlogov vrgli iz naše gimnazije, šolanje pa je nadaljeval v Mariboru. Poglejte, pa se še kar hvalimo z njim ...

9. Kateri literat si po Vašem mnenju še zasluži spomenik/spominsko ploščo v Celju? Zakaj?

Prepričan sem, da bi v Celju moral biti kakšen spomenik generalu in pesniku Maistru. Če ne bi bilo Maistra, bi mi danes verjetno živeli v Avstriji in z nemščino za vratom. Osebnost bi si želel tudi, da bi se na neki način oddolžili Novačanu in Levstiku. Bila sta namreč veliko pomembnejša literata, kot se danes komu zdi. Žal sta – tako kot Aškerc in še marsikdo od Štajercev – postala žrtev ozkogleda kranjskocentristične literarne zgodovine.

10. Ali tudi Vi kdaj spontano, za svojo dušo, zapišete kakšne verze ali zgodbo?

Seveda jih. Sem jih in jih še vedno. Nekateri pravijo, da niti nisem tako zanič. Jaz pa se ob kakšni pohvali v mislih vedno zahvalim svoji že zdavnaj pokojni mami in njenemu literarnemu talentu, ki ga je nekaj malega prenesla tudi name. Bila je preprosta kmečka ženska, a neverjetno spretna v izražanju in bogata v mislih in besedah.

Slika 37: Dr. Anton Šepetavc

(<https://kajuh-press.splet.arnes.si/intervjuji/dr-anton-sepetavc/>, dostop 7. 3. 2017.)

3.4 Analiza ankete in predstavitev rezultatov

Najin raziskovalni del naloge je temeljil tudi na anketnem vprašalniku, s katerim sva lahko potrdila ali ovrgla postavljene hipoteze. Anketo sva izvedla januarja 2017. Razdelila sva 200 anket, od katerih je bilo za nadaljnjo obdelavo ustreznih 178. Vzorec je reprezentativen, vanj pa sva vključila učence, dijake različnih izobraževalnih smeri, učitelje slovenščine in druge učitelje ter starejše ljudi. Anketirala sva Celjane, dijake in profesorje, ki se iz okoliških krajev vozijo v Celje, in manjši vzorec prebivalcev iz nekaterih bližnjih krajev (Slovenske Konjice, Rogaška Slatina, Žalec, Šentjur ...), ki niso vsakodnevno povezani z migracijo v Celje.

Pri raziskovanju sva uporabila kvantitativno raziskovalno metodo. Vprašalnik je sestavljen iz petih vprašanj. Dve vprašanji sta bili zaprtega tipa in dve odprtega tipa, eno vprašanje pa je bilo kombinirano; anketiranci so obkroževali pravilne rešitve in hkrati dopisovali vsebinske odgovore.

178 oseb je anketo ustrezno rešilo, od tega 45 moških, kar znaša 25,3 %, in 133 žensk, kar znaša 74,7 %. Podatek, da je anketo reševalo več ženskih oseb, ni presenetljiv, saj med pedagoškimi delavci prevladujejo učiteljice, prav tako pa je v gimnazijskih oddelkih navadno več deklet kot fantov.

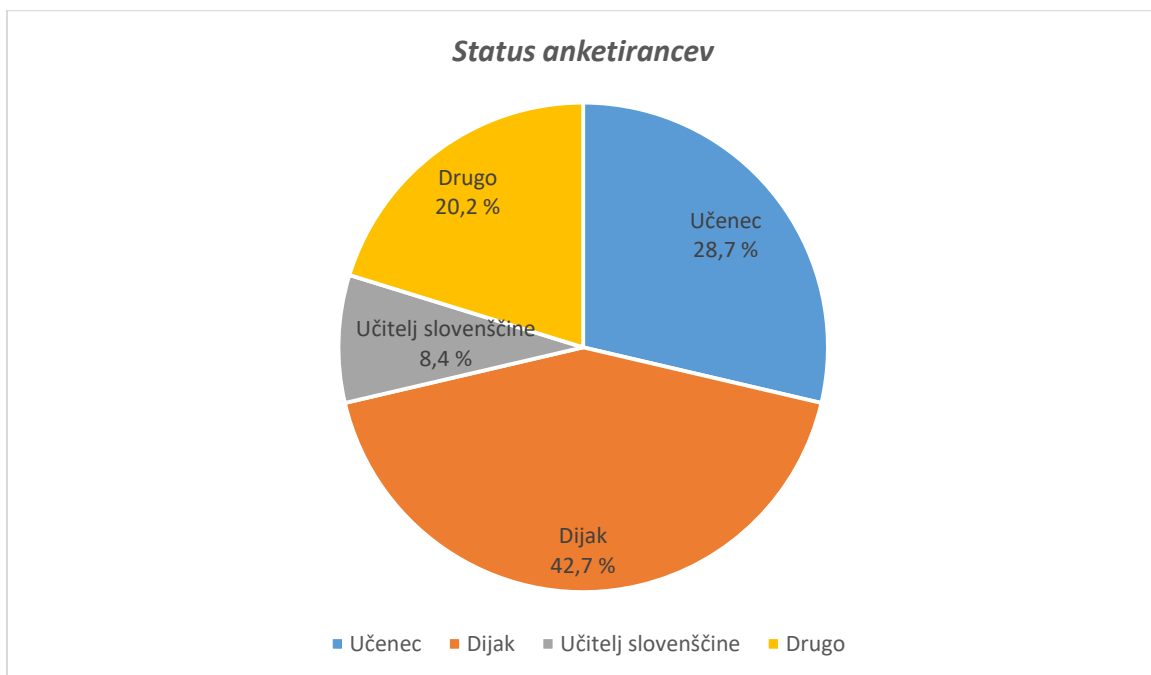

Diagram 1: Status anketirancev

Zgornji diagram prikazuje status anketirancev, ki se v veliki meri ujema tudi s starostno skupino. Učencev je 51 in zavzemajo 28,7 %. Predstavljajo starostno skupino do 14 let, z izjemo nekaterih, ki so stari že 15. Dijakov je 76 in zavzemajo 42,7 %. Prestavljajo starostno skupino od 15 do 19 let. Učiteljev slovenščine je 15 in zavzemajo 8,4 % raziskovanega vzorca. Drugih pa je 36 in zavzemajo 20,2 % vseh anketiranih. Vsi učitelji slovenščine in drugi spadajo v starostno skupino nad 19 let. Čeprav je razpon zadnje starostne skupine velik, je ne bova razbijala na manjše enote. Lahko bi dodala prelomnico 60 let, vendar ima višjo starost le šest anketirancev.

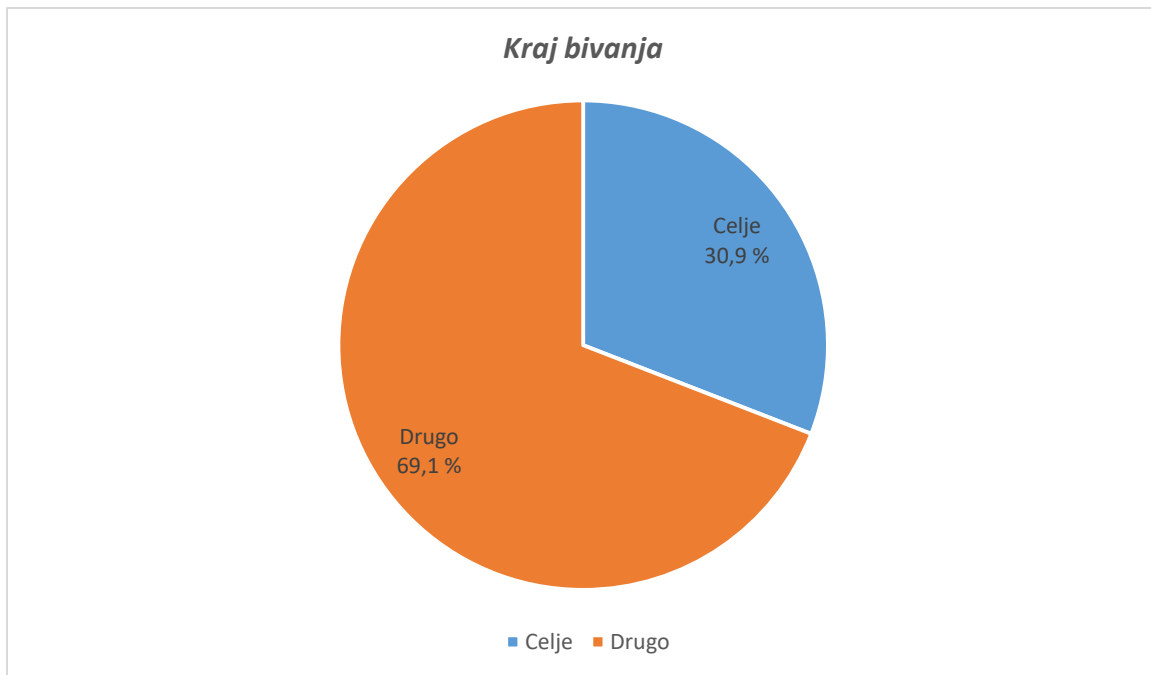

Diagram 2: Kraj bivanja anketirancev

Diagram prikazuje kraj bivanja anketirancev, ki ga bova v nadaljevanju tudi povezala z rezultati anket. V Celju biva 55 anketirancev, kar predstavlja 30,9 %. 123 anketirancev pa je navedlo drugi kraj bivanja, kar predstavlja 69,1 % celotnega raziskovanega vzorca.

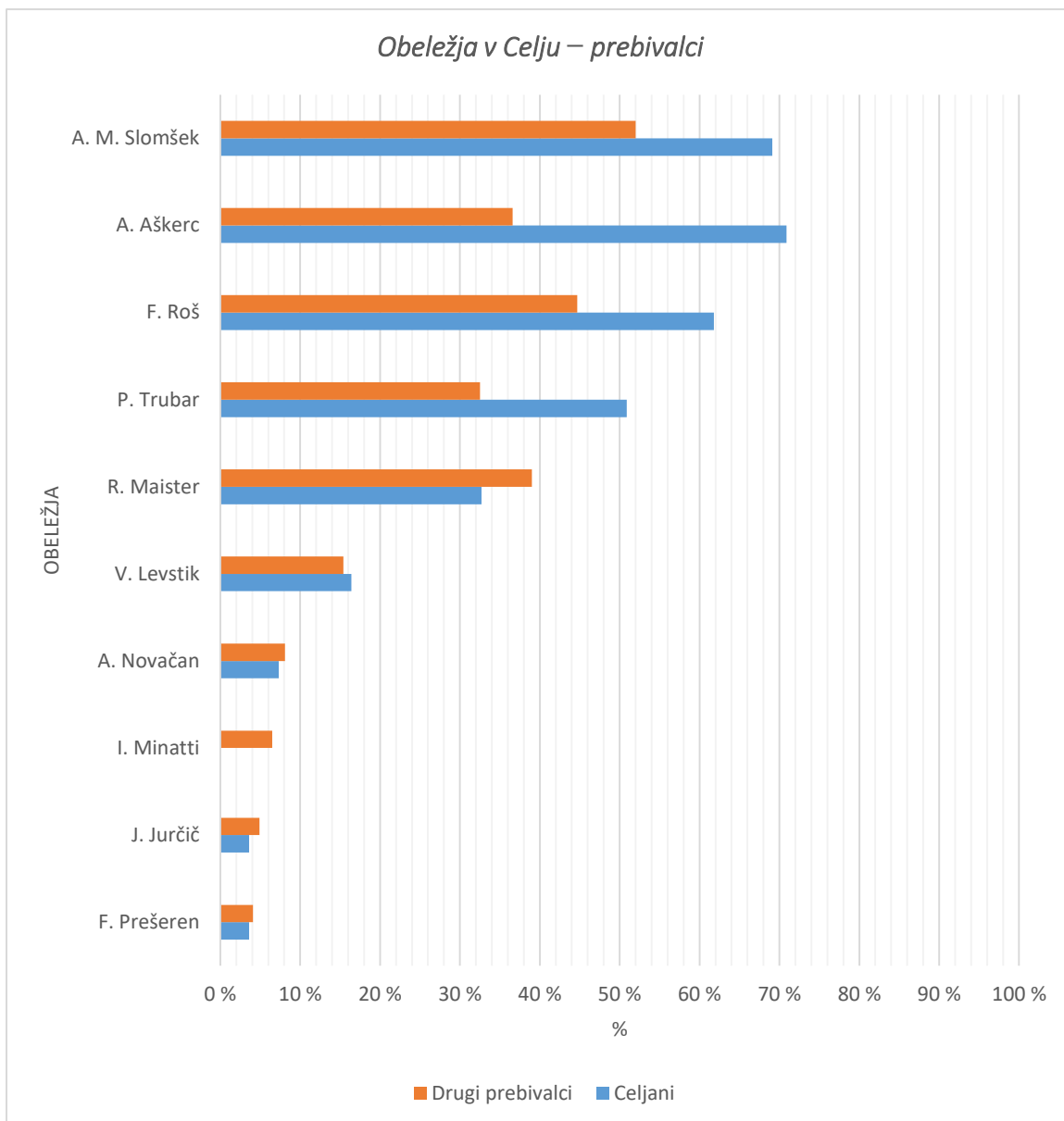

Diagram 3: Obeležja v Celju – prebivalci

Anketiranci so morali obkrožiti literate, za katere menijo, da imajo postavljeno obeležje v Celju. Na voljo so imeli deset odgovorov, med katerimi so bili trije napačni. V Celju ni bilo nikoli obeležij Ivana Minattija, Josipa Jurčiča in Franceta Prešerna. Kot je razvidno iz diagrama, je bil najboljšo rešljiv Anton Martin Slomšek. Obkrožilo ga je 69,1 % Celjanov in 52 % drugih prebivalcev. Najslabše rešljiva sta bila Vladimir Levstik in Anton Novačan, saj njuna spomenika trenutno nista postavljena na javnem prostoru. Antona Novačana je obkrožilo le 7,3 % Celjanov.

SKLEP

Hipoteza 1:

Celjani bolje poznajo literarna obeležja kot drugi anketiranci.

Ugotovila sva, da anketiranci v večini ne poznajo natančnih lokacij literarnih obeležij v Celju, saj na to vprašanje nisva dobila veliko odgovorov. Dejstvo pa je, da so Celjani bolje reševali podatke o lokaciji spomenikov, kar je razumljivo, saj mesto poznajo natančneje kot prebivalci okoliških krajev. Na splošno so imeli Celjani boljše rezultate, vendar izstopata dve izjemi, ki sta naju presenetili, in sicer prebivalci okoliških krajev so podali več pravih odgovorov pri Rudolfu Maistru in Antonu Novačanu.

Hipoteza 1 je delno potrjena.

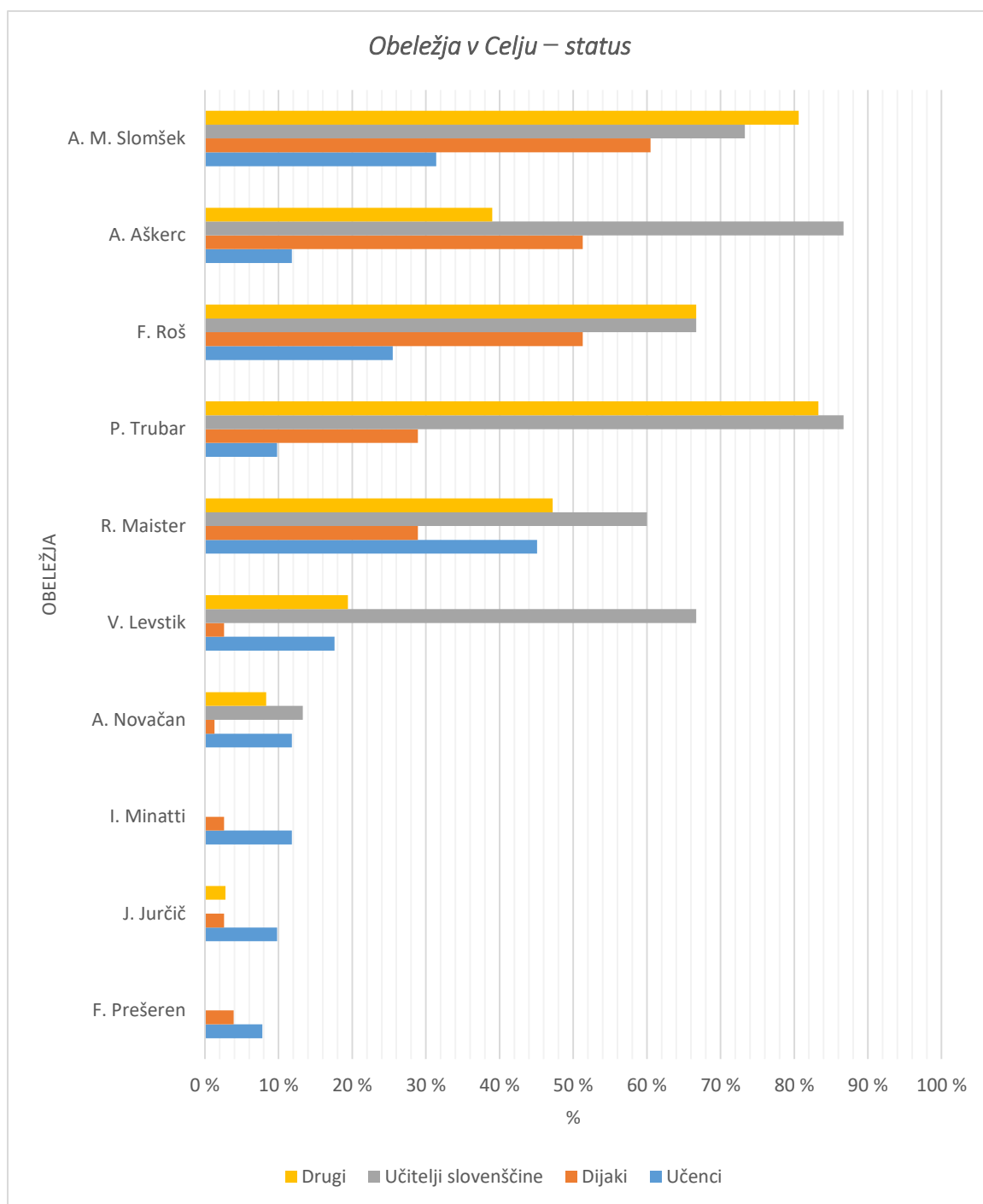

Diagram 4: Obeležja v Celju – status

Če isto vprašanje obravnavava še s stališča statusa anketirancev, ugotavljava, da izstopajo učitelji slovenščine, ki so najboljše odgovorili na vprašanje. Učenci so povsod odgovarjali najslabše, razen pri Rudolfu Maistru in Vladimirju Levstiku, kjer so odgovorili boljše kot dijaki, in pri Novačanu, kjer so odgovorili boljše kot dijaki in drugi. Učitelji slovenščine so s 86,7 % najboljše rešili tako Trubarja kot Aškerca. Vprašanje o Novačanu so najslabše reševali dijaki, in sicer jih je pravilno odgovorilo le 1,3 %.

SKLEP

Hipoteza 2:

Učitelji slovenščine bolje poznajo literarna obeležja v Celju kot dijaki.

Iz grafa je razvidno, da so učitelji slovenščine odgovarjali pravilneje kot učenci in dijaki, s čimer lahko potrdiva hipotezo številka 2.

Hipoteza 2 je potrjena.

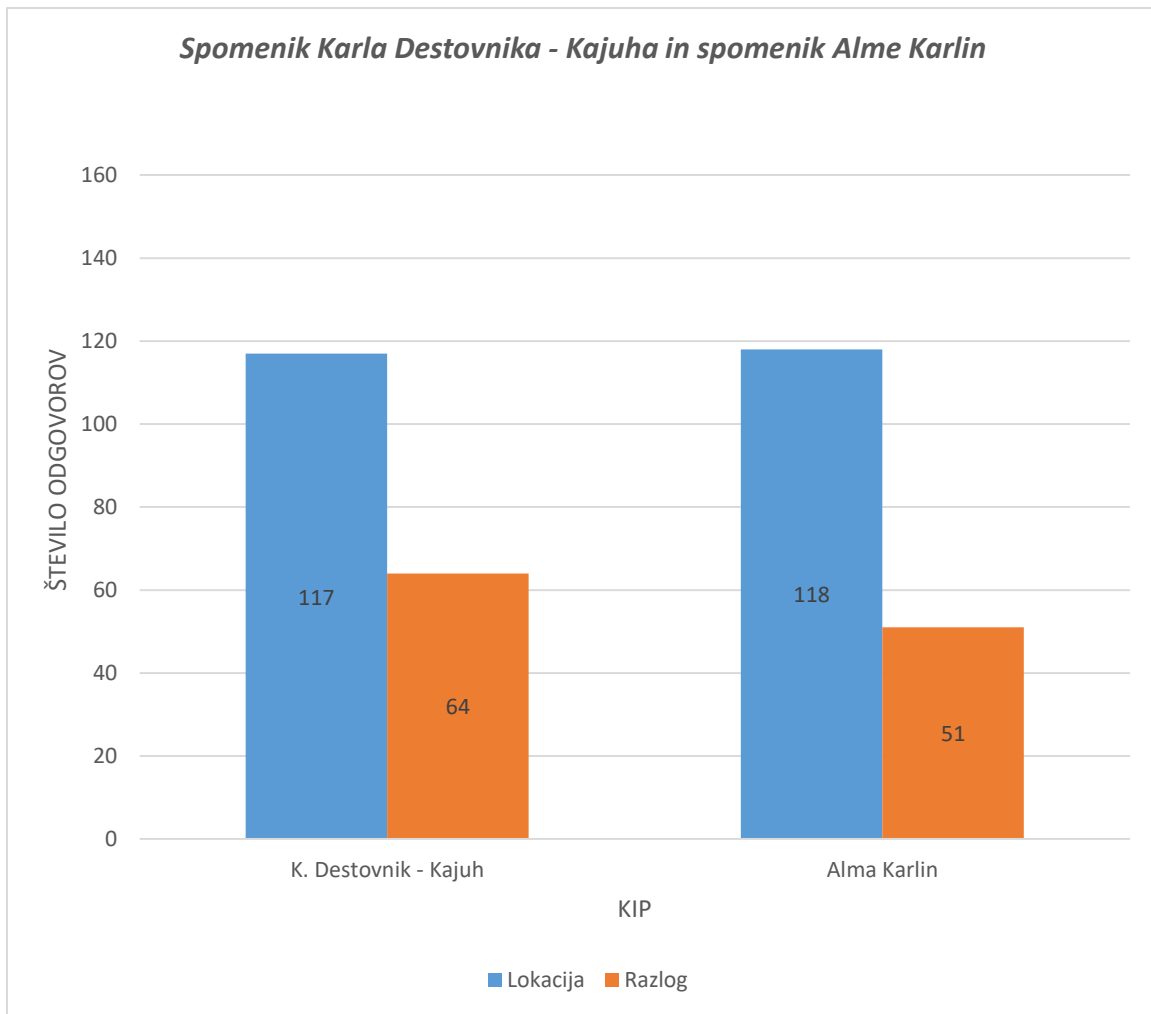

Diagram 5: Spomenik Karla Destovnika - Kajuha in spomenik Alme Karlin

Zgornji diagram prikazuje, kako so anketiranci odgovarjali na drugo vprašanje. Lokacijo Kajuhevega spomenika je vedelo 117 anketirancev, kar je 65,7 %. Lokacijo spomenika Alme Karlin pa je vedelo 118 anketirancev ali 66,3 % vseh vprašanih. Razlika je minimalna. Nekoliko večje razlike se pokažejo pri razlogih za postavitve kipa na dano mesto. Odgovor, ki se je večkrat pojavil, vendar ga nisva upoštevala, je, da je kip Alme Karlin postavljen na Krekovem trgu, ker je živel v bližini.

SKLEP

Hipoteza 3:

Anketiranci bolje poznajo kip Alme Karlin kot kip Karla Destovnika - Kajuha.

Zaradi zelo podobnih rezultatov hipoteze 3 ne moreva niti potrditi niti ovreči.

Hipoteza 3 ni ovržena in ne potrjena.

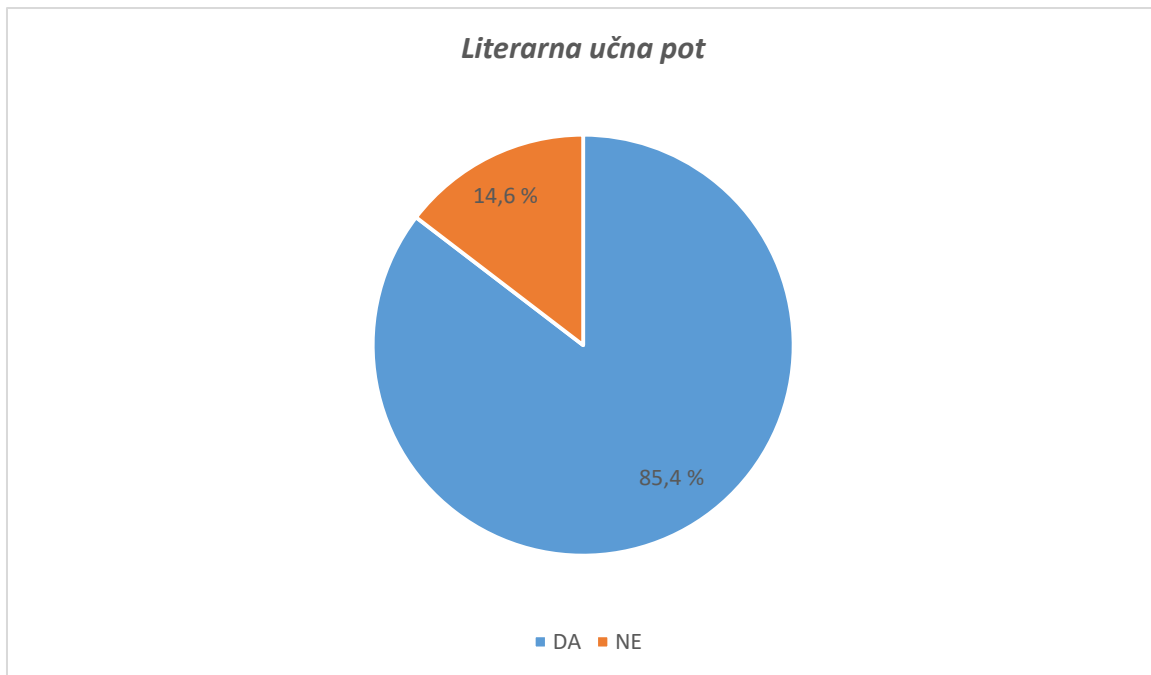

Diagram 6: Literarna učna pot

Zgornji diagram prikazuje, da se večina anketirancev strinja z literarno učno potjo, ki bi jo zasnovali po Celju in bi zajemala spominska obeležja. Tak rezultat sva tudi pričakovala. Le 14,6 % anketirancev si ne želi literarne učne poti. Poudariti morava, da se z učno potjo ne strinja le manjši odstotek dijakov in učencev, vsi starejši pa so podprli to misel.

SKLEP

Hipoteza 4:

Večina anketirancev podpira idejo literarne učne poti po Celju.

To hipotezo lahko potrdiva brez pomislekov, saj je z *DA* odgovorilo kar 85,4 % anketirancev, kar prikazuje tudi diagram 6.

Hipoteza 4 je potrjena.

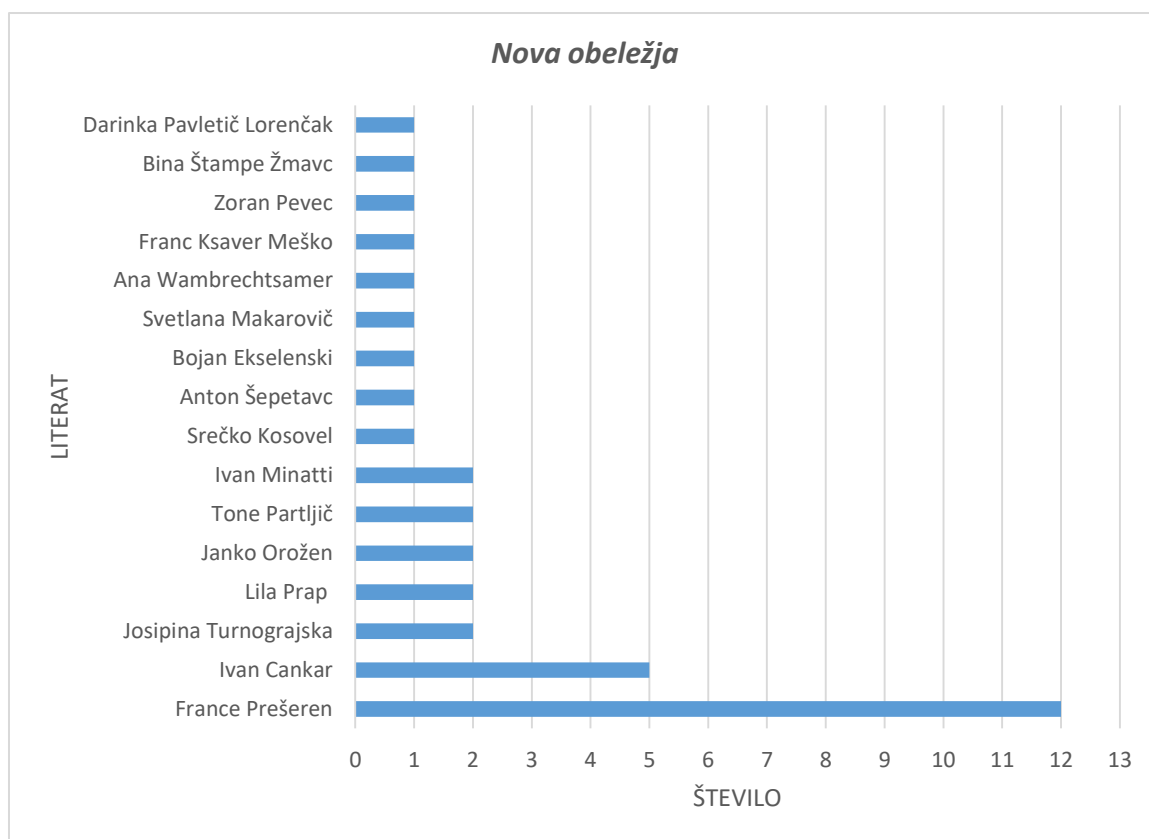

Diagram 7: Nova obeležja

Anketirance sva tudi vprašala, ali si še kateri literat po njihovem mnenju zasluži obeležje v Celju. Najpogostejši odgovor je bil, da bi obeležje morali postaviti Francetu Prešernu, saj je avtor slovenske himne in tudi naš največji pesnik. Tako je menilo kar dvanajst anketirancev. Sledi Ivan Cankar, ki ga je izbralo pet vprašanih z utemeljitvijo, da si spomenik zasluži, ker je največji slovenski pisatelj. Vsi v zgornjem grafu navedeni pa so bili enkrat ali dvakrat zapisani, vendar nekateri brez utemeljitev. Nekaj anketirancev je predlagalo tudi postavitev obeležja Primožu Trubarju in Antonu Aškercu, vendar teh odgovorov nisva upoštevala, saj že imata postavljena spomenika.

Drugi utemeljeni odgovori so še bili:

- *»Franc Ksaver Meško, slovenski pesnik, po njem se sicer imenuje Meškov studenec, je pa napisal dosti simpatičnih pesmic in je dokaj neznan.«*
- *»Ana Wambrechtsamer, ker je pisala o celjskih grofih.«*
- *»Morda Janko Orožen, ker je častni meščan Celja.«*
- *»Josipina Turnograjska, ker je prva slovenska pisateljica in pesnica.«*
- *»Ivan Minatti, saj je bil nekaj posebnega.«*
- *»Tone Partljič, saj je eden najboljših in najbolj ustvarjalnih pisateljev; napisal je veliko knjig in dramskih iger, ki se zdijo zanimive tudi širši množici ljudi.«*
- *»Zoran Pevec, Bina Štampe Žmavc, Lila Prap – pomembno zaznamujejo slovenski kulturni prostor.«*

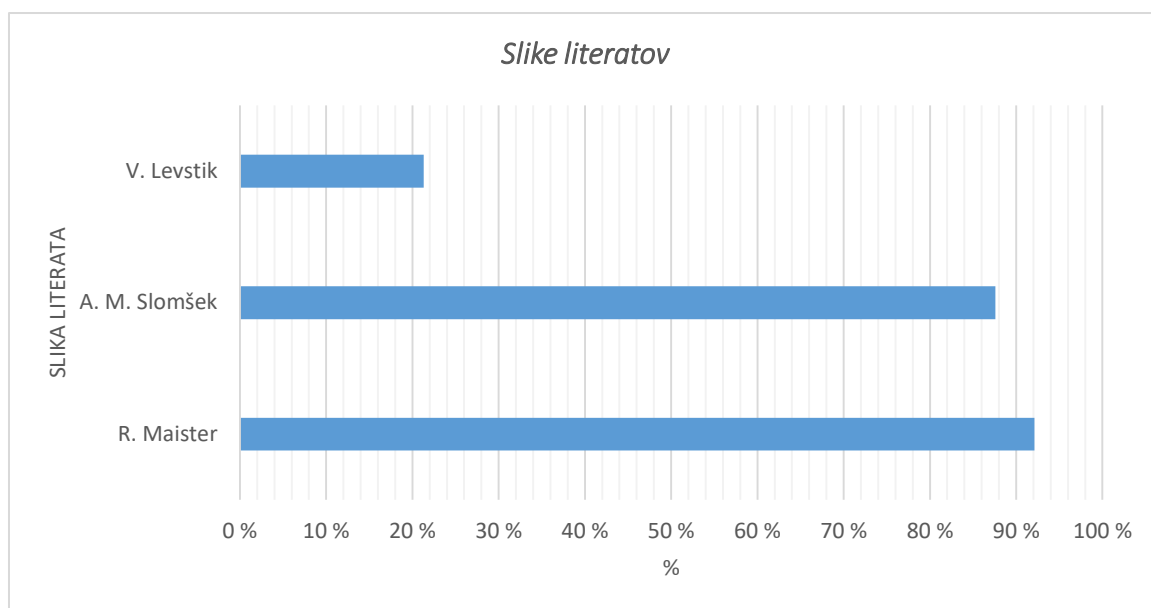

Diagram 8: Slike literatov

Anketiranci so morali pri zadnjem vprašanju prepoznati osebe na slikah. Za prepoznavanje sva izbrala Rudolfa Maistra, Antona Martina Slomška in Vladimirja Levstika. Največkrat je bil prepoznan Rudolf Maister, saj je zanj pravilno odgovorilo kar 92,1 % vseh vprašanih. Nekoliko slabše, s 87,6 %, je bil prepoznan Anton Martin Slomšek. Najslabše so prepoznali Vladimirja Levstika – prepoznalo ga je le 38 anketiranih, kar predstavlja 21,3 % celotnega vzorca.

SKLEP

Hipoteza 5:

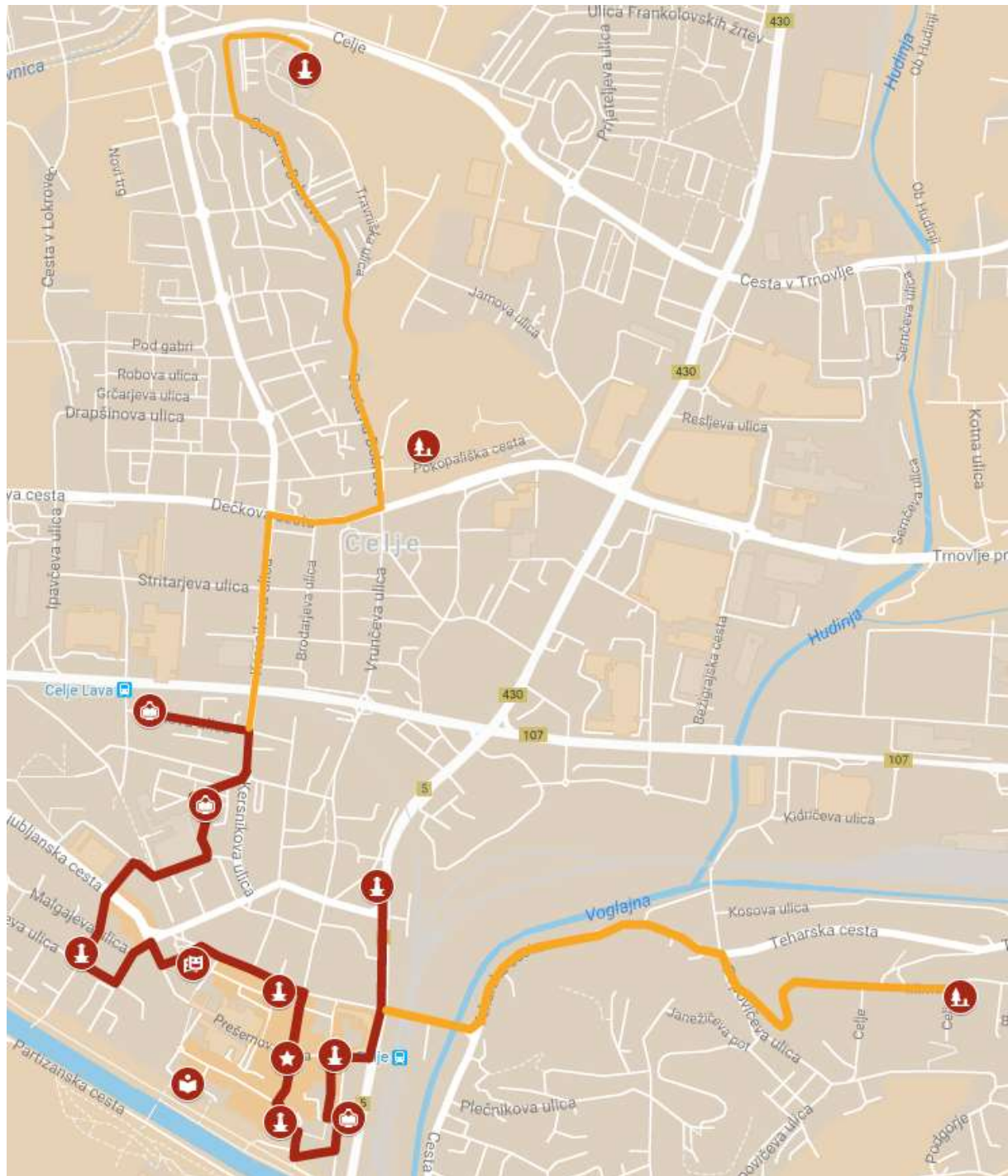
Manj kot polovica anketiranih prepozna sliko Vladimirja Levstika.

Za Rudolfa Maistra in Antona Martina Slomška sva bila prepričana, da ju bo večina anketirancev prepoznalo že zaradi oblačil, ki zaznamujejo njun stan. Vedela pa sva, da bodo vprašani imeli največ težav s prepoznavanjem Vladimirja Levstika. Pričakovano sta bila najboljše rešljiva Maister in Slomšek, katerih slike se večkrat pojavljajo v učbenikih, na spletu in v drugih medijih. Najslabše je bil rešljivi Vladimir Levstik. Njegovo sliko so zamenjevali s Franom Rošem. Glede na odgovore lahko hipotezo potrdiva.

Hipoteza 5 je potrjena.

3.5 Literarna učna pot

Predvidena krajša verzija literarne poti po mestu Celje je dolga tri kilometre in bi trajala dobro uro. V primeru vodenja z izkušenim vodičem, ki bi poleg zapisa na zloženki povedal še več zanimivosti, pa tudi do dve uri.

Slika 38: Literarna učna pot

(<https://drive.google.com/open?id=1RY0yDBampGJbk0LzbRgO3fE7FvO&usp=sharing>, dostop 11. 3. 2017.)

Literarna učna pot se začne pri spomeniku literata, ki velja za utemeljitelja slovenskega jezika in pisave. Primož Trubar je v Celju preživel le malo časa. Spomenik stoji zraven cerkev sv.

Maksimiljana. Trubarju jo je v upravljanje podaril škof Bonomo. Od nje je dobival redne dohodke, a jo je redko obiskoval. Celjani so se mu z doprsnim kipom, ki je delo kiparja Borisa Kalina, poklonili šele leta 1953. To je ena najboljših Trubarjevih upodobitev.

Pot nas vodi po Aškerčevi ulici, kjer na vogalu s Cankarjevo ulico stoji hiša, v kateri je prebival Rudolf Maister (današnja Cankarjeva ulica 13). Leta 1913 je postal poveljnik v Celju, rad je zahajal med slovenske izobražence v Narodni dom, družil se je z gimnazijci in bil mentor njihovega literarnega kluba Kondor. Med člani je bil tudi Fran Roš.

Ko se odpravimo naprej proti železniški postaji in zavijemo desno na Krekov trg, nas pričaka podoba Alme Karlin, s hrbtom obrnjenim proti nam. Velja za svetovno popotnico, ki je že pri osemnajstih prepotovala velik del Evrope, pozneje pa tudi Južno in Srednjo Ameriko, Japonsko, Kitajsko, Avstralijo, Fidži in številna druga otočja. Poleg potopisov je napisala tudi novele o Kitajski, Indoneziji in Južnem morju. Velik del besedil je ostal neobjavljen vse do danes. Slovesno odkritje kipa je bilo leta 2010 ob 60. obletnici njene smrti. Na ženino pobudo ga je izdelal akademski kipar in slikar Vasilije Četković - Vasko. Alma Karlin je upodobljena v naravni velikosti, obrnjena proti mestu – vrača se domov.

Če nadaljujemo pot po Razlagovi ulici in zavijemo levo na Pleteršnikovo, zagledamo višjo stavbo, v kateri je zadnje desetletje svojega življenja preživel Vladimir Levstik in v njej tudi umrl. Kot samouk se je naučil številnih jezikov, kar mu je pozneje pomagalo pri prevajanju, še največ iz ruščine. Tako smo dobili prevode vseh pomembnejših del ruskega realizma. Njegov spomenik hrani Osrednja knjižnica Celje, pokopan pa je na Celjskem mestnem pokopališču.

Ko se vrnemo na Razlagovo ulico, čisto na koncu zavijemo desno, na Slomškov trg. Tu pri opatijski cerkvi sv. Danijela stoji Slomškov spomenik. Anton Martin Slomšek je začel v poslopju današnje glasbene šole jeseni 1814 obiskovati gimnazijo. Odkritje spomenika je bilo 13. aprila 1996, 150 let potem, ko je kot celjski opat zapustil knežje mesto. Na starem gimnazijskem poslopju je tudi spominska plošča jezikoslovcu Vatroslavu Oblaku, zagovorniku makedonske teorije o izvoru stare cerkvene slovanščine.

Pot nas vodi naprej po Glavnem trgu. Na stičišču, ko glavni trg preide v Stanetovo ulico, stoji rdeča stavba, na kateri je bila nekoč spominska plošča v počastitev Johannu Gabrielu Seidlu, profesorju na sedanji I. gimnaziji, zanimal pa se je tudi za zgodovino in ljudsko izročilo Celja. V času nacionalnih nasprotij je bila plošča ukradena, morda pa jo bodo nekega dne ponovno postavili. Seidl se je rodil na Dunaju, v Celju je živel v letih 1829–1840. Med tem časom je napisal več pesniških zbirk. Pisal je v nemškem, nekaj v latinskem jeziku, vsekakor pa je znal tudi slovensko. Leta 1853 je napisal besedilo avstrijske himne, ki se v slovenskem prevodu Luke Jerana glasi Cesarska pesem.

Na koncu Stanetove ulice zavijemo levo na Vodnikovo, kjer nasproti III. osnovne šole stoji v majhnem parku spomenik Antona Aškerca. Čeprav se je rodil v bližini Rimskih Toplic, je dobršen del svoje mladosti preživel v Celju, kjer je obiskoval najprej nemško ljudsko šolo, potem pa gimnazijo. Bil je duhovnik, a je velikokrat nastopil proti vernikom, zato je bil večkrat premeščen. V narodnostnih zadevah je bil radikalen in neupogljiv. Kip je delo Cirila Cesarja. 9. junija 1956 ga je odkril Fran Roš. Ob njegovem doprsnem kipu so februarja 2008 slovesno odkrili tudi spominsko ploščo švedskemu slavistu in publicistu Alfredu Jensenu, ki je bil prav tako literarni ustvarjalec in dober Aškerčev prijatelj.

Z Vodnikove ulice zavijemo na Gledališki trg, potem pa desno na Ljubljansko cesto. V bližini je spominska plošča, ki obeležuje rojstno hišo Alme Karlin (danes Ljubljanska cesta 6). Hišo so porušili leta 1944.

Pri križišču zavijemo levo na Jurčičevo ulico, nato v drugem križišču desno na Trubarjevo ulico. Kmalu zagledamo stavbo I. gimnazije, pred njo pa spomenik slovenskega pesnika in narodnega heroja Karla Destovnika - Kajuha, ki ga je oblikoval Marjan Keršič. Kajuh je celjsko gimnazijo obiskoval od 1933 do 1940, ko so ga izključili kot državni nevarnega prevratnika. Med vojno se je pridružil partizanom in postal vodja kulturniške skupine XIV. divizije. Bil je pesnik mehkega srca in izostrenega čuta za vse vrste krivic. Na celjski gimnaziji je tudi spominska plošča v počastitev Rudolfu Maistru, slovenskemu pesniku, generalu in borcu za severno mejo.

Nato se sprehodimo proti Ljubljanski cesti in Splošni bolnišnici Celje. Tam je na Jenkovi 30 spominska plošča pesnika, pisatelja in dramatika Frana Roša, ki je po drugi svetovni vojni užival ugled pomembnega kulturnega delavca.

Če imamo časa na pretek ali imamo prevoz, se lahko zapeljemo do Osnovne šole Frana Roša (Cesta na Dobrovo 114), kjer je v knjižnici njegov kip. Na poti do tja se lahko ustavimo še na pokopališču na Golovcu in poiščemo grob Vatroslava Oblaka, ki ima na spomeniku izdelan svoj profil. Njegov grob najlažje najdemo, če takoj pri vhodu zavijemo levo, nato pa naravnost in ob zidu zavijemo desno.

Kajuh je celjsko gimnazijo obiskoval od 1933 do 1940, ko so ga izključili kot državni nevarnega prevratnika. Med vojno se je pridružil partizanom in postal vodja kulturniške skupine XIV. divizije. Bil je pesnik mehkega srca in izostrenega čuta za vse vrste krivic. Na celjski gimnaziji je tudi spominska plošča Rudolfa Maistra, slovenskega pesnika, generala in borca za severno mejo.

Nato se sprehodimo proti Ljubljanski cesti in Splošni bolnišnici Celje. Tam je na Jenkovi 30 spominska plošča pesnika, pisatelja in dramatika Frana Roša, ki je po drugi svetovni vojni užival ugled pomembnega kulturnega delavca.

Če imamo časa na pretek ali imamo prevoz, se lahko zapeljemo še do Osnovne šole Frana Roša (Cesta na Dobrovo 114), kjer je v knjižnici njegov kip. Na poti do tja se lahko ustavimo še na pokopališču na Golovcu, kjer je pokopan Vatroslav Oblak, ki ima na spomeniku izdelan svoj profil. Njegov grob najlažje najdemo, če takoj pri vhodu zavijemo levo, nato pa naravnost in ob zidu zavijemo desno.

V Celju je pokopan tudi Vladimir Levstik, ki ima grob na mestnem pokopališču. Ko prispemo do tja, pri mrliških vežicah zavijemo levo in poiščemo zadnji vhod. Njegov grob je prvi od vhoda v 16. vrsti. Grob na tem pokopališču ima tudi Fran Roš.

Slika 39: Literarna pot po centru

(<https://drive.google.com/open?id=1RY0yDBampGJbk0LzbRgO3fE7FvO&usp=sharing>, dostop 11. 3. 2017.)

4 Zaključek

Kdo bi pomislil, da sta velikana slovenske književnosti Primož Trubar in Anton Aškerc tako močno povezana s knežjim mestom? Žal pa tudi redkokdo pomisli na to, da iz Celja izhajajo književniki, ki so storili marsikaj za mesto in širšo okolico.

Pri raziskovanju sva ugotovila, da imajo v Celju obeležja Anton Aškerc, Alma Karlin, Primož Trubar, Fran Roš, Karel Destovnik - Kajuh, Vatroslav Oblak, Vladimir Levstik, Anton Novačan, Rudolf Maister in Anton Martin Slomšek. Nekateri od njih so v mestu ob Savinji živeli le krajši čas, drugi celo življenje, a vsi so pustili svoj pečat in večno sled. Prizadevali so si za naš jezik, ga negovali in razvijali. V času nemške represije so ostali zavedni Slovenci. Povezovali so se s sonarodnjaki, se podpirali, včasih tudi sprli. Eni so prepotovali svet, drugi so ga približali Slovincem s prevajanjem tujih knjig. Danes nas nanje spominjajo spominske plošče in skulpture priznanih slovenskih kiparjev. Ob njihovih odkritjih so se zbirale množice, danes množice velikokrat hitijo mimo njih.

Z analizo ankete sva prišla do zaključka, da je poznavanje obeležij v Celju slabše, kot bi si želeli. Večina anketiranih pozna le kipe Karla Destovnika - Kajuha, Alme Karlin in Antona Aškerc, ki so postavljeni na vidnejših mestih v bližini pomembnih stavb. Najboljše rezultate so glede na kraj bivanja dosegli Celjani, glede na status anketirancev pa učitelji slovenščine. Čeprav je nekaj odstopanj, bi lahko podatke posplošili na večjo populacijo. Veseli pa naju spoznanje, da večina anketiranih podpira idejo o literarni učni poti, ki sva jo predstavila v epilogu naloge.

V nalogi sva preučila le obeležja literatov, zato je področje raziskovanja še naprej odprto, saj se v mestu še bohotijo številni spomeniki in spominske plošče, ki nas opominjajo na dosežke z različnih področij. Marsikatere kulturne dragocenosti so redko opažene ali celo popolnoma prezrte, zato bi nekdo moral opozoriti nanje. Meniva tudi, da je treba približati kulturno stran mesta vsem generacijam, zainteresiranim domačinom in prišlekom. Če na nekaj nisi opozorjen, je toliko manj možnosti, da to opaziš. To ne velja le za Celje. Če nas kdo vpraša, kateri literat ima kip v Ljubljani, bomo odgovori le, da France Prešeren. A Ljubljana in druga slovenska mesta skrivajo številna obeležja, ki nas spominjajo na prepletanje književnosti, vere, politike in družbenega dogajanja v naši zgodovini.

Zaključila bova z besedami Antona Marina Slomška: *»Kdor ne časti svojih slavnih prednikov, ne zasluži biti njih vrli naslednik. Hvalimo torej, dragi prijatelji, sloveče može, rodoljube naše, ponavlja je njihov spomin!«* (Škafar in Emeršič 1991, 5).

6 Viri in literatura

6.1 Viri in literatura po izvoru

6.1.1 Knjižni viri

- AMBROŽ, D. in drugi. 2008. *Branja 3*. DZS, založništvo in trgovina, d. d., Ljubljana.
- BORŠNIK, M. 1981. *Anton Aškerc*. Partizanska knjiga. Ljubljana.
- *Celjski zbornik*. 1957. Tine Orel in Gustav Grobelnik (ur.). Izdal Svet za prosveto in kulturo okraja Celje, uredila Celjska tiskarna Celje.
- CESAR, E. 2012. *Pozdravljen, Kajuh – Kanjuh!* Centerkontura. Ljubljana.
- CVIRN, J., ŠEPETAVC, A. 1989. *180 let celjske gimnazije*. Srednja družboslovna šola Celje. Celje.
- DESTOVNIK, K. 2015. *Kajuh: Zbrane pesmi*. Knjižnica Velenje. Velenje.
- DOMJAN, A. in drugi. 1997. *Trideseta leta na Celjskem: Pogledi na vsakdanje in kulturno življenje*. Zavod za kulturne prireditve, galerija sodobne umetnosti. Celje.
- HARTMAN, B. 2003. *Celjska knjiga; pesmi, zgodbe in pričevanja*. Slovenska matica. Ljubljana.
- HARTMAN, B. in drugi. 2001. *General Rudolf Maister*. Infomedia Filming. Ljubljana.
- HRUŠOVAR, S. in drugi. 1987. *Fran Roš (1898–1976)*. OŠ Fran Roš. Celje.
- JEZERNIK, J. 2009. *Alma M. Karlin – državljanka sveta: Življenje in delo Alme Maximiliane Karlin (1889–1950)*. Mladinska knjiga Založba. Ljubljana.
- JUVAN, A. in drugi. 2015. *Mož besede in duha*. Medobčinski muzej Kamnik (zanj mag. Zora Torkar). Kamnik.
- KARLIN, A. M. 1996. *Urok Južnega morja*. Mohorjeva družba. Celje.
- KARLIN, A. M. *Ein Mensch wird. Aus Kindheit und Jugend von Alma M. Karlin*. Ljubljana: NUK, Rokopisni oddelek.
- KLADNIK, D. 2003. *Sto portretiranih glav na Slovenskem*. Kulturno založniško društvo Prešernova družba. Ljubljana.
- PERNAT, H. 1966. *Vladimir Levstik*. Državna založba Slovenije. Ljubljana.
- PREŠEREN, F. 1952. *Poezije Doktorja Franceta Prešerna*. Prešernova knjižica. Ljubljana.
- RIFELJ, A. 2017. *Johann Gabriel Seidl*. Podoba, d. o. o., Celje.
- RUPEL, M. 1951. *Trubarjev predgovor v Prvem delu Novega testameta: 1557*. Slovenski poročevalec. Ljubljana.
- STOPAR, A. 1996. *Kiparstvo in okras celjskih ulic in trgov*. Turistično društvo Celje. Celje.
- ŠKAFAR, V., EMERŠIČ, J. 1991. *Slomškovo berilo*. Mohorjeva družba v Celju. Celje.
- TIL, J. 2012. *Anton Martin Slomšek (1800–1862): Življenje in delovanje pobudnika Mohorjeve družbe v Celovcu*. Mohorjeva založba. Celovec.
- TORKAR, Z. 2013. *Rudolf Maister: Domoljub, general, kulturnik, pesnik, bibliofil*, Vodnik po razstavi v rojstni hiši Rudolfa Maistra v Kamniku. Medobčinski muzej Kamnik (zanj mag. Zora Torkar). Kamnik.
- *Znameniti Celjani*. 2004. Bojan Cvelfar, Vanesa Čanji in Jože Volfand (ur.). Fit media, d. o. o., Celje.

6.1.2 Časopisni viri

- 1928. Celjske vesti. *Nova doba*, 19. 1. 1928, leto 10, št. 7, str. 2.

- 1928. Celjske vesti. *Nova doba*, 21. 1. 1928, leto 10, št. 8, str. 2.
- 1928. Celjske vesti. *Nova doba*, 26. 1. 1928, leto 10, št. 10, str. 3.
- 1940. Celjska bitka. *Toti list*, 17. 2. 1940, leto 3, št. 4, str. 4.
- 1940. Samosilniku. *Toti list*, 1. 2. 1940, leto 3, št. 3, str. 12.
- 1940. Študentovska. *Toti list*, 1. 6. 1940, leto 3, št. 11, str. 13.
- 1953. 9. maj se je uvrstil med najpomembnejše celjske kulturno-zgodovinske dni: Odkritje spomenika Primožu Trubarju. *Savinjski vestnik, Glasilo socialistične zveze delovnih ljudi mesta Celja, okrajev Celja – okolice in Šoštanja*, 16. 5. 1953, leto 6, št. 19, str. 1.
- 1957. Slovo od pokojnega umetnika Vladimirja Levstika. *Celjski tednik, Glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva celjskega okraja*. 30. 12. 1957, leto 8, št. 50, str. 2.
- 1996. Slomšek še ne bo svetnik. *Novi tednik*, 19. 5. 1996, leto 51, št. 20, str. 8.
- 2010. Alma se je vrnila v Celje. *Novi tednik*, 16. 4. 2010, leto 56, št. 30, rumena stran.
- AS. 1953. Spomenik Primoža Trubarja v Celju: Ob odkritju spomenika 9. maja 1953. *Savinjski vestnik, Glasilo socialistične zveze delovnih ljudi mesta Celja, okrajev Celja – okolice in Šoštanja*, 9. 5. 1953, leto 6, št. 18, str. 4.
- AŠKERC, Anton. 1902. Celjska utrakvistna gimnazija. *Ljubljanski zvon*. 1905, leto 22, št. 4, str. 202–205.
- BA. 2010. Odkrita spominska plošča generalu Maistru. *Novi tednik*, 2. 4. 2010, leto 56, št. 26, str. 8.
- Dhr. 1965. Celjani so se oddolžili: Slovesnost ob odkritju Kajuhovega spomenika v Celju. *Novi tednik, Glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva*, 28. 5. 1965, leto 15, št. 21, str. 1.
- JERANKO, Brane. 1996. Človek, ki nas razume: Papež Janez Pavel II. med nami. S slovensko govorečim papežem so se srečali tudi mnogi s Celjskega. Pomemben dogodek za svet, zgodovinski za Slovenijo. *Novi tednik*, 23. 5. 1996, leto 51, št. 21, str. 20 in 21.
- JERANKO, Brane. 1996. Izjemen dogodek: Celjsko območje s papežem – slovenske zборе bo zastopal moški komorni zbor iz Celja. *Novi tednik*, 9. 5. 1996, leto 51, št. 19, str. 2.
- JERANKO, Brane. 1996. Papež na Štajerskem. *Novi tednik*, 19. 5. 1996, leto 51, št. 20, str. 2.
- JERANKO, Brane. 1996. Papež na Štajerskem. *Novi tednik*, 19. 5. 1996, leto 51, št. 20, str. 2.
- JERANKO, Brane. 1996. Papež znova na Štajersko. *Novi tednik*, 30. 5. 1996, leto 51, št. 22, str. 8.
- JERANKO, Brane. 1999. Papež počastil velikega Ponkavljana: Med 170-tisočglavo množico so bili tako udeleženci iz naših krajev kot iz obeh Amerik, Rusije, Avstralije in Zambije – Papež je na posebno željo letel nad Ponikvo, nato ves dan govoril v slovenščini. *Novi tednik*, 23. 9. 1999, leto 54, št. 38, str. 16 in 17.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 10: Celje ga je pospremlilo z zvonovi. *Novi tednik*, 13. 6. 1996, leto 51, št. 24, str. 11.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 11: Popravljen krivica. *Novi tednik*, 20. 6. 1996, leto 51, št. 25, str. 11.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 2: Od prve šole do škofa. *Novi tednik*, 18. 4. 1996, leto 51, št. 16, str. 11.

- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 3: Usodno darilo mesta ob Savinji. *Novi tednik*, 25. 4. 1996, leto 51, št. 17, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 4: Za pouk v materinem jeziku. *Novi tednik*, 3. 5. 1996, leto 51, št. 18, str. 10.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 5: Osebnost in značaj. *Novi tednik*, 9. 5. 1996, leto 51, št. 19, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 6: Čudež na Bizeljskem. *Novi tednik*, 19. 5. 1996, leto 51, št. 20, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 7: Živahno v Novi Cerkvi. *Novi tednik*, 23. 5. 1996, leto 51, št. 21, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 8: »Zemljo materno želim obdelovati«. *Novi tednik*, 30. 5. 1996, leto 51, št. 22, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 9: Prišel je nenapovedan in potihno. *Novi tednik*, 6. 6. 1996, leto 51, št. 23, str. 11.
- MEDVED, Drago. 1996. Martin Slomšek v Celju 1: Od prve šole do škofa. *Novi tednik*, 11. 4. 1996, leto 51, št. 15, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Velika umetnica spet v Celju: Karla Bulovec je prva slovenska kiparka. *Novi tednik*, 3. 5. 1996, leto 51, št. 18, str. 10.
- OREL, Tine. 1956. V trajen spomin pesniku balad in romanc Antonu Aškercu, Spominska akademija v Celju, Odkritje Aškerčevega spomenika v Vodnikovi ulici, Otvoritev Aškerčeve domačije na Senožetih. *Celjski tednik, Glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva celjskega okraja*. 15. 6. 1956, leto 7, št. 24, str. 1 in 5.
- OROŽEN, Božena. 1986. Spomin na znamenitega Celjana: Ob 90-letnici smrti jezikoslovca Vatroslava Oblaka. *Novi tednik, glasilo občinskih organizacij SZDL Celje, Laško, Mozirje, Slovenske Konjice, Šentjur, Šmarje pri Jelšah in Žalec*, leto 40, št. 14, str. 8.
- OROŽEN, Božena. 1990. Slomšek in Celjani. *Novi tednik*, 28. 11. 1990, leto 44, št. 48, str. 10.
- STAMEJČIČ, Branko. 2008. V spomin prijateljstvu. *Novi tednik*. 15. 2. 2008, leto 63, št. 13, str. 10.
- STAMEJČIČ, Branko. 2010. Alma se je vrnila v Celje: Kip v spomin sloviti svetovni popotnici Almi M. Karlin in v okras Krekovemu trgu. *Novi tednik*, 13. 4. 2010, leto 65, št. 29, str. 8.
- STAMEJČIČ, Ivana. 1996. Dobrna med Slomškom in papežem. *Novi tednik*, 18. 4. 1996, leto 51, št. 16, str. 11.
- STAMEJČIČ, Ivana. 1996. Spomenik človeku srca in duha. *Novi tednik*, 18. 4. 1996, leto 51, št. 16, str. 2.

6.1.3 Internetni viri

- <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-0UL6JVO/0d20d7ef-07ee-40ed-8c7c-38e0df048c97/PDF>, dostop 9. 2. 2017.
- http://rutars.net/sr/01_stefan_rutar/sr/2400_kultzadeve/sr/2453_antnovacan/, dostop 8. 2. 2017.
- <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi388983/>, dostop 28. 1. 2017.
- <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi340526/>, dostop 20. 1. 2017.
- <http://www.leksikon.si/Oseba/OsebaId/78>, dostop 20. 1. 2017.

- http://slovlit.ff.uni-lj.si/hp/diplomske_naloge/kacicnik_bostjan/kacicnik_4.html#219, dostop 10. 1. 2017.

6.1.4 Viri slik

- <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IXVYNIAV/?euapi=1&query=%27keywords%3dslovenska+mladina%27&pageSize=25&relation=Slovenska+mladina>, dostop 22. 2. 2017.
- <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-5W30CPJQ>, dostop 8. 3. 2017.
- <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-YOA667YN>, dostop 8. 3. 2017.
- <http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/vladimir-levstik-kot-prvosolec.html>, dostop 8. 3. 2017.
- <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-OA7NK432>, dostop 8. 3. 2017.
- <http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/druzina-rudolfa-maistra-19487.html>, dostop 8. 3. 2017.
- <http://www.kamra.si/sl/novice/item/domoznanski-spomin-celja-9-julij-1887.html>, dostop 8. 3. 2017.
- [http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/vatroslav-oblak-\(1864-1896\)-13974.html](http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/vatroslav-oblak-(1864-1896)-13974.html), dostop 8. 3. 2017.
- [http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/fran-ros-\(1898-1976\).html](http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/fran-ros-(1898-1976).html), dostop 8. 3. 2017.
- <http://www.celje.si/sl/kartica/cerkev-sv-maksimiljana>, dostop 8. 3. 2017.
- <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-S3JTP7EC>, dostop 8. 3. 2017.
- <https://drive.google.com/open?id=1RY0yDBampGJbk0LzbRgO3fE7FvQ&usp=sharing>, dostop 11. 3. 2017.
- [Anton Martin Slomšek \(1800–1862\) \(18??\). URN:NBN:SI:IMG-U6CR3KGG iz http://www.dlib.si](http://www.dlib.si), 8. 3. 2017.
- <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-0UHGNWLH>, dostop 8. 3. 2017.
- <http://www.celje.si/sl/kartica/cerkev-sv-maksimiljana>, dostop 8. 3. 2017.
- <http://www.kamra.si/sl/mm-elementi/item/pri-seidlovi-fontani-v-celju.html>, dostop 8. 3. 2017.

6.2 Viri in literatura po literatih:

6.2.1 Anton Aškerc

- OREL, Tine. 1956. V trajen spomin pesniku balad in romanc Antonu Aškercu, Spominska akademija v Celju, Odkritje Aškerčevega spomenika v Vodnikovi ulici, Otvoritev Aškerčeve domačije na Senožetih. *Celjski tednik, Glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva celjskega okraja*. 15. 6. 1956, leto 7, št. 24, str. 1 in 5.
- AŠKERC, Anton. 1902. Celjska utrakvistna gimnazija. *Ljubljanski zvon*. 1905, leto 22, št. 4, str. 202–205.
- BORŠNIK, M. 1981. *Anton Aškerc*. Partizanska knjiga. Ljubljana.
- HARTMAN, B. 2003. *Celjska knjiga; pesmi, zgodbe in pričevanja*. Slovenska matica. Ljubljana. Str. 18–20.
- http://slovlit.ff.uni-lj.si/hp/diplomske_naloge/kacicnik_bostjan/kacicnik_4.html#219, dostop 10. 1. 2017.
- NOVAK, V. 1957. *Aškerčev zbornik*. Celje.
- STAMEJČIČ, Branko. 2008. V spomin prijateljstvu. *Novi tednik*. 15. 2. 2008, leto 63, št. 13, str. 10.

6.2.2 Karel Destovnik - Kajuh

- AMBROŽ, D. in drugi. 2008. *Branja 3*. DZS, založništvo in trgovina, d. d. Ljubljana.
- CESAR, E. 2012. *Pozdravljen, Kajuh – Kanjuh!*. Centerkontura. Ljubljana.
- DESTOVNIK, K. 2015. *Kajuh, Zbrane pesmi*. Knjižnica Velenje. Velenje.
- Dhr. 1965. Celjani so se oddolžili: Slovesnost ob odkritju Kajuhovega spomenika v Celju. *Novi tednik, Glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva*, 28. 5. 1965, leto 15, št. 21, str. 1.
- <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IXVYNIAV/?euapi=1&query=%27keywords%3dslovenska+mladina%27&pageSize=25&relation=Slovenska+mladina>, dostop: 22. 2. 2017.

6.2.3 Alma Karlin

- 1928. Celjske vesti. *Nova doba*, 19. 1. 1928, leto 10, št. 7, str. 2.
- 1928. Celjske vesti. *Nova doba*, 21. 1. 1928, leto 10, št. 8, str. 2.
- 1928. Celjske vesti. *Nova doba*, 26. 1. 1928, leto 10, št. 10, str. 3.
- 2010. Alma se je vrnila v Celje. *Novi tednik*, 16. 4. 2010, leto 56, št. 30, rumena stran.
- JEZERNIK, J. 2009. *Alma M. Karlin - državljanka sveta, Življenje in delo Alme Maximiliane Karlin (1889–1950)*. Mladinska knjiga Založba. Ljubljana.
- KARLIN, A. 1996. *Urok Južnega morja*. Mohorjeva družba. Celje.
- KARLIN, A. M. *Ein Mensch wird. Aus Kindheit und Jugend von Alma M. Karlin* – Ljubljana: NUK, Rokopisni oddelek.
- STAMEJČIČ, Branko. 2010. Alma se je vrnila v Celje: Kip v spomin sloviti svetovni popotnici Almi M. Karlin in v okras Krekovemu trgu. *Novi tednik*, 13. 4. 2010, leto 65, št. 29, str. 8.
- *Znameniti Celjani*. 2004. Bojan Cvelfar, Vanesa Čanji in Jože Volfand (ur.). Fit media, d. o. o., Celje.

6.2.4 Vladimir Levstik

- 1957. Slovo od pokojnega umetnika Vladimirja Levstika. *Celjski tednik, glasilo socialistične zveze delovnega ljudstva celjskega okraja*. 30. 12. 1957, leto 8, št. 50, str. 2.
- 1931. Moja srečanja z Dostojevskim. *Življenje in svet*. Ljubljana, leto 5, št. 6, str. 142–144.
- MAČEK, S. 1997. *Spominska soba Vladimirja Levstika (1886–1957)*. Osrednja knjižnica Celje. Celje.
- PERNAT, H. 1966. *Vladimir Levstik*. Državna založba Slovenije. Ljubljana.
- *Znameniti Celjani*. 2004. Bojan Cvelfar, Vanesa Čanji in Jože Volfand (ur.). Fit media, d. o. o., Celje.

6.2.5 Rudolf Maister

- BA. 2010. Odkrita spominska plošča generalu Maistru. *Novi tednik*, 2. 4. 2010, leto 56, št. 26, str. 8.
- *Celjski zbornik*. 1957. Tine Orel in Gustav Grobelnik (ur.). Izdal Svet za prosveto in kulturo okraja Celje, uredila Celjska tiskarna Celje.
- Hartman, B. in drugi. 2001. *General Rudolf Maister*. Infomedia Filming. Ljubljana.
- <http://www.leksikon.si/Oseba/OsebaId/78>, dostop 2. 3. 2017.
- <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi340526/>, dostop 20. 1. 2017.
- JUVAN, A. in drugi. 2015. *Mož besede in duha*. Medobčinski muzej Kamnik (zanj mag. Zora Torkar). Kamnik.
- TORKAR, Z. 2013. *Rudolf Maister: Domoljub, general, kulturnik, pesnik, bibliofil, Vodnik po razstavi v rojstni hiši Rudolfa Maistra v Kamniku*. Medobčinski muzej Kamnik (zanj mag. Zora Torkar). Kamnik.

6.2.6 Anton Novačan

- 1940. Celjska bitka. *Toti list*, 17. 2. 1940, leto 3, št. 4, str. 4.
- 1940. Samosilniku. *Toti list*, 1. 2. 1940, leto 3, št. 3, str. 12.
- CVIRN, J. in ŠEPETA VC, A. 1989. *180 let celjske gimnazije*. Srednja družboslovna šola Celje. Celje.
- DOMJAN, A. in drugi. 1997. *Trideseta leta na Celjskem: pogledi na vsakdanje in kulturno življenje*. Zavod za kulturne prireditve, galerija sodobne umetnosti. Celje.
- http://rutars.net/sr_01_stefan_rutar/sr_2400_kultzadeve/sr_2453_antnovacan/, dostop 8. 2. 2017.
- <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi388983/>, dostop 28. 1. 2017
- *Znameniti Celjani*. 2004. Bojan Cvelfar, Vanesa Čanji in Jože Volfand (ur.). Fit media, d. o. o., Celje.

6.2.7 Vatroslav Oblak

- OROŽEN, Božena. 1986. Spomin na znamenitega Celjana: Ob 90-letnici smrti jezikoslovca Vatroslava Oblaka. *Novi tednik, Glasilo občinskih organizacij SZDL Celje*,

Laško, Mozirje, Slovenske Konjice, Šentjur, Šmarje pri Jelšah in Žalec, leto 40, št. 14, str. 8.

- *Znameniti Celjani*. 2004. Bojan Cvelfar, Vanesa Čanji in Jože Volfand (ur.). Fit media, d. o. o., Celje.

6.2.8 Fran Roš

- HARTMAN, B. 2003. *Celjska knjiga pesmi, zgodbe in pričevanja*. Slovenska matica. Ljubljana.
- HRUŠOVAR, S. in drugi. 1987. *Fran Roš (1898–1976)*. OŠ Fran Roš. Celje.

6.2.9 Johann Gabriel Seidl

- RIFELJ, A. 2017. *Johann Gabriel Seidl*. Podoba, d. o. o., Celje.
- *Znameniti Celjani*. 2004. Bojan Cvelfar, Vanesa Čanji in Jože Volfand (ur.). Fit media, d. o. o., Celje.

6.2.10 Anton Martin Slomšek

- 1996. Slomšek še ne bo svetnik. *Novi tednik*, 19. 5. 1996, leto 51, št. 20, str. 8.
- <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-0UL6JVO/0d20d7ef-07ee-40ed-8c7c-38e0df048c97/PDF>, dostop: 9. 2. 2017.
- JERANKO, Brane. 1996. Človek, ki nas razume: Papež Janez Pavel II. med nami – S slovensko govorečim papežem so se srečali tudi mnogi s Celjskega – Pomemben dogodek za svet, zgodovinski za Slovenijo. *Novi tednik*, 23. 5. 1996, leto 51, št. 21, str. 20 in 21.
- JERANKO, Brane. 1996. Izjemen dogodek: Celjsko območje s papežem – slovenske zборе bo zastopal moški komorni zbor iz Celja. *Novi tednik*, 9. 5. 1996, leto 51, št. 19, str. 2.
- JERANKO, Brane. 1996. Papež na Štajerskem. *Novi tednik*, 19. 5. 1996, leto 51, št. 20, str. 2.
- JERANKO, Brane. 1996. Papež znova na Štajersko. *Novi tednik*, 30. 5. 1996, leto 51, št. 22, str. 8.
- JERANKO, Brane. 1999. Papež počastil velikega Ponkavljana: Med 170-tisočglavo množico so bili tako udeleženci iz naših krajev kot iz obeh Amerik, Rusije, Avstralije in Zambije – Papež je na posebno željo letel nad Ponikvo, nato ves dan govoril v slovenščini. *Novi tednik*, 23. 9. 1999, leto 54, št. 38, str. 16 in 17.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 10: Celje ga je pospremlilo z zvonovi. *Novi tednik*, 13. 6. 1996, leto 51, št. 24, str. 11.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 11: Popravljen krivica. *Novi tednik*, 20. 6. 1996, leto 51, št. 25, str. 11.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 2: Od prve šole do škofa. *Novi tednik*, 18. 4. 1996, leto 51, št. 16, str. 11.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 3: Usodno darilo mesta ob Savinji. *Novi tednik*, 25. 4. 1996, leto 51, št. 17, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 4: Za pouk v materinem jeziku. *Novi tednik*, 3. 5. 1996, leto 51, št. 18, str. 10.

- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 5: Osebnost in značaj. *Novi tednik*, 9. 5. 1996, leto 51, št. 19, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 6: Čudež na Bizeljskem. *Novi tednik*, 19. 5. 1996, leto 51, št. 20, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 7: Živahno v Novi Cerkvi. *Novi tednik*, 23. 5. 1996, leto 51, št. 21, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 8: »Zemljo materno želim obdelovati«. *Novi tednik*, 30. 5. 1996, leto 51, št. 22, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Anton Martin Slomšek v Celju 9: Prišel je nenapovedan in potih. *Novi tednik*, 6. 6. 1996, leto 51, št. 23, str. 11.
- MEDVED, Drago. 1996. Martin Slomšek v Celju 1: Od prve šole do škofa. *Novi tednik*, 11. 4. 1996, leto 51, št. 15, str. 12.
- MEDVED, Drago. 1996. Velika umetnica spet v Celju: Karla Bulovec je prva slovenska kiparka. *Novi tednik*, 3. 5. 1996, leto 51, št. 18, str. 10.
- OROŽEN, Božena. 1990. Slomšek in Celjani. *Novi tednik*, 28. 11. 1990, leto 44, št. 48, str. 10.
- PREŠEREN, F. 1952. *Poezije Doktorja Franceta Prešerna*. Prešernova knjižica. Ljubljana.
- STAMEJČIČ, Ivana. 1996. Dobrna med Slomškom in papežem. *Novi tednik*, 18. 4. 1996, leto 51, št. 16, str. 11.
- STAMEJČIČ, Ivana. 1996. Spomenik človeku srca in duha. *Novi tednik*, 18. 4. 1996, leto 51, št. 16, str. 2.
- Til, J. 2012. *Anton Martin Slomšek (1800–1862): Življenje in delovanje pobudnika Mohorjeve družbe v Celovcu*. Mohorjeva založba. Celovec.

6.2.11 Primož Trubar

- 1953. 9. maj se je uvrstil med najpomembnejše celjske kulturno-zgodovinske dni: Odkritje spomenika Primožu Trubarju. *Savinjski vestnik, Glasilo socialistične zveze delovnih ljudi mesta Celja, okrajev Celja – okolice in Šoštanja*, 16. 5. 1953, leto 6, št. 19, str. 1.
- AS. 1953. Spomenik Primoža Trubarja v Celju: Ob odkritju spomenika 9. maja 1953. *Savinjski vestnik, Glasilo socialistične zveze delovnih ljudi mesta Celja, okrajev Celja – okolice in Šoštanja*, 9. 5. 1953, leto 6, št. 18, str. 4.
- DEBELJAK, J. 2008. *Trubarjeva Rašica*. Parnas. Zavod za kulturo in turizem. Velike Lašče.
- GLAVAN, M. 2008. *Trubarjev album: Romanje s Trubarjem*. Mladinska knjiga. Ljubljana.
- JAVORŠEK, J. 1977. *Znameniti Slovenci: Primož Trubar*. Partizanska knjiga. Ljubljana.
- JERANKO, Brane. 1996. Papež na Štajerskem. *Novi tednik*, 19. 5. 1996, leto 51, št. 20, str. 2.
- RUPEL, M. 1951. *Trubarjev predgovor v Prvem delu Novega testamenta: 1557*. Slovenski poročevalec. Ljubljana. Str. 71–72.

6.2.12 Ostalo

- CVIRN, J., ŠEPETAVC, A. 1989. *180 let celjske gimnazije*. Srednja družboslovna šola Celje. Celje.
- DOMJAN, A. in drugi. 1997. *Trideseta leta na Celjskem: Pogledi na vsakdanje in kulturno življenje*. Zavod za kulturne prireditve, galerija sodobne umetnosti. Celje.
- HARTMAN, B. 2003. *Celjska knjiga; pesmi, zgodbe in pričevanja*. Slovenska matica. Ljubljana.
- KLADNIK, D. 2003. *Sto portretiranih glav na Slovenskem*. Kulturno založniško društvo Prešernova družba. Ljubljana.
- STOPAR, A. 1996. *Kiparstvo in okras celjskih ulic in trgov*. Turistično društvo Celje. Celje.
- <https://drive.google.com/open?id=1RY0yDBampGJbk0LzbRgO3fE7FvQ&usp=sharing>, dostop 11. 3. 2017.

7 Priloge

Priloga 1: Anketni vprašalnik

ANKETNI VPRAŠALNIK

Sva Aljaž Brezovšček in Liza Pekošak, dijaka 4. a-oddelka I. gimnazije v Celju. V okviru raziskovalne dejavnosti Mladi za Celje izdelujeva raziskovalno nalogo o spomenikih in spominskih ploščah literatov v Celju. Anketa je anonimna, odgovori pa bodo uporabljeni izključno za namen raziskave, zato prosiva, da odgovorite na vsa vprašanja. Za sodelovanje se vam lepo zahvaljujema.

SPOL (obkrožite): M Ž

STAROST: ___ let

STATUS (obkrožite): a) učenec b) dijak c) učitelj slovenščine č) drugo

KRAJ BIVANJA: a) Celje b) drugo (napišite kraj): _____

1. Obkrožite črko pred literatom, za katerega veste, da stoji njegov spomenik ali spominska plošča v Celju, in dopišite njegovo lokacijo.

a) France Prešeren
b) Primož Trubar
c) Josip Jurčič
č) Anton Martin Slomšek
d) Vladimir Levstik
e) Anton Aškerc
f) Ivan Minatti
g) Anton Novačan
h) Fran Roš
i) Rudolf Maister

2. V Celju stojita tudi kipa Karla Destovnika - Kajuha in Alme Karlin. Kje stojita in zakaj ravno tam?

3. Menite, da bi bilo smiselno zasnovati učno pot, ki bi učence/dijake in vse vedoželjne ljudi poučila o spomenikih in spominskih ploščah literatov v Celju?

a) DA b) NE

4. Kateri literat si po vašem mnenju še zasluži spomenik/spominsko ploščo v Celju? Zakaj?

5. Kdo je na fotografijah? Napišite ime in priimek.

ANTON AŠKERC, PRIMOŽ TRUBAR

Drugi spev

*Po glavnem trgu v Celju starodavnem
stojijo beli kramarski šotori.
Okoli njih se gnete množica
in ogleduje robo pisano.
Trgovci hvalijo blago naglas
in kmetje vlačijo iz žepov mošnje,
odpirajo jih s skopimi rokami
in štejejo denarje srebrnjake.
Medičar toči tam pijačo sladko
in mladž sreblje jo iz čaš s slastjo.
Tam skregal se je hribovec s trgovcem
in vrgel sukno mu nazaj predrago.
In ko bi trenil, je pristopil Jud
ter mu ponudil z laskavo besedo
izza umazane nahrbtne cule
cenejšega in lepšega blaga.
Tam v kotu fant stoji z dekletom svojim,
pa ji kupuje ruto svileno,
uhanov svetlih par kupuje ji
in prstan s kamnom kakor kri rdečim.
Po sredi trga gonijo živino.
To muka, kruli, cvili in rezgeče!
Živahen sejm je danes v Celju, res.
Jesensko sonce z žarki toplimi
z neba obseva sliko pestrobojno.
Na senčnem vrtu tam pred "črnim grozdom".*

*Ob Graški ulici sedijo pivci.
Krčmar si mane roke zadovoljen.
Že dolgo ni iztočil toliko
ko danes. Komaj jim donaša sproti
na mizo za bokalom nov bokal.
Razgrelo je sejmarje rujno vince,
razvezalo jezike jim okorne.
Razgovor plete se med njimi glasen.*

Prvi sejmar

*Hej, to je sejm! Že več let nisem videl
na dan današnji kupcev toliko.
Kaj prišlo je Hrvatov, Nemcev, Lahov!
Kar trgajo za našo se živino.
Prav dobro sem prodal voličke svoje.*

Drugi sejmar

*Resnica je! Veš, sosed, tudi jaz
ponesem nekaj si domov dobička;
ko bi le ves ostal pod mojo streho!
A davki, davki! Kmeta molze vse.
In dokler Turek nam ne da miru,
za vojsko gre dohodkov polovica.
Graščak odira nas za desetino,
in če upreš se, vklenejo te v klado.
In ko so te izstradali po ječah,
ženó te lačnega na trdo tlako.*

Tretji sejmar

*Pomagaj, siromak si, če si moreš!
Pa nekaj si pozabil, ljubi boter!
Na cerkev si pozabil! Mašniki
za nas so sila dragi, – takšni namreč,
ki nam pošiljajo sedaj jih škofi
na fare za pastirje ...*

Vsi

Res je, res je!

Četrty sejmar

*Naš župnik, na primer, kaj mislite,
nedeljo za nedeljo bere nam
le tisto tiho mašo. Evangelj
prevaja sproti nam iz mašnih bukev.
Namesto pridige pa nam oznanja
le bero svojo kar izpred oltarja.
Na leco si ne upa tolsti mož;
podrla bi nemara se pod njim ...*

Peti sejmar

*Kaj župnik vaš! Lahko ste zadovoljni.
Rojak je vaš in z vami govori
v jeziku maternem. A naš je Nmec!
In kadar bere sveti evangelj,
vsa smeje cerkev godlji se njegov
slovensko-nemški. To je služba božja!*

Šesti sejmar

*Naš fajmošter pa črn je neki Lah.
In lepo mlado ženko vam ima,
pa kup otrok, hahahaha! Za nas
ne briga se veliko. Ne uči nas,
pa tudi nas ne zmerja. Ne utegne!
Hihi, naš fajmošter, gospod Džovani
in pa njegova kuharica Mica!
Lep par, prijatelji, lep par! No, pijmo!*

Sedmi sejmar

*A vi Celjani menda ste srečnejši.
Pred svetim Maksimilijanom davi
vse trlo se meščanov je in kmetov,
ki silili so v cerkev k opraviilu.
Pri vratih sem postal bil radoveden
in pridige celo ujel sem kos.
Govoril je slovensko mašnik mlad.
Odkod je prišel k vam ta beli vran?*

Krčmar

*Ta mladi pridigar gospod
je Primož in piše se za Trubarja, da veste!
Pri nas kaplan je Šele leto dni
in vse ga čisla, ljubi, obožava.
Učen je in goreč. Beseda naša
iz ust mu teče kakor laško olje.
Poslušati ga nam je prava slast.
Vse Sveto pismo menda zna na pamet.*

*Tako govoril v Celju ni še nihče.
Sam Bog ve, v čem je pravzaprav prečudna
njegovih pridig moč. Če govori,
ne slišim le besed iz ust njegovih,
jaz tudi čutim, veste, v srcu čutim,
kar ta duhovnik mladi govori.
In zdi se mi, da gleda mi v dno duše
in ve za grehe moje in slabosti.
Pa ne da bi me zmerjal in obsojal
na pekla dno gorečega ko drugi –
naš dobri Primož dviga me le k sebi,
tolaži me, z usmiljeno rokó
mi kaže sam rešilno pot pokore ...*

*In za bokalom vina nov bokal
prihajal je na mizo. Dobre volje
so kmetje, in čim dalje, tem glasneje preresetavajo današnji sejm,
visoke davke in graščake svoje
pa desetino in duhovščino,
pa turške boje in pa Trubarja,
gorečega kaplana celjskega ...*

*V nadstropju prvem stare hiše svoje
ima lekarnar Klaus nocoj spet goste.
Prijatelja sedita pri večerji
mu dva. In eden je baron Ungnad,
glavar grofije celjske, vicedom –
a drugi gost kaplan je Primož Trubar.
Veselo sveče razsvetljujejo
omizje imenitno v nizki sobi.
In gospodinja z mlado hčerko Barbo
se trudita postreči gostoma*

z vsem, kar premore kuhinja in klet.

*Zvenčijo polne čaše v pozno noč.
In reče vmes se marsikaka modra.*

*"Ad multos annos, capellane Prime!" –
napiva mu Ungnad "še dolgo let
ostanite pri nas, in ljudstvo naše,
pri moji duši, izpregleda končno,
kaj evangelj je in kaj prazna vera!"*

*"Resnico govori gospod baron,
moj ljubi Primož!" pritrди lekarnar –
"ti naš si prerok in ti up si naš.
Spoštujete te pametni ljudje,
a če črtijo te bedaki, no,
ponašaj se pa – hodi svojo pot!
Mi vemo, da je ta edino prava.
Tovariši te gledajo po strani,
ker ljudstvo hodi le poslušat tebe
tja k Maksimilijanu. V farni cerkvi
pa govoré pred praznimi klopmi.
Zavist, prijatelj, to je huda strast.
Zato nazivajo te krivoverca.
Ni bil li farizejem in pismarjem
sam Kristus krivoverec svoje dni?"*

*Gost v hiši moji nisi prvokrat.
In kadarkoli prideš, si mi ljubši.
Poznam te, Trubar. Kremenit značaj
si. Čislam te in ljubim dolgo že
ko svojega prijatelja. Mi vsi*

*smo tvoji, tvojega mišljenja, brate!
Sami smo med seboj in stene te
izdale niso še pomenkov naših
nikoli in nikomur. Vodi nas
in mi korakamo za tabo vsi,
magari skoz nevihto in vihar! ..."*

*"Prijetelji, jaz mislim" – pravi Ungnad -
"da škof ljubljanski, modri Krištof Ravbar
vrednost priznava Vašo, dragi Trubar!
Glas o govorniškem talentu Vašem
dospel je tudi njemu do ušes.
Zvoniti slišal nekaj sem nekje,
Celjanom pa utegne biti žal,
če uresniči se, kar pravijo,
da pridete v Ljubljano. V stolno cerkev
poklicati Vas bojda hoče škof ..."*

*Vsa družba je umolknila osupla
po teh besedah vicedomovih,
in vsi otožni so ozrli se
na Trubarja, ki tudi sam je nem
in resen gledal pred seboj na mizo.*

*"Somišljeniki!" – zdaj spregovori –
"vem, da me ljubite, in hvala vam!
Rad sem med vami, in če obistini
se, kar je slišal naš gospod baron,
težko zares bi ločil se od Celja ...
Učiti ljudstvo - to poklic je moj.
In kaj pač naj učim, če ne resnico
in pa ljubezen! Ako prosi hleba*

slovenska srenja me, naj dam ji kamen?

*In če sam vidim z jasnimi očmi,
al nisem dolžan, da pokažem drugim,
kod vodi prava pot iz teme zmot?*

Gorje jim pa, če slepce vodi slepec!

Največje zlo med našim dobrim ljudstvom

*studenec kalni, iz katerega
izvira toliko nesreč na svetu,
nevednost je, neizobraženost!*

*Oh, ko bi vedelo omizje slavno,
kaj vse izkusil sem to kratko dobo,
odkar pastir duhovni sem med vami!*

*Ljudje imajo me za čarovnika,
ne za vodnika in učitelja.*

*No, eden hoče, da mu zagovarjam
modrasov vgriz strupeni, drugi pa,
da volčič bi mu zvrčil v kravjih parkljih.*

In tretjemu tam dvignem naj zaklad

*z molitvami. Četrty spet bi rad,
da čuvam njivo in vinograd mu
pred točo in nevihto, Čarovnice
preženem z blagoslovljeno vodó*

*naj iz oblakov. Petemu čudaku
obsedel ženo bojda je hudič,
in jaz naj molim krepek eksorcizem,
da ženka ozdravela bi božjastna ...*

*In šesti hoče, da mu za denar
naj čitam mašo, in zakaj? Zato,
da bi sovražnik mu poginil kmalu!*

*Nedavno prišla k meni je kmetica
pa pravila mi z glasom je skrivnostnim
o čudesu velikem. Zraven hiše*

*tam blizu celjskega gradu stoji
visoka smreka in na smreki tej
o mraku prikazuje se – o, čujte
in preveč se ne smejte mi nikar! –
 ji sama Mati božja, ki želi,
da cerkev romarska se tam sezida!
Kmetica ta je namreč krčmarica.
In kmalu bil na čistem sem, zakaj
bi žena rada, da pred pragom njenim
 bi zbirali se romarji pobožni
ter pili njeno vino. A sleparsko
 zaslepljeno poučil sem, nato
pokazal sem ji vrata. Hahaha!
Ne, ne, prijatelji, to ni za smeh!
Rojaki moji so in bratje moji ...
Moj cilj je jasen. Le resnica čista
 nas more rešiti. In kar na njivi
krščanske vere prave evangeljske
 primešalo se ljulike je zmot,
to mora se popleti iz pšenice! ...
Oči odpreti hočem jaz rojakom,
 da vidijo, da sije sonce božje!
Jaz hočem, da spozna Slovenec tudi,
 pokaj ustvaril glavo mu je Bog ...
Tó hočem! Čakajo me borbe. Vem.
A ne bojim se. Pride naj karkoli,
pripravljen sem na boj za narod svoj! "*

Razgrel se je kaplan Maksirniljanski.

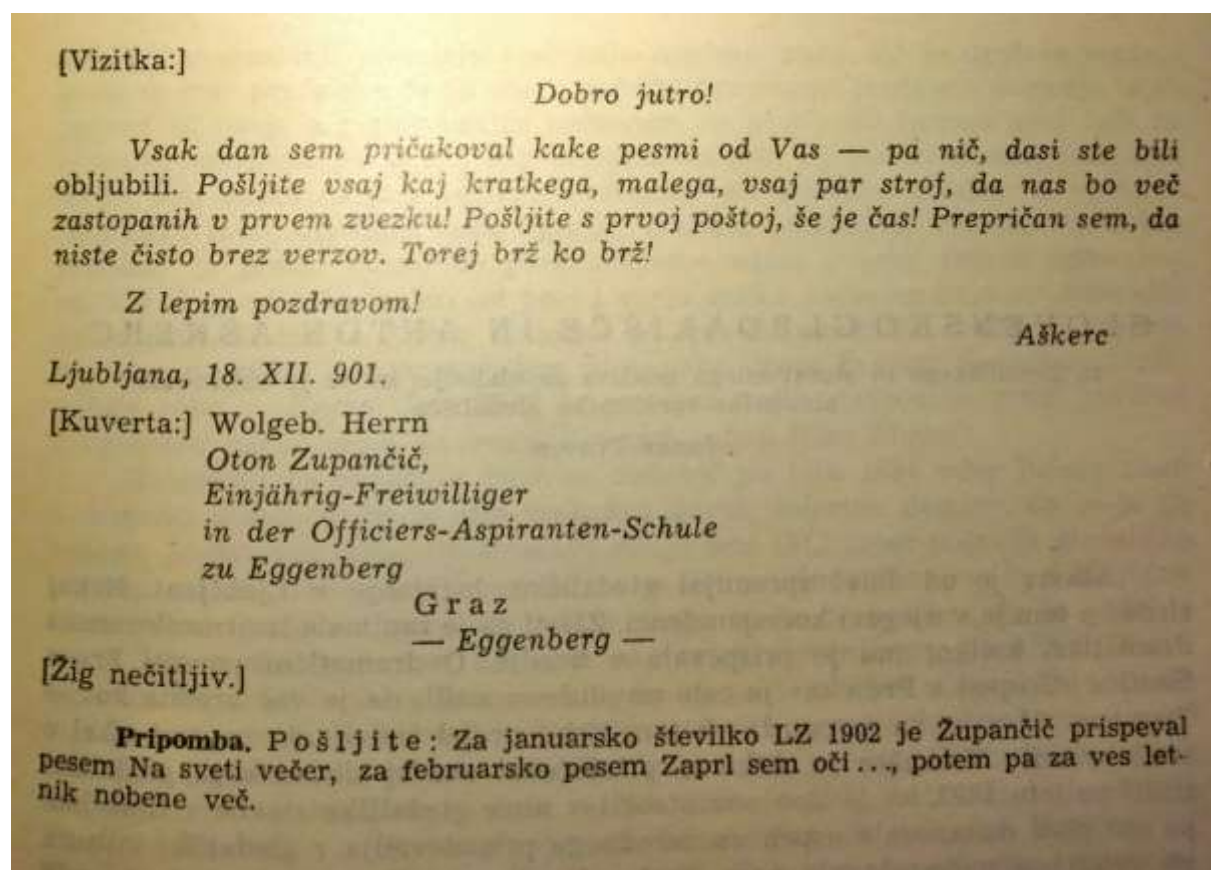
*Oči navdušeno so plamenele
in bliskale se mu izvod obrvi
in tresla skoraj se mu je desnica,*

*ko za kozarec zopet je prijel,
da trkne z družbo, ki očarana
poslušala izpoved je njegovo.*

*Pod vtiskom silnih besedi preroških
zavladala tišina je slovesna.
In Klaus, njegova žena in baron
Ungnad – vsi gledajo zamišljeni
v kaplana Trubarja razvnetega.
Najgloblje pa zamaknjena je vanj
lekarnarjeva šestnajstletna hči,
prelepa Barba s črnimi očmi.*

Hartman, B. 2003. Celjska knjiga; pesmi, zgodbe in pričevanja. Slovenska matica. Ljubljana.
Str. 95–103.

Priloga 3: Aškerčeva pisma Otonu Župančiču – odlomki

Novak, V. 1957. Aškerčev zbornik. Celje. Str. 84–97.

Ljubljana
13. 3. 900

Dragi gospod Zupančič!

V aprilski številki »Zvonovi« izide cyklus Vaših lirskih pesmij. Te pesmi so zadnje, ki jih še imam iz Vaše zbirke. Opozarjam Vas torej »Ex offo« kot urednik, da začnete misliti tudi kaj za prihodnjih 8 številčk Lj. Zvona! Upam, da ste letos z Zvonom bolj zadovoljni — kolikor [se] je pač mogoče. Popolnosti še nismo dosegli. To se razume! Jaz si želim više — više! Zmerom aktualne spise, zmerom »a žour«. — Revue po vseh strokah človeškega znanja —. Vsa vprašanja... Vse evropske literature, posebno pa slovanske...

Kdo naj vse take reči piše? Premalo imamo takih ljudi...

Kettejeve pesmi se že stavijo in tiskajo v »Narodni tiskarni«. Urejevanje njegove zapuščine ni baš lahko. Bo lepa knjižica.

Mislím, da je to pač vse, kar imam jaz v rokah. Seveda tudi to ni vse zrelo; treba vejati, izbirati, presejati.

Dodamo najboljše, kar je napisal. To sem si postavil za načelo.

Knjigi bo dodana tudi Kettejeva podoba. —

Z lepim pozdravom!

Vaš

Aškerc

P. S.: Če srečate kje gosp. Cankarja, prosim, recite mu, naj mi pošlje svoje obetane novele. —

[Kuverta:] Blagorodni gospod
Oto Zupančič,
stud. phil.

Wien

Universität

[Žig:] Laibach — Ljubljana 13. 3. 00; Wien 14. 3. 00.

Pripomba. cyklus Vaših lirskih pesmij: Iz lirike Otona Zupančiča: Pesem (Kvišku plava moje hrepenenje); To je tako!; Japonski motiv; Pri spovedi si bila nocoj...; Njeno pismo (LZ 1900, 201—202).

Ljubljana,
26. X. 901.

Dragi gospod!
V naglici.

Ravnokar sem bil pri Kopitarju in ga prosil, naj Vam pomaga v zadregi. On mi je obljubil, da Vam pošlje »Narodna tiskarna« na račun 10 gld po nakaznici še danes.

Šlo ni lahko, no pa ipak je šlo.

Zato pa se Vam priporočam, da ostanete v novem letu stalen sotrudnik »Zvonov«. Tega Vas ne prosim sedaj, ker ste v stiski, ampak, ker potrebujem dobrih pesmij. —

Grdec je za Slovence res tuje mesto, a samo na sebi ni grdo mesto. Eggenberg leži celo jako lepo in ima krasno okolico.

Po elektr. železnici zdrknete lahko v mesto, kjer v čitalnici akad. društva »Triglava« lahko čitate sloven. časnike.

Tudi graški mestni park je slovit.

Grad je imeniten in razgled je lep. Slovensko družbo dobite lahko, če je iščete. Dr. Krek, vseučiliški profesor Vas uvede v slov. družbo.

Seveda tujina je tujina, a tudi Dunaj je tujina!

»Korajža velja« in glavo pokoncu — pa kapo po strani!

Zdravstvujte!

Vaš

Aškerc

[Kuverta:] Wolgeb. Herrn
Oton Zupančič,
Einjährig-Freiwilliger
in der Officiers-Aspiranten-Schule
zu Eggenberg

G r a z
(Eggenberg)

[Žiga:] Laibach — Ljubljana 26. 10. 01; Eggenberg 27. 10. 01.

Priloga 4: Zgibanke učne poti »Literarni potep po celjskih ulicah«

Literarni potep po celjskih ulicah

Podatki:

Dolžina poti: 3 km

Trajanje: 90 min

»Kdor ne časti svojih slavnih prednikov, ne zasluži biti njih vrli naslednik. Hvalimo torej, dragi prijatelji, sloveče može, rodoljube naše, ponavljaje njihov spomin!«

(Anton Martin Slomšek)

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Raziskovalna dejavnost

Celje, 2017

Ustvarila: Aljaž Brezovšček in Liza Pekošak

Legenda

spominska plošča

kip

knjižnica

drugo

gledališče

Spomenik Primoža Trubarja

Literarna učna pot se začne pri spomeniku literata, ki velja za utemeljitelja slovenskega jezika in pisave. Primož Trubar je v Celju preživel le malo časa. Spomenik stoji zraven cerkev sv. Maksimilijana. Trubarju jo je v upravljanje podaril škof Bonomo. Od nje je dobival redne dohodke, a jo je redko obiskoval. Celjani so se mu z doprskim kipom, ki je delo kiparja Borisa Kalina, poklonili šele leta 1953. To je ena najboljših Trubarjevih upodobitev.

Pot nas vodi po Aškerčevi ulici, kjer na vogalu s Cankarjevo ulico stoji hiša, v kateri je prebival Rudolf Maister (današnja Cankarjeva ulica 13). Leta 1913 je postal poveljnik v Celju, rad je zahajal med slovenske izobražence v Narodni dom, družil se je z gimnazijci in bil mentor njihovega literarnega kluba Kondor. Med člani je bil tudi Fran Roš.

Kip Alme Karlin

Ko se odpravimo naprej proti železniški postaji in zavijemo desno na Krekov trg, nas pričaka podoba Alme Karlin, s hrbtom obrnjenim proti nam. Velja za svetovno popotnico, ki je že pri osemnajstih prepotovala velik del Evrope, pozneje pa tudi Južno in Srednjo Ameriko, Japonsko, Kitajsko, Avstralijo, Fidži in številna druga otočja. Poleg potopisov je napisala tudi novele o Kitajski, Indoneziji in Južnem morju. Velik del besedil je ostal neobjavljen vse do danes. Slovesno odkritje kipa je bilo leta 2010 ob 60. obletnici njene smrti. Na ženino pobudo ga je izdelal akademski kipar in slikar Vasilije Četković - Vasko. Alma Karlin je upodobljena v naravni velikosti, obrnjena proti mestu – vrača se domov.

Spominska plošča Vladimirju Levstiku

Če nadaljujemo pot po Razlagovi ulici in zavijemo levo na Pleteršnikovo, zagledamo višjo stavbo, v kateri je zadnje desetletje svojega življenja preživel Vladimir Levstik in v njej tudi umrl. Kot samouk se je naučil številnih jezikov, kar mu je pozneje pomagalo pri prevajanju, še največ iz ruščine. Tako smo dobili prevode vseh pomembnejših del ruskega realizma. Njegov spomenik hrani Osrednja knjižnica Celje, pokopan pa je na Celjskem mestnem pokopališču.

Kip Vladimirja Levstika
(hrani Osrednja knjižnica Celje)

Kip Antona Martina Slomška

Ko se vrnemo na Razlagovo ulico, čisto na koncu zavijemo desno, na Slomškov trg. Tu pri opatijski cerkvi sv. Danijela stoji Slomškov spomenik. Anton Martin Slomšek je začel v poslopju današnje glasbene šole jeseni 1814 obiskovati gimnazijo. Odkritje spomenika je bilo 13. aprila 1996, 150 let potem, ko je kot celjski opat zapustil knežje mesto. Na starem gimnazijskem poslopju je tudi spominska plošča jezikoslovcu Vatroslavu Oblaku, zagovorniku makedonske teorije o izvoru stare cerkvene slovanščine.

***"Kdor nosi zvezde v svojem grbu,
ta naj se tudi dviga k zvezdam!"***

(Anton Novačan)

Kip Antona Novačana
(hrani Osrednja knjižnica Celje)

Pot nas vodi naprej po Glavnem trgu. Na stičišču, ko glavni trg preide v Stanetovo ulico, stoji rdeča stavba, na kateri je bila nekoč spominska plošča v počastitev Johannu Gabrielu Seidlu, profesorju na sedanji I. gimnaziji, zanimal pa se je tudi za zgodovino in ljudsko izročilo Celja. V času nacionalnih nasprotij je bila plošča ukradena, morda pa jo bodo nekega dne ponovno postavili. Seidl se je rodil na Dunaju, v Celju je živel v letih 1829–1840. Med tem časom je napisal več pesniških zbirk. Pisal je v nemškem, nekaj v latinskem jeziku, vsekakor pa je znal tudi slovensko. Leta 1853 je napisal besedilo avstrijske himne, ki se v slovenskem prevodu Luke Jerana glasi Cesarska pesem.

Kip Antona Aškercera

Na koncu Stanetove ulice zavijemo levo na Vodnikovo, kjer nasproti III. osnovne šole stoji v majhnem parku spomenik Antona Aškercera. Čeprav se je rodil v bližini Rimskih Toplic, je dovršen del svoje mladosti preživel v Celju, kjer je obiskoval najprej nemško ljudsko šolo, potem pa gimnazijo. Bil je duhovnik, a je velikokrat nastopil proti vernikom, zato je bil večkrat premeščen. V narodnostnih zadevah je bil radikalen in neupogljiv. Kip je delo Cirila Cesarja. 9. junija 1956 ga je odkril Fran Roš. Ob njegovem doprsem kipu so februarja 2008 slovesno odkrili tudi spominsko ploščo švedskemu slavistu in publicistu Alfredu Jensenu, ki je bil prav tako literarni ustvarjalec in dober Aškercčev prijatelj.

Z Vodnikove ulice zavijemo na Gledališki trg, potem pa desno na Ljubljansko cesto. V bližini je spominska plošča, ki obeležuje rojstno hišo Alme Karlin (danes Ljubljanska cesta 6). Hišo so porušili leta 1944.

Pri križišču zavijemo levo na Jurčičevo ulico, nato v drugem križišču desno na Trubarjevo ulico. Kmalu zagledamo stavbo I. gimnazije, pred njo pa spomenik slovenskega pesnika in narodnega heroja Karla Destovnika - Kajuha, ki ga je oblikoval Marjan Keršič.

Kip Karla Destovnika - Kajuha

Kajuh je celjsko gimnazijo obiskoval od 1933 do 1940, ko so ga izključili kot državni nevarnega prevratnika. Med vojno se je pridružil partizanom in postal vodja kulturniške skupine XIV. divizije. Bil je pesnik mehkega srca in izostrenega čuta za vse vrste krivic. Na celjski gimnaziji je tudi spominska plošča v počastitev Rudolfu Maistru, slovenskemu pesniku, generalu in borcu za severno mejo.

Nato se sprehodimo proti Ljubljanski cesti in Splošni bolnišnici Celje. Tam je na Jenkovi 30 spominska plošča pesnika, pisatelja in dramatika Frana Roša, ki je po drugi svetovni vojni užival ugled pomembnega kulturnega delavca.

Če imamo časa na pretek ali imamo prevoz, se lahko zapeljemo do Osnovne šole Frana Roša (Cesta na Dobrovo 114), kjer je v knjižnici njegov kip. Na poti do tja se lahko ustavimo še na pokopališču na Golovcu in poiščemo grob Vatroslava Oblaka, ki ima na spomeniku izdelan svoj profil. Njegov grob najlažje najdemo, če takoj pri vhodu zavijemo levo, nato pa naravnost in ob zidu zavijemo desno.

Kip Frana Roša

V Celju je pokopan tudi Vladimir Levstik, ki ima grob na mestnem pokopališču. Ko prispemo do tja, pri mrliških vežicah zavijemo levo in poiščemo zadnji vhod. Njegov grob je prvi od vhoda v 16. vrsti. Grob na tem pokopališču ima tudi Fran Roš.

Grob Vladimirja Levstika

***"Sanje mi zvirajo s Savne srebrne,
stražijo pokoj mi celjske gore."***

(Vladimir Levstik)

